

Forvaltningsrevisjon | Hordaland fylkeskommune
Fråfall i vidaregåande opplæring

November 2018

«Fråfall i vidaregåande opplæring»

November 2018

Rapporten er utarbeidd for
Hordaland fylkeskommune av
Deloitte AS.

Deloitte AS
Postboks 6013 Postterminalen,
5892 Bergen
tlf: 55 21 81 00
www.deloitte.no
forvaltningsrevisjon@deloitte.no

Samandrag

Bakgrunn og gjennomføring av forvaltningsrevisjonen

Deloitte har gjennomført ein forvaltningsrevisjon av Hordaland fylkeskommune sitt arbeid med førebygging og reduksjon av fråfall i vidaregåande opplæring. Prosjektet blei bestilt av kontrollutvalet i Hordaland fylkeskommune i sak PS 110/2017.

Føremålet med forvaltningsrevisjonen har vore å undersøke i kva grad fylkeskommunen arbeider systematisk for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring. Under dette i kva grad årsaker til fråfall blir identifisert og i kva grad tiltak for å redusere fråfall blir sett i verk på både system- og individnivå. I samband med forvaltningsrevisjonen har revisjonen gjennomgått relevant dokumentasjon frå fylkeskommunen, og det er gjennomført 24 intervju med til saman 37 personar. Det er gjennomført intervju på sju utvalde vidaregåande skular, og det er også gjennomført ei elektronisk spørjeundersøking retta mot elevane på dei same sju vidaregåande skulane.

Nedanfor er sentrale vurderingar og konklusjonar frå kvart hovudkapittel i rapporten (kapittel 3-5) kort oppsummert, og deretter er revisjonen sine tilrådingar lista opp. Avslutningsvis i samandraget er det også ei lesarrettleiing der ein kan finne informasjon om korleis rapporten er bygd opp, og kva som er hovudinnhaldet i dei ulike kapitla.

Analyse av årsaker til fråfall

Nasjonale kodar for registrering av sluttårsak blir nytta både når det gjeld elevar som sluttar i vidaregåande skule, og lærlingar som avbryt læretida gjennom heving av kontrakt. Dei årsakene som oftast blir registrert for elevar i vidaregåande skular har den seinare tida vore personlege årsaker, høgt fråvær, feilval og «anna årsak». Den årsaken som er oppgitt oftast for lærlingar, er «overført ny kontrakt», som altså ikkje dreier seg om reelt fråfall. Deretter er personlege årsaker og feilval dei hyppigaste årsakene, saman med «annan årsak». Det kjem fram at det er enkelte feilkjelder i årsaksregistreringa, slik at oversikt over registrerte sluttårsaker ikkje alltid gir eit korrekt bilete av situasjonen. Revisjonen vil presisere viktigheita av at dette er eit tema det jamleg blir retta merksemd mot, slik at ein – i den grad det er mogleg – arbeider for å minimere feilkjeldene.

Sett i forhold til det som kom fram i ein forvaltningsrevisjon om fråfall i Hordaland fylkeskommune som blei gjennomført i 2009, føreligg det no tydelegare og meir einsarta system for registrering av fråfall. Det er etter revisjonen si vurdering positivt og viktig at fylkeskommunen har etablert system for å hente ut informasjon spesifikt om kategorien «kritiske sluttarar» i vidaregåande skule. Dette gjer at ein i statistikkar og årsaksanalyser kan skilje mellom dei som reelt sett sluttar i vidaregåande opplæring og dei som berre avbryt opplæringa for å byte utdanningsprogram eller skule.

Det er gjort ein del analyser av fråfallsårsaker på overordna nivå i fylkeskommunen. Vidare er det gjennom det fylkeskommunale styringsdokumentet for pedagogisk utviklingsarbeid og styringsdialogen med skulane også stilt krav om at skulane skal arbeide aktivt med å analysere eigne utfordringar på dette området, og vurdere aktuelle tiltak. Det er i relativt liten grad gjort skriftlege analyser av årsaker til forskjellane i fråfallet mellom skulane i fylket. Samtidig blir det peikt på store forskjellar mellom utdanningsprogram, og det at ulike skular tilbyr ulike utdanningsprogram er såleis ein medverkande årsak til at det er forskjellar i fråfall også mellom skular. Det blir også vist til samanhengar mellom elevane sine grunnskulepoeng og prosentdel fullføringsgrad og sluttarar, og det kjem fram at dette er ein av årsakene til at det er store forskjellar mellom dei ulike utdanningsprogramma. Når det gjeld faktorar som til dømes reiseveg, skular med mange bortebruarar mv. er det ikkje gjort systematiske analysar av desse faktorane i høve til fråfall, og ved skulane blir det heller ikkje opplevd at desse forholda er dei primære årsakene til at elevar sluttar på skulen. Når det gjeld yrkesfag er også tilgangen til læreplassar eit sentralt moment, og studieretningar med dårleg tilgang til læreplassar har til dels stort fråfall, særleg i overgangen mellom VG2 og læretida.

I mai 2017 blei det på oppdrag frå Utdanningsdirektoratet lagt fram ein rapport om skulebidragsindikatorar i vidaregåande opplæring. Rapporten viser til dels store forskjellar i skulebidrag ved dei vidaregåande

skulane i Hordaland, og revisjonen meiner det er viktig at fylkeskommunen arbeider vidare med å vurdere kva som ligg bak desse forskjellane, og vurderer aktuelle tiltak der det er behov for det.

Når det kjem til fråfall blant lærlingar, er det til dels store forskjellar mellom fagområda/bransjane. Det blir i analyser fylkeskommunen har gjort til dels peikt på same årsak som for kritiske sluttarar i vidaregåande skule, nemlig låg inntaksgrense og elevar med lågt tal grunnskulepoeng. Fag med få søkjarar og mange ledige læreplassar blir opplyst å ha høgare fråfall, noko som kan skuldast låg motivasjon og lærlingar med svake resultat frå skulen i og med at det ikkje er nokon form for utveljing i overgangen frå skule til læreplass. Det blir også vist til at lærlingar ikkje alltid er tilstrekkeleg førebudd på overgangen frå skule til arbeidsliv, og at enkelte sluttar fordi dei opplever overgangen som for krevjande. Her kan det gjerast ein jobb med å førebu lærlingane betre medan dei framleis er elevar i vidaregåande opplæring, og det er difor positivt at dette er eit av områda fylkeskommunen har satsa på den seinare tida, gjennom tilsetting av yrkesfaglege koordinatorar ved vidaregåande skular. Analysane av årsaker til at lærlingar avbryt opplæringa, er likevel gjort på eit relativt overordna nivå, og revisjonen meiner at det kan vere føremålstenleg å gjere nærare undersøkingar av årsaker til at lærekontraktar blir heva, for å få eit betre grunnlag for å vurdere målretta førebyggjande tiltak. Det finst økonomiske støtteordningar bedrifter kan søkje på dersom det til dømes er behov for ekstra oppfølging eller tilrettelegging for ein lærling, men ordninga fylkeskommunen har er relativt lite nytta.

Tiltak for å førebygge og redusere fråfall

Undersøkinga viser at Hordaland fylkeskommune dei siste åra har delteke i og sett i gang ei rekkje tiltak for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring. Det er retta betydeleg merksemd mot temaa gjennomføring og fråfall, noko som mellom anna er synleggjort gjennom det overordna felles målet om auka fullføring. Felles fylkeskommunale tiltak er forankra i analyser av utfordringar relatert til fråfall og behov i elevgruppa. Eit døme på dette er etablering av psykologteam. I tillegg tar Hordaland fylkeskommune del i nasjonale tiltak som er del av forskingsprosjekt, som Complete, og det er sett i gang ei større satsing på auka gjennomføring innanfor yrkesfaga. Oppfølgingstenesta er sentral i fleire av desse tiltaka. Revisjonen meiner tiltaka og prosjekta som er sett igang viser at fylkeskommunen arbeider aktivt med å vurdere relevante tiltak basert på analyser av utfordringar og behov. Samtidig er det gjennom styringssystemet for dei vidaregåande skulane tydeleggjort at kvar skule må vurdere relevante tiltak basert på dei konkrete utfordringane kvar skule står ovanfor. Vektlegginga av lokal kontekst og analysar på den enkelte skule som utgangspunkt for tilpassa tiltak, er i samsvar med forskning på effektar av tiltak for å hindre fråfall.

Undersøkinga viser vidare at det varierer korleis skulane arbeider med tiltak, noko som til dels er naturleg basert på at utfordringane med fråfall varierer mellom skulane. Samtidig kan ikkje revisjonen sjå at det per i dag blir gjort systematiske analyser av den enkelte skule sine utfordringar relatert til fråfall. For å sikre at tiltak for å førebygge og redusere fråfall er målretta og tilpassa konteksten ved den enkelte skule, meiner revisjonen det er viktig at tiltak som blir sett i verk er tydeleg forankra i analyser av kva utfordringar skulen står overfor.

Dei større tiltaka for å førebygge og redusere fråfall, som er initiert av fylkeskommunen, har også tilhøyrande planar om evaluering. Samtidig kjem det fram av undersøkinga at tiltak som blir initiert på den enkelte skule i mindre grad blir systematisk evaluert enn dei store prosjekta som er initiert frå fylkesnivå. Revisjonen vil presisere viktigheita av at også den enkelte skule fastsett tydelege mål for tiltak som blir sett i verk, og at det blir gjennomført evalueringar for å vurdere om tiltaka fungerer, eller om det eventuelt er behov for å justere tiltaka eller finne alternative tiltak.

Vidare viser undersøkinga at det gjennom ulike nettverk og andre samlingar er etablert nokre arenaer for erfaringsdeling på tvers av skulane. Det er likevel stor forskjell når det gjeld i kva grad leiinga på skulane og andre sentrale aktørar opplever at det i tilstrekkeleg grad er lagt til rette for erfaringsdeling og deling av beste praksis knytt til fråfall spesielt. Revisjonen vil presisere viktigheita av at det i tilstrekkeleg grad blir lagt til rette for erfaringsdeling mellom skulane. Sjølv om skulane er ulike, og tiltak må tilpassas den konkrete konteksten, vil delar av tiltaka kunne vere overførbare. Det er difor viktig at fylkeskommunen fortløypande vurderer i kva grad og eventuelt korleis det er mogleg å leggje enno betre til rette for å dele erfaringar knytt til fråfall og hente inspirasjon frå både skulane i Hordaland og andre fylkeskommunar.

Oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall

Det er frå sentralt nivå i fylkeskommunen over fleire år retta merksemd mot viktigheita av å identifisere elevar som er i risiko for å ikkje fullføre vidaregåande opplæring. Det er etablert felles retningslinjer for arbeidet med å identifisere og følgje opp elevar i risiko for fråfall, og desse retningslinjene gjev til dels detaljerte føringar for arbeidet som skal gjerast ved skulane. Revisjonen registrerer også at dei enkelte skulane har etablert egne rutinar som er relevante for arbeidet med identifisering og oppfølging av elevar i risiko for fråfall. Revisjonen meiner det samla sett er utarbeidd ei rekkje rutinar som bør leggje godt til rette for at skulane får oversikt over elevar i risiko for fråfall, og har moglegheit til å setje inn tidlege tiltak. Etter revisjonen si vurderingar gir ikkje undersøkinga indikasjonar på at det er særskilte manglar i det arbeidet som blir gjort ved skulane, og det er heller ikkje avdekka særskilte utfordringar knytt til rolle- og ansvarsdelinga når det gjeld dette arbeidet.

Også når det gjeld lærlingar, er det etablert ein del skriftlege retningslinjer og prosedyrar, samt etablert nokre ordningar som skal bidra til å sikre at lærlingar som er i risiko for å avbryte læretida blir identifisert og følgt opp. Samtidig er lærlingane ei gruppe innanfor vidaregåande opplæring som fylkeskommunen i begrensa grad har kontakt med, og den daglege kontakta er mellom lærling og bedrift. Fylkeskommunen er difor i mange tilfelle avhengig av å bli kontakta, for å få kjennskap til eventuelle utfordringar. Bedriftsbesøka er ein arena for at Seksjon fagopplæring kan fange opp eventuelle utfordringar i eit læreforhold, og det er positivt at det føreligg rutinar og ei sjekkliste for slike besøk. Samtidig meiner revisjonen at aspektet knytt til å fange opp eventuelle utfordringar med fordel kan tydeleggjerast i sjekklista som blir nytta i samband med desse besøka.

Undersøkinga viser også at det er område i forholdet mellom særlig fylkeskommunen og opplæringskontora, og ansvarsfordelinga mellom desse når det gjeld oppfølging av bedrifter som er medlem av opplæringskontor, som det kan vere behov for å arbeide vidare med å avklare og tydeleggjere. I dei tilfella der fylkeskommunen ved Seksjon fagopplæring blir gjort kjend med at det er utfordringar i eit læreforhold, meiner også revisjonen at det bør etablerast tydelegare rutinar for vidare framgangsmåte, til dømes knytt til avklaringsamtalar og involvering av OT. Gjennom involvering av relevante aktørar kan ein kanskje unngå heving av kontrakt i nokre tilfelle. Vidare er det ikkje tilfredsstillande at Seksjon fagopplæring ikkje alltid følgjer eigen rutine om å varsle OT i alle hevingssaker, og revisjonen meiner det er viktig at det blir sett inn tiltak for å sikre at føreliggjande rutine blir følgt.

Anbefalingar

Når funna i denne forvaltningsrevisjonen blir sett i samheng med funna i ein forvaltningsrevisjon om fråfall som blei gjennomført i 2009¹, er det samla sett revisjonen si vurdering at det har vore ei positiv utvikling i arbeidet med fråfall i fylkeskommunen. Samtidig er det framleis område som bør vidareutviklast og som det er behov for å arbeide vidare med.

Basert på det som kjem fram i undersøkinga vil revisjonen tilrå at Hordaland fylkeskommune sett i verk følgjande tiltak:

1. Sikrar at registrering av sluttårsak i størst mogleg grad er korrekt, slik at ein får så få feilkjelder som mogleg.
2. Sikrar at det blir gjennomført systematiske analyser av fråfallsårsaker, karakteristika som påverkar fråfallet, og skulebidragsindikatoren ved den enkelte skule, for å få eit betre grunnlag for iverksetting av målretta tiltak.
3. Gjer systematiske analyser av årsaker til heving av lærekontraktar per fagområde, for å få eit betre grunnlag for målretta tiltak.
4. Sikrar at fråfallsførebyggjande tiltak på den enkelte skule blir systematisk evaluert.
5. Vurderer å leggje ytterlegare til rette for erfaringsdeling og deling av beste praksis når det gjeld arbeid med fråfall.

¹ Sjå konklusjonen i kapittel 6 for nærare drøfting av funna i denne forvaltningsrevisjonen sett i forhold til funna i forvaltningsrevisjonen som blei gjennomført i 2009.

6. Analyserer årsaken til at det er begrensa bruk av midlar til særleg oppfølging og/eller tilrettelegging for lærlingar, og vurderer eventuelle tiltak.
7. Arbeider for å avklare og tydeleggjere ansvarsfordelinga mellom fylkeskommunen og opplæringskontora når det gjeld oppfølging av lærebedrifter som er medlem av opplæringskontor.
8. Vurderer tiltak for å få betre oversikt over, og kome tidlegare inn i, saker der det er utfordringar i eit lærlingforhold som medfører risiko for heving av kontrakt.
9. Sikrar at OT, og eventuelle andre relevante aktørar, blir involvert i oppfølging av saker der det er risiko for heving av lærekontrakt.

Lesarrettleiing

Dei ulike kapitla i forvaltningsrevisjonsrapporten har følgjande hovudinnhald:

- Kapittel 1: Dette kapitlet er innleiinga til forvaltningsrevisjonsrapporten. Her blir bakgrunn for prosjektet presentert, saman med føremål og problemstillingar. Vidare er det gjort kort greie for den metodiske tilnærminga som er nytta i prosjektet, og verifiseringsprosessar som er gjennomført.
- Kapittel 2: Kapittel to er eit bakgrunnskapittel, og oppsummerer nokre sentrale nøkkeltal samt organiseringa av området som er gjenstand for forvaltningsrevisjon.
- Kapittel 3: I kapittel tre, *Analyse av årsaker til fråfall*, svarer revisjonen på første hovudproblemstilling med underproblemstillingar. Innleiingsvis blir problemstillingane og revisjonskriteria som er relevante for å svare på problemstillingane presentert. Dei tema som blir omhandla i dette kapitlet er system for registrering og systematisering av sluttårsaker innanfor vidaregåande opplæring, fylkeskommunen sine analyser av årsaker til fråfall blant høvesvis elevar og lærlingar, og oppsummering av det som er vurdert å vere dei viktigaste årsakene. I tillegg til ein presentasjon av problemstillingar og relevante revisjonskriterium, er kapitlet delt inn i tre underkapittel der datagrunnlag og revisjonen sine vurderingar er presentert.
- Kapittel 4: I kapittel fire, *Tiltak for å førebygge og redusere fråfall*, svarer revisjonen på andre hovudproblemstilling med underproblemstillingar. Også i dette kapitlet blir problemstillingane og relevante revisjonskriterium presentert innleiingsvis. Tema som blir omhandla i kapittel 4 er kva tiltak som er sett i verk på fylkesnivå og den enkelte skule for å førebygge og redusere fråfall, system for evaluering og vurdering av iverksette tiltak, og system for erfaringsdeling og bruk av beste praksis i arbeidet med å finne gode tiltak. For kvart av desse temaa presenterer revisjonen datagrunnlag og revisjonen si vurdering, under egne underkapittel.
- Kapittel 5: I kapittel fem, *Oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall*, svarer revisjonen på tredje hovudproblemstilling med underproblemstillingar. Som i dei føregåande kapitla blir først problemstillingane og relevante revisjonskriterium presentert. Tema som blir omhandla i dette hovudkapitlet er system og rutinar for å identifisere og følgje opp elevar og lærlingar i faresonen for fråfall, fordeling av ansvar og roller i dette arbeidet, praktisk oppfølging av dei system og rutinar som føreligg, og system for evaluering av oppfølgingstenesta sitt arbeid knytt til førebygging av fråfall. Også her er kapitlet delt inn i underkapittel beståande av datagrunnlag og revisjonen sine vurderingar.
- Kapittel 6: I kapittel seks, *Konklusjon og tilrådingar*, er revisjonen sine samla konklusjonar presentert, saman med ei opplisting av tiltak revisjonen meiner at fylkeskommunen bør setje i verk basert på dei undersøkingar som er gjennomført. I konklusjonen er også nokre av funna i forvaltningsrevisjonen sett i samanheng med ein forvaltningsrevisjon innanfor same tematikk som blei gjennomført i 2009.
- Vedlegg 1: I vedlegg 1 går høyringsuttale frå fylkesrådmannen fram.

- Vedlegg 2: I vedlegg 2 gir revisjonen ein samla presentasjon av dei revisjonskriterium som er lagt til grunn i samband med forvaltningsrevisjonen.
- Vedlegg 3 I vedlegg 3 er det ei opplisting av sentrale dokument og litteratur som er lagt til grunn anten som revisjonskriterium eller datagrunnlag, og som det er vist til i rapporten.

Innhald

Samandrag	3
1. Innleiing	10
2. Om tenesteområdet	15
3. Analyse av årsaker til fråfall	18
4. Tiltak for å førebygge og redusere fråfall	33
5. Oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall	43
6. Konklusjon og tilrådingar	56
Vedlegg 1: Høyringsuttale	58
Vedlegg 2: Revisjonskriterium	59
Vedlegg 3: Sentrale dokument og litteratur	65

Detaljert innhaldsliste

Samandrag	3
1. Innleiing	10
1.1 Bakgrunn	10
1.2 Føremål og problemstillingar	10
1.3 Avgrensing	11
1.4 Metode	11
1.5 Revisjonskriterium	14
2. Om tenesteområdet	15
2.1 Organisering	15
2.2 Gjennomføring i vidaregåande opplæring i Hordaland	15
3. Analyse av årsaker til fråfall	18
3.1 Problemstilling	18
3.2 Revisjonskriterium	18
3.3 Registrering og systematisering av sluttårsaker	20
3.4 Analyser og vurderingar av årsaker til fråfall blant elevar	22
3.5 Analyser og vurderingar av årsaker til fråfall blant lærlingar	30
4. Tiltak for å førebygge og redusere fråfall	33
4.1 Problemstilling	33
4.2 Revisjonskriterium	33
4.3 Tiltak for å førebygge og redusere fråfall	35
4.4 Evaluering og vurdering av tiltak	41
4.5 Erfaringsdeling og «beste praksis»	41
5. Oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall	43
5.1 Problemstilling	43
5.2 Revisjonskriterium	43
5.3 Rutinar for identifisering og oppfølging av elevar eller lærlingar i faresonen for fråfall	44
5.4 Ansvarsdeling knytt til oppfølging og tiltak for elevar i faresonen for fråfall	49
5.5 Ansvarsdeling knytt til oppfølging og tiltak for lærlingar i faresonen for fråfall	50
5.6 Oppfølging av retningsliner for identifikasjon og oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall	51
5.7 System for evaluering av OT si oppfølging og tilbod til elevar/lærlingar i faresonen for fråfall	54
6. Konklusjon og tilrådingar	56
Vedlegg 1: Høyringsuttale	58
Vedlegg 2: Revisjonskriterium	59
Vedlegg 3: Sentrale dokument og litteratur	65

1. Innleiing

1.1 Bakgrunn

Deloitte har gjennomført ein forvaltningsrevisjon av Hordaland fylkeskommune sitt arbeid med førebygging og reduksjon av fråfall i vidaregåande opplæring. Prosjektet blei bestilt av kontrollutvalet i Hordaland fylkeskommune i sak PS 110/2017, 30. oktober 2017.

Forvaltningsrevisjonsprosjektet var prioritert som prosjekt nummer seks i Hordaland fylkeskommune sin plan for forvaltningsrevisjon for perioden 2016 – 2020. I overordna analyse som ligg til grunn for plan for forvaltningsrevisjon, blir det mellom anna vist til at det er utfordrande å klare å redusere fråfallet, og at oppfølginga av enkeltelevar som er i faresonen for fråfall ikkje alltid er tilstrekkeleg.

Det blei gjennomført ein forvaltningsrevisjon av fråfall og bortval i vidaregåande opplæring i Hordaland i 2009. Denne viste mellom anna at fylkeskommunen sin informasjon om årsaker til fråfall var mangelfull, men at fråfallet ofte hang saman med både lågt karaktersnitt og mykje fråvær.

1.2 Føremål og problemstillingar

Føremålet med forvaltningsrevisjonen har vore å undersøke i kva grad fylkeskommunen arbeider systematisk for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring. Under dette i kva grad årsaker til fråfall blir identifisert og i kva grad tiltak for å redusere fråfall blir sett i verk på både system- og individnivå.

Med bakgrunn i føremålet med prosjektet er følgjande problemstillingar undersøkt:

- 1. I kva grad gjennomfører fylkeskommunen systematiske analyser av årsaker til fråfall i vidaregåande opplæring?**
 - a. Er det etablert føremålstenlege system for registrering og systematisering av sluttårsaker innanfor vidaregåande opplæring?
 - b. I kva grad blir det gjennomført analyser av årsaker til fråfall blant elevar i vidaregåande skule, og kva blir vurdert å vere dei viktigaste årsakene?
 - c. I kva grad blir det gjennomført analyser av årsaker til fråfall blant lærlingar, og kva blir vurdert å vere dei viktigaste årsakene?
 - d. I kva grad blir det gjort vurderingar av om det er variasjonar i årsakene til fråfall, til dømes knytt til geografi, avstand mellom heim og skule, studieprogram, skulestorleik, lærartettleik ved skulane, enkeltskular mv., og kva samanhengar er det eventuelt mogleg å sjå?
- 2. I kva grad er det sett i verk føremålstenlege tiltak for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring?**
 - a. I kva grad er det sett i verk tiltak for å førebygge og redusere fråfall, og i kva grad er eventuelle tiltak basert på systematiske analyser av årsaker til fråfall?
 - b. I kva grad blir iverksette tiltak systematisk evaluert, for å vurdere om dei fungerer etter føremålet?
 - c. I kva grad blir erfaringsdeling og «beste praksis» systematisk nytta i arbeidet med etablering av tiltak for å redusere fråfall i vidaregåande opplæring²?
- 3. I kva grad er det etablert tilstrekkelege system for å følgje opp enkeltelevar eller lærlingar som er i faresonen for fråfall?**

² I samband med denne problemstillinga vil både erfaringsdeling og bruk av «beste praksis» innan fylkeskommunen og bruk av innspel/ «beste praksis» frå andre fylkeskommunar bli undersøkt.

- a. I kva grad er det gitt felles føringar for korleis skulane, lærebedriftene og/eller andre aktuelle aktørar, skal identifisere og følgje opp elevar eller lærlingar som er i faresonen for fråfall?
- b. I kva grad er det ei tydeleg ansvarsdeling når det gjeld oppfølging og tiltak ovanfor elevar i vidaregåande opplæring som blir vurdert å vere i faresonen for fråfall?
- c. I kva grad er det ei tydeleg ansvarsdeling når det gjeld oppfølging og tiltak ovanfor lærlingar som blir vurdert å vere i faresonen for fråfall?
- d. I kva grad blir retningsliner for identifikasjon og oppfølging av elevar og lærlingar som er i faresonen for fråfall følgt opp i praksis?
- e. I kva grad er det etablert system for å evaluere om oppfølginga og dei ulike tilboda som oppfølgingstenesta (OT) tilbyr elevar/lærlingar i faresonen for fråfall, fungerer etter føremålet og bidrar til å redusere fråfallet?

1.3 Avgrensing

Forvaltningsrevisjonen er avgrensa til å omhandle arbeidet med førebygging og reduksjon av fråfall ved dei fylkeskommunale vidaregåande skulane i Hordaland, og private vidaregåande skular er såleis ikkje omfatta av undersøkinga. Oppfølgingstenesta sitt samarbeid med private vidaregåande skular relatert til arbeidet med å førebygge og redusere fråfall vil likevel til ein viss grad bli omtala i rapporten. Også arbeid med å førebygge og redusere fråfall blant lærlingar er omfatta av forvaltningsrevisjonen, medan vaksenopplæringa og fagskular ikkje er omfatta.

1.4 Metode

Oppdraget er utført i samsvar med gjeldande standard for forvaltningsrevisjon (RSK 001).

Oppdraget er i hovudsak gjennomført i tidsrommet november 2017 til juni 2018.

1.4.1 Dokumentanalyse

Rettsreglar, dokumentasjon knytt til nasjonale satsingar og sentrale forskingsrapportar, samt relevante fylkeskommunale vedtak og styringsdokument er gjennomgått og nytta som revisjonskriterium. Vidare er informasjon om fylkeskommunen og dokumentasjon på etterleving og oppfølging av interne rutinar, regelverk, nasjonale satsingar m.m. samla inn og analysert. Innsamla dokumentasjon er vurdert i forhold til revisjonskriteria.

1.4.2 Intervju

Får å få supplerande informasjon til skriftlege kjelder har Deloitte intervju utvalde personar frå Hordaland fylkeskommune som er involvert i arbeidet med å førebygge fråfall innanfor vidaregåande opplæring.

Revisjonen har i samråd med kontrollutvalet i Hordaland fylkeskommune valt ut sju skular, der det er gjennomført intervju. Følgjande skular blei vald ut:

- Austrheim vidaregåande skule
- Kvam vidaregåande skule, avd. Øystese
- Rubbestadnes vidaregåande skule
- Sotra vidaregåande skule
- Voss vidaregåande skule
- Årstad vidaregåande skole
- Åsane vidaregåande skole

Utvalet av skular er gjort slik at både skular med høgt og lågt registrert fråfall er inkludert, både store og relativt små skular er representert, og slik at skular i ulike delar av Hordaland er representert. I tillegg har skulane ulike utdanningsprogram, og enkelte skular har tilbod om internat for elevane. Kven det har vore aktuelt å intervju, har vore avhengig av korleis den einskilde skule er organisert, og korleis roller og oppgåver er fordelt ved skulen. Ved alle skular er rektor, eller ein annan representant for leiinga, utpeikt

av rektor, intervju. I tillegg er ein eller fleire rådgjevarar og eventuelt elevinspektør intervju ved kvar av skulane.

Når det gjeld oppfølgingstenesta (OT), er det gjennomført intervju med tilsette ved tre av dei sju OT-kontora i fylket. Leiar for OT i Hordaland er intervju, i tillegg til fem OT-rådgjevarar.

I opplæringsavdelinga er det gjennomført intervju både i seksjon skule og i seksjon fagopplæring. Når det gjeld førstnemnde, er det gjennomført intervju med seksjonsleiar og ein av tre regionsleiarar. I seksjon fagopplæring er det gjennomført intervju med seksjonsleiar og leiar for fagopplæringskontoret avdeling Stord. Vidare er det gjennomført intervju med to rådgjevarar i opplæringsavdelinga som har ansvar og oppgåver som er relevante for temaet forvaltningsrevisjonen omhandlar.

Revisjonen har i tillegg gjennomført intervju med leiar for to utvalde opplæringskontor.³ Blant dei to opplæringskontora er det eitt fagspesifikt opplæringskontor i Bergen, og eit tverrfagleg opplæringskontor ein annan stad i Hordaland.

Revisjonen har gjennomført 24 intervju med til saman 37 personar. I enkelte tilfelle er to eller fleire personar intervju saman. Dette gjeld til dømes nokre av intervju med OT-rådgjevarar, og intervju med fleire rådgjevarar ved same skule.

1.4.3 Spørjeundersøking til elevar

I samband med forvaltningsrevisjonen blei det utarbeidd ei kort spørjeundersøking retta mot elevar ved vidaregåande skular. I spørjeundersøkinga var det mellom anna spørsmål om kor vidt elevane på noko tidspunkt har midlertidig avbrote eller har vurdert å avbryte skulegangen. Dei som svarte «ja» på dette spørsmålet, fekk oppfølgingsspørsmål mellom anna om kva som var årsaken til at dei hadde avbrote eller hadde vurdert å avbryte skulegangen, og kva som likevel hadde fått dei til å halde fram med eller gjenoppta skulegangen. I tillegg til spørsmål med førehandsdefinerte svarkategoriar, fekk elevane moglegheit til å kome med utdjupande kommentarar i fritekstfelt.

Undersøkinga blei distribuert til elevane ved dei same sju skulane der revisjonen har gjennomført intervju. Lenkje til ei elektronisk spørjeundersøking blei, saman med informasjon om undersøkinga, distribuert ved dei aktuelle skulane via Its Learning. Rektor ved kvar av dei sju skulane mottok informasjon om undersøkinga, og blei bede om å distribuere denne til elevane.⁴

Spørjeundersøkinga er gjennomført anonymt. Basert på opplyst elevtal ved dei sju skulane⁵, er spørjeundersøkinga distribuert til til saman 2 977 elevar. 728 elevar har svart på spørjeundersøkinga, noko som utgjer ein total svarprosent på ca. 24,5 prosent.

Svarprosent på dei ulike skulane varierer mykje, og er på mellom 5,6 % og 73,4 % på dei ulike skulane. Elevtal og svarprosent per skule går fram av tabellen nedanfor. Til dei fire skulane med lågast svarprosent blei det via opplæringsavdelinga bede om at det blei lagt ut ei påminning på Its Learning, og svarfristen blei utsett for å gje fleire høve til å svare. Det lykkast likevel i liten grad å få opp svarprosenten på desse skulane.

³ Eit opplæringskontor er eit samarbeid mellom bedrifter og verksemder om inntak og opplæring av lærlingar. Det finst opplæringskontor som er kommunale, tverrfaglege, per bransje og dei som er fokusert på enkeltfag. Opplæringskontora hjelper medlemsbedriftene sine med det praktiske rundt lærlingordninga, som regel mot ein del av lærlingtilskotet.

⁴ Førespurnaden til rektorane blei sendt via Opplæringsdirektør i fylkeskommunen.

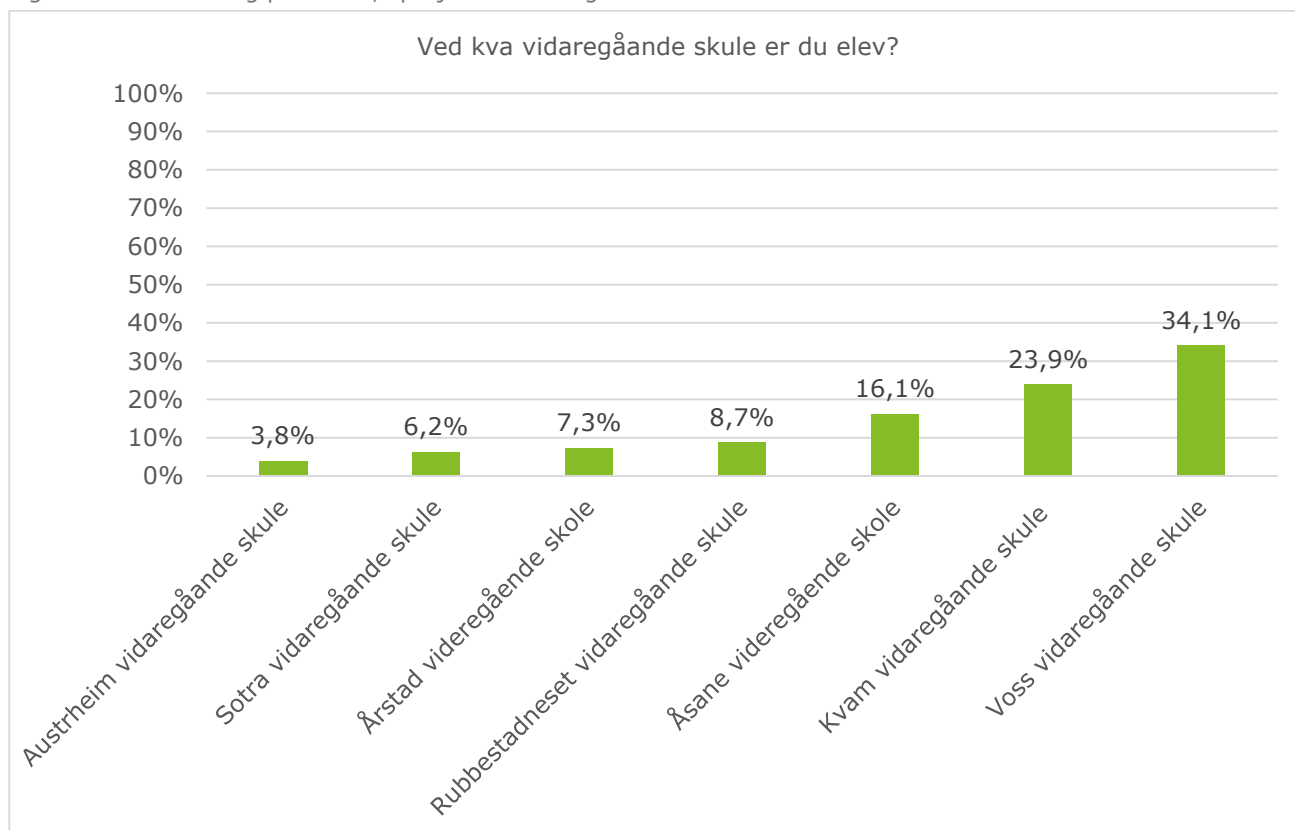
⁵ Informasjon om elevtal er henta inn frå Opplæringsavdelinga.

Tabell 1 Elevtal og svarprosent per skule

Skule	Elevtal 2017-18	Tal svar på undersøkinga	Svarprosent
Austrheim vidaregåande skule	229	28	12,2 %
Kvam vidaregåande skule	248	174	70,2 %
Rubbestadnes vidaregåande skule	138	63	45,7 %
Sotra vidaregåande skule	800	45	5,6 %
Voss vidaregåande skule	338	248	73,4 %
Årstad videregående skole	805	53	6,6 %
Åsane videregående skole	419	117	27,9 %
SUM	2977	728	24,5 %

Det totale talet svar i spørjeundersøkinga er prosentvis fordelt på dei sju skulane slik figuren nedanfor viser. På grunn av den varierende svarprosenten er fordelinga av svara ikkje proporsjonal med storleiken på skulane (målt i elevtal).

Figur 1: Svarfordeling på skular, spørjeundersøking N = 728

Den til dels låge svarprosenten inneber at svara må tolkast med varsamheit. Det at det ved enkelte skular er låg svarprosent, vil til ein viss grad kunne påverke dei samla resultatata i spørjeundersøkinga. Nokre skular er overrepresenterte i svara, og forskjellar mellom skulane og særigeheiter ved enkeltskular vil såleis kunne påverke dei samla resultatata. Revisjonen har ikkje kjennskap til om fråfallet (dei som har vald å ikkje svare på undersøkinga) er systematisk, altså om dei som har vald å svare på undersøkinga har svart systematisk annleis enn dei som ikkje har svart ville ha gjort. På grunn av den varierende svarprosenten ved skulane vil vi ikkje samanlikne svar på tvers av skular.

I spørjeundersøkinga blei elevane bede om å opplyse om kva utdanningsprogram dei går på. Som det går fram av figuren under, er det nokre utdanningsprogram som i større grad enn andre er representert blant dei som har svart på undersøkinga.

Figur 2: Svarprosent utdanningsprogram, utvalde vidaregåande skular. N = 727

1.4.4 Statistikk

Revisjonen har nytta statistikk frå statistisk sentralbyrå og Skoleporten som bakgrunnsinformasjon i undersøkinga, samt som ein del av datagrunnlaget der det er relevant.

1.4.5 Verifiseringsprosessar

Oppsummering av intervju er sendt til dei som er intervjuet for verifisering, og det er informasjon frå dei verifiserte intervjureferata som er nytta i rapporten.

Utkast til rapport er sendt til fylkesrådmannen for verifisering og høyring. Basert på tilbakemeldinga frå fylkeskommunen er det lagt inn ein kommentar i kapittel 3.4.1.4 i rapporten, og fylkesrådmannen sin høyringsuttale er lagt ved rapporten (vedlegg 1).

1.5 Revisjonskriterium

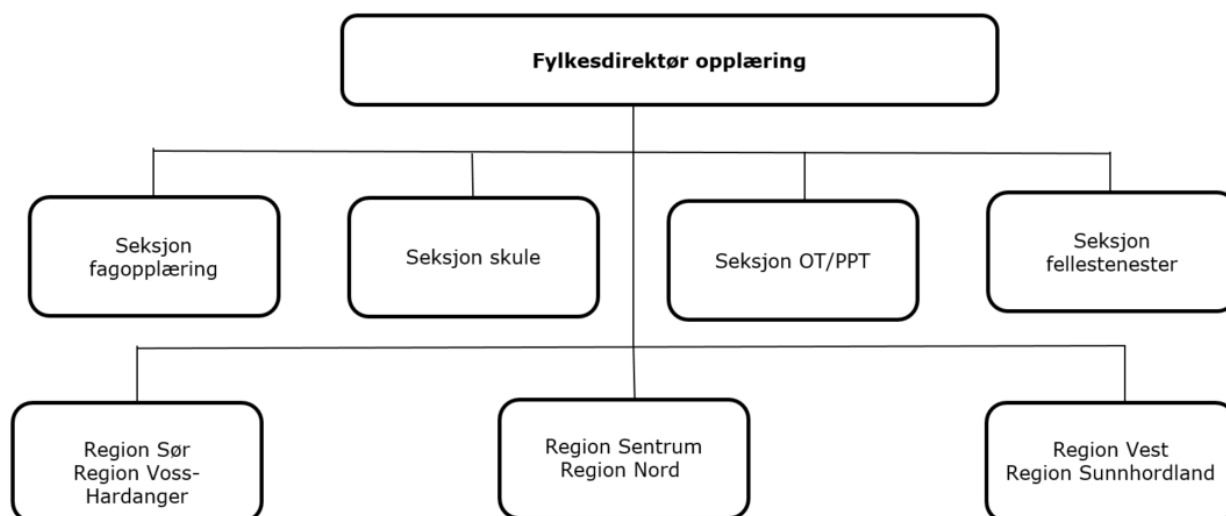
Revisjonskriteria er dei krav og forventningar som forvaltningsrevisjonsobjektet skal bli vurdert opp mot. Kriteria er utleia frå autoritative kjelder i samsvar med krava i gjeldande standard for forvaltningsrevisjon. I dette prosjektet er revisjonskriteria i hovudsak henta frå opplæringslova og forskrift til opplæringslova, samt forskingsrapportar og andre rapportar som mellom anna omhandlar nasjonale satsingar når det gjeld fråfall og gjennomføring. Kriteria er nærare presentert innleiingsvis under kvart tema, og i vedlegg 2 til rapporten.

2. Om tenesteområdet

2.1 Organisering

Vidaregåande opplæring omfattar både den opplæringa som blir gitt i vidaregåande skular, og opplæring i lærebedrift. Gjennom vidaregåande skular, fagskular, lærlingordning og vaksenopplæring gir Hordaland fylkeskommune eit tilbod om vidaregåande opplæring i fylket. Organisatorisk er oppgåver knytt til vidaregåande opplæring lagt til opplæringsavdelinga. Nedanfor er ei oversikt over organiseringa av opplæringsavdelinga.

Figur 3: Organisasjonskart, opplæringsavdelinga Hordaland fylkeskommune

Kjelde: www.hordaland.no

Seksjon skule har ansvar for å leie og følgje opp arbeid som er direkte retta mot skulane eller som har verknad for dei. Seksjon fagopplæring forvaltar fylkeskommunen sitt ansvar for opplæring i bedrift, og har mellom anna ansvar for godkjenning av lærebedrifter, samt rettleiing og støtte til lærebedrifter og lærlingar. Vidare er fylket delt inn i seks regionar. I opplæringsavdelinga er det tre regionsleiarar, kvar med ansvar for to regionar. Regionsleiarane er plassert i linja mellom fylkesdirektør for opplæring og rektor ved dei vidaregåande skulane. Skuleåret 2016/17 var det 38 fylkeskommunale vidaregåande skular i Hordaland.⁶

Seksjon OT/PPT omfattar både den fylkeskommunale oppfølgingstenesta og pedagogisk psykologisk teneste. Oppfølgingstenesta (OT) arbeider for ungdom i alderen 16-21 år som står utanfor vidaregåande opplæring, og bistår også skulane i arbeidet med å førebygge fråfall. Pedagogisk psykologisk teneste (PPT) har ifølgje opplæringslova ansvar for å utarbeide sakkunnige vurderingar der lova krev dette, og samarbeider også med skulane og lærebedrifter for å førebyggje fråfall og medverke til at elevar og lærlingar får ei best mogleg gjennomføring av vidaregåande opplæring.⁷ OT/PPT er organisert med kontor seks ulike stader i Hordaland.

2.2 Gjennomføring i vidaregåande opplæring i Hordaland

Av rapporten *Gjennomføring i vidaregåande opplæring* frå Utdanningsdirektoratet, går det fram at «73 prosent av elevene som startet vidaregåande opplæring i 2011 har fullført og bestått vidaregåande opplæring innan fem år. Tallet er det høyeste siden målingene startet for 17 år siden.»⁸ Ein artikkel frå

⁶ Hordaland fylkeskommune – Kvalitetsmelding Vidaregåande opplæring 2016/17. Vedlegg 1.

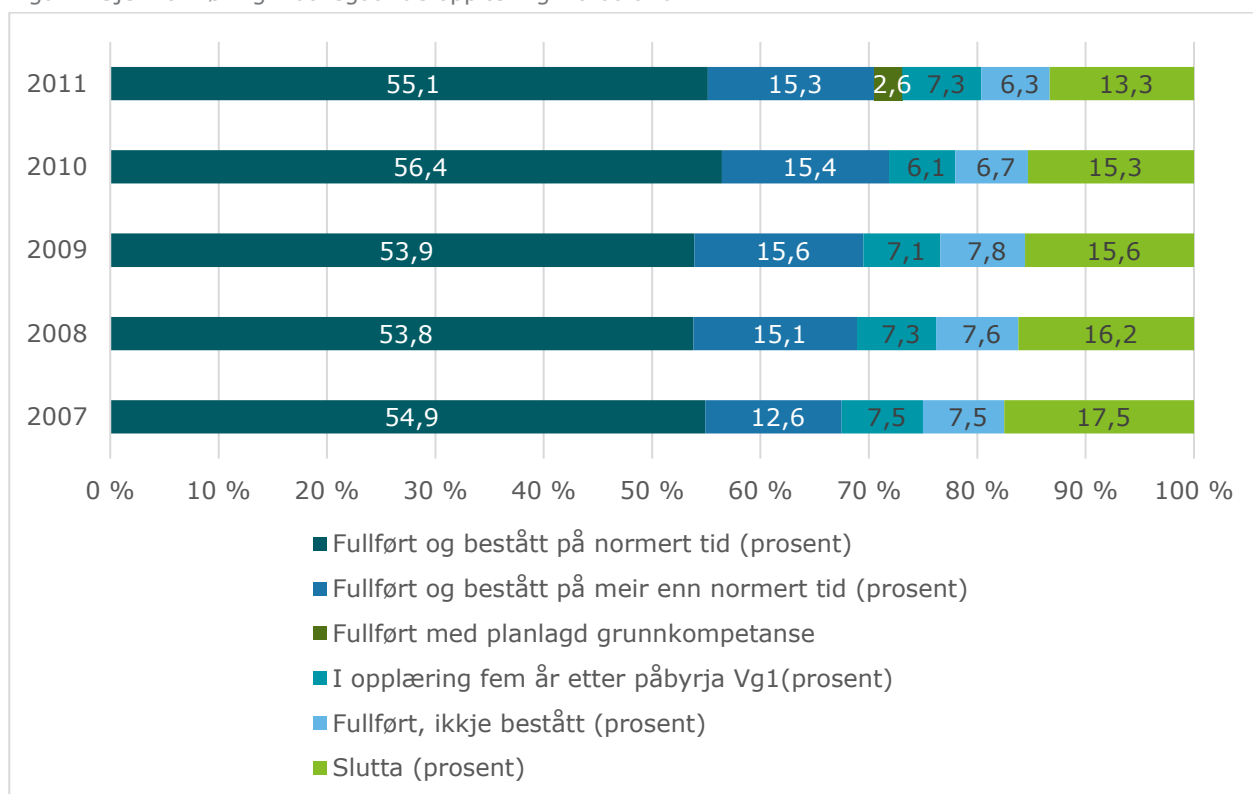
⁷ Kjelde: <https://www.hordaland.no/nn-NO/utdanning/otppt/>

⁸ Utdanningsdirektoratet. Gjennomføring i vidaregåande opplæring. Rapport. Sist endra 29.8.2017.

SSB viser at denne trenden har fortsatt, og at 74,5 % av elevane som starta i vidaregåande opplæring i 2012 hadde fullført og bestått innan fem år.⁹ Når det gjeld Hordaland, går det fram av kvalitetsmeldinga for vidaregåande opplæring i Hordaland (2016/17) at av elevkullet som starta i vidaregåande opplæring første gong i 2011, var det 70,4 % av elevane som hadde fullført og bestått i løpet av fem år. Det blir peikt på at dette er ein nedgang på 1,4 % frå førre periode, og 2 % under det nasjonale snittet (sjå over).¹⁰

Også i Hordaland er likevel den generelle tendensen over nokre år at det er litt fleire enn før som gjennomfører vidaregåande opplæring innan fem år etter at dei begynte. Figuren under viser gjennomføring ved fylkeskommunale vidaregåande skular i Hordaland for kulla som starta i vidaregåande opplæring åra 2007-2011.

Figur 4 Gjennomføring vidaregåande opplæring Hordaland.

Kjelde: Skoleporten.no

Statistikkar frå SSB viser vidare at gjennomføring for elevar i Hordaland som starta i vidaregåande opplæring i 2012, ligg på same prosentdel som det nasjonale snittet, altså 74 % som har fullført med studie- eller yrkeskompetanse innan fem år etter at dei starta i vidaregåande opplæring.

I Kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring i Hordaland (2016/17) går det også fram tal for såkalla «kritiske sluttarar» i vidaregåande opplæring dei siste tre åra.¹¹ Tala er gjengitt i tabellen nedanfor. Prosentdelen kritiske sluttarar blir opplyst å ha auka frå 4,0 % skuleåret 2014/15 til 4,4 % skuleåret

⁹ SSB: Flere gjennomfører videregående. Publisert 29. mai 2018. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/flere-gjennomforer-videregaende>

¹⁰ I kvalitetsmeldinga går det fram at Hordaland har ei større gruppe elevar som framleis er i opplæring fem år etter at dei starta på vidaregåande skule enn resten av landet. Dette er ei gruppe som ikkje har fullført og bestått, men som heller ikkje har slutta, og det blir presisert at dette medverkar til at Hordaland i snitt har lågare fullføringsgrad enn det nasjonale snittet.

¹¹ Omgrepet «kritiske sluttarar» omfattar berre dei elevane som reelt sett har slutta i vidaregåande opplæring i løpet av eit skuleår. Elevar som bytar utdanningsprogram eller skule i løpet av skuleåret er ikkje inkludert i desse tala. Tala omfattar heller ikkje elevar som sluttar mellom to skuleår/ikkje søkjar seg vidare i utdanningsløpet.

2016/17. Skuleåret 2016/17 utgjorde dette 696 elevar, og dette var en auke på 153 fleire elevar i forhold til skuleåret 2015/16.¹²

Tabell 2 Kritiske sluttar dei siste skuleåra

Skuleår	Tal kritiske sluttarar	Prosent
2014/15	621	4 %
2015/16	543	3,5 %
2016/17	696	4,4 %

Det blir vidare opplyst at talet lærekontraktar som har blitt heva har auka frå 267 i 2015 til 295 i 2016. I 2017 blei det totalt registrert 371 heva lærekontraktar. Sjå tabellen under. Oversikta viser *ikkje* i kor mange av desse sakene den aktuelle lærlingen har inngått ny lærekontrakt med ei anna bedrift.

Tabell 3 Heva lærekontraktar siste tre år

Årstal	Tal heva lærekontraktar
2015	267
2016	295
2017	371

Talet inngåtte lærekontraktar i Hordaland har auka i same periode, frå 1982 i 2015 til 2154 i 2017.¹³

¹² Hordaland fylkeskommune – Kvalitetsmelding Vidaregåande opplæring 2016/17. Notat om oppdaterte tal i Kvalitetsmelding vidaregåande opplæring 2016/17.

¹³ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag--og-yrkesopplaring/sokere-og-larekontrakt/sokere-sortert-etter-fylker/>

3. Analyse av årsaker til fråfall

3.1 Problemstilling

I dette kapitlet vil vi svare på følgjande hovudproblemstilling med underproblemstillingar:

I kva grad gjennomfører fylkeskommunen systematiske analyser av årsaker til fråfall i vidaregåande opplæring? Under dette:

- Er det etablert føremålstenlege system for registrering og systematisering av sluttårsaker innanfor vidaregåande opplæring?
- I kva grad blir det gjennomført analyser av årsaker til fråfall blant elevar i vidaregåande skule, og kva blir vurdert å vere dei viktigaste årsakene?
- I kva grad blir det gjennomført analyser av årsaker til fråfall blant lærlingar, og kva blir vurdert å vere dei viktigaste årsakene?
- I kva grad blir det gjort vurderingar av om det er variasjonar i årsakene til fråfall, til dømes knytt til geografi, avstand mellom heim og skule, studieprogram, skulestorleik, lærartettleik ved skulane, enkeltskular mv., og kva samanhengar er det eventuelt mogleg å sjå?

3.2 Revisjonskriterium

3.2.1 Opplæringslova

Retten til vidaregåande opplæring følgjer av opplæringslova § 3-1. Der går det mellom anna fram at ungdom som har fullført grunnskulen, etter søknad har rett til tre års heiltids vidaregåande opplæring. Nærare krav til opplæringa går fram av opplæringslova med forskrifter. Elevar har ifølgje opplæringslova § 3-1 fjerde ledd rett til eit omval, og får då også rett til utvida tid slik at dei kan fullføre opplæringa. I nokre tilfelle vil elevar kunne ha rett til vidaregåande opplæring i inntil to år ekstra.

Fylkeskommunen har ansvaret for at den individuelle retten til vidaregåande opplæring blir oppfylt, og har som skuleeigar ansvar for at opplæringslova med forskrifter blir fulgt ved dei vidaregåande skulane. Fylkeskommunen sitt ansvar for dei som er lærlingar, og som får opplæring i bedrift, er knytt opp mot fylkeskommunen sitt ansvar for godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter. Desse oppgåvene følgjer av opplæringslova kapittel 4.

3.2.2 Registrering av årsak til avbrote vidaregåande opplæring

Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok gir ei oversikt over retningslinjer for dataregistrering i alle system som handterer elevar i vidaregåande opplæring, og skal leggje til rette for lik registrering av data. Handboka blei tatt i bruk hausten 2010, og inneheld mellom anna kodar for dato for avbrote utdanningsprogram og fag, og årsak til slikt avbrot. Avbrot skal også registrerast ved bytte av utdanningsprogram, og det finst ei rekkje førehandsdefinerte kodar ein kan velje mellom ved registrering av årsak. Rett kode skal registrerast i det skuleadministrative systemet Vigo. Kodane for avbrote utdanningsprogram går fram av tabellen under.

Tabell 4 Avbrotårsakar skule – Vigo.

Kode	Skildring av kode
AR	Fått arbeid
AS	Begynt på annen skule
AP	Byttet til nytt programområde/utdanningsprogram på same skule
FL	Flyttet

FR	Stort fravær
FV	Feilvalg
IM	Ikke møtt
LA	Sluttet på skolen i løpet av skoleåret for å begynne i lære
LV	Lang reisevei
MI	Militærtjeneste
OP	Manglende oppholdstillatelse
PM	Permisjon
PS	Personlige årsaker
SL	Skolelei/motivasjon
UH	Utenlandsopphold
UK	Utvekslingselev, kalenderår
US	Utvekslingselev, skoleår
VA	Fagvansker
AF	Annen frafallsårsak/ikke oppgitt

Kjelde: Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok

Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok inneholdt også kodar for registrering av årsak til avslutning/heving av en lærekontrakt. Tabellen under viser kodene for registrering av årsak til avbrote lærekontrakt.

Tabell 5 Sluttårsak fagopplæring - Vigo

Kode	Skildring av kode
AB	Kontrakt avsluttet etter avlagt og bestått prøve
AF	Annen frafallsårsak/ikke oppgitt
AR	Fått arbeid
BR	Brudd på arbeidslivets regler
EK	Endret kontraktstype
FL	Flyttet
FV	Feilvalg
OK	Økonomiske årsaker
ON	Overført ny kontrakt
OP	Manglende oppholdstillatelse
PS	Personlige årsaker
S1	Kontrakt avsluttet etter stryk 1. gang
S2	Kontrakt avsluttet etter stryk 2. gang
UP	Læretid utløpt uten prøve

Kjelde: Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok

3.2.3 Nasjonale satsingar og forskning på fråfall

I ei rekkje forskingsrapportar og satsingar på nasjonalt nivå, har det over lengre tid blitt presisert at fråfall er eit stort samfunnsproblem. Mellom anna går det fram av ein forskingsrapport frå 2015 at «Det er et uttalt politisk mål i Norge at flest mulig skal fullføre videregående opplæring, og utdanning betraktes som stadig viktigere for å sikre arbeidsplasser i en kunnskapsbasert økonomi.»¹⁴

I Utdanningsspeilet 2017¹⁵ går det fram at «Det er et mål at alle elever og lærlinger som er i stand til det, skal gjennomføre videregående opplæring». Vidare blir det peika på at det nasjonalt var 75 % av 2010-kullet som hadde fullført videregående opplæring innan to år etter normert tid. Gjennomføringa nasjonalt er høgare på studieførebuande utdanningsprogram enn på yrkesfaglege utdanningsprogram, med høvesvis 86 og 64 % av elevane som begynte i vidaregåande opplæring i 2010. I Utdanningspeilet blir det også vist til til dels store forskjellar mellom dei ulike yrkesfaglege utdanningsprogramma, med 70 % gjennomføring for elektrofag og 48 % gjennomføring for restaurant- og matfag.¹⁶

Kunnskapssenteret for utdanning peiker i ei kunnskapsoversikt frå 2015 på at fråfall er eit samansett problem der mange årsakar kan verke saman. I rapporten blir det også vist til at forskinga innanfor feltet peiker i ulike retningar når det gjeld årsakar til fråfall. Det blir likevel vist til at forskinga er relativt einige om enkelte av årsakene, og fire overordna kategoriar blir lista opp (referanse til Eifred Markussen, 2010):

1. Skuleprestasjonar før vidaregåande synast å innverke på om elevar fell frå eller fullfører vgs med bestått. Det er dermed ei kumulativ negativ utvikling som startar før eleven begynner i vidaregåande opplæring.
2. Elevane si bakgrunn ha bety noko, under dette ulike sosiale faktorar som etnisitet, klassebakgrunn og kjønn.
3. Identifikasjon og engasjement i høve til skulen spelar inn på risikoen for fråfall. Dette dreier seg gjerne om støtte og motivasjon frå foreldre og utdanningssystemet frå barnehage til vidaregåande opplæring.
4. Konteksten opplæringa føregår i blir drøfta som ein faktor som spelar inn, til dømes kva fylke ein bur i.

Sjå vedlegg 2 for utfyllande revisjonskriterium.

3.3 Registrering og systematisering av sluttårsaker

3.3.1 Datagrunnlag

3.3.1.1 System for registrering av elevar som avbryt vidaregåande opplæring

Dersom ein elev bestemmer seg for å avbryte vidaregåande opplæring i løpet av skuleåret, skal dette registrerast i fylkeskommunen sitt studieadministrative system Extens.¹⁷ I dette systemet er det berre mogleg å bruke koder/avbrotårsaker som er fastsett av VIGO kodeverksgruppe (jf. Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok). Dato og årsak til at eleven avbryt opplæringa skal registrerast når eleven sjølv har skrive under på at han/ho har avbrote opplæringa.¹⁸ Denne registreringa omfattar berre elevar som avbryt opplæringa i løpet av eit skuleår, og elevar som avbryt opplæringa mellom to skuleår er såleis ikkje omfatta av denne registreringa.¹⁹

¹⁴ Kunnskapssenter for utdanning: Frafall i videregående opplæring. En systematisk kunnskapsoversikt. April 2015.

¹⁵ Utdanningsdirektoratet (2018): Utdanningspeilet 2017. Tall og analyse av barnehager og grunnopplæringen i Norge. Kapittel 8.

¹⁶ Gjennomføringsprosenten referer til kor stor del av dei som starta på utdanninga i 2010 som hadde fullført innan to år etter normert tid.

¹⁷ Dette dreier seg berre om elevane som avbryt opplæringa i løpet av eit skuleår, og som difor er registrert som elev og har kontakt med ein skule. Altså dei såkalla skulesluttarane. Overgangssluttarane, altså elevar som avbryt opplæringa i samband med ein overgang, til dømes ved å ikkje gå vidare frå VG1 til VG2, er ikkje omfatta av denne registreringa.

¹⁸ Hordaland fylkeskommune: Forvaltningsrevisjon – fråfall i vidaregåande opplæring. Brev til revisjonen med svar på dokumentførespurnad. 13.12.2017.

¹⁹ Ungdomar som avbryt opplæringa mellom to skuleår, og som påfølgjande haust ikkje er registrert å vere i utdanning eller arbeid, skal bli kontakta av Oppfølgingstenesta for å vurdere behov for oppfølging og eventuelle tiltak.

Ved fleirtalet av skulane der revisjonen har gjennomført intervju blir det opplyst at det er merkantilt personale ved skulen som registrerer sluttårsak i Extens. Ved enkelte andre skular blir dette gjort av anten rådgjevar eller inspektør.

I intervju blir det trekt fram at sluttårsakene som er fastsett i VIGO ikkje er dekkande for å beskrive kompleksiteten i årsakene til at ein elev vel å avslutte opplæringa. Ved registrering av sluttårsak kan ein velje berre *ein* kategori som skal skildre kvifor eleven sluttar. Det kan ofte vere fleire årsaker til at ein elev vel å avbryte opplæringa, og årsaksbiletet kan vere komplekst. Registreringa i Extens gir ikkje moglegheit til å skildre alle årsakene. Det blir opplyst frå fleire skular at dei ved registrering i Extens som regel vel den årsaken dei opplever som den viktigaste. Samtidig er det ikkje alltid den som registrerer årsaken har kjennskap til kva som kan seiast å vere den viktigaste årsaka, dersom det er notert fleire årsaker i avklarings skjemaet som blir lagt til grunn for registreringa. Det kan dermed bli litt tilfeldig kva årsak ein vel å registrere, blir det kommentert. Det blir også kommentert i fleire intervju at årsaken som blir registrert avheng av kva eleven sjølv viser til som årsak til at vedkomande avbryt opplæringa. I enkelte tilfelle ønskjer ikkje eleven å opplyse om til dømes helseproblem, og kryssar heller av for «annan årsak».

I nokre av intervju med tilsette ved skulane blir det kommentert at ein oppfattar det som uheldig at elevar som flyttar og bytar skule blir registrert i same system som dei reelle sluttarane, og det blir vist til at dette er med på å skape eit feilaktig bilete av kor mange elevar som avbryt opplæringa. Samtidig blir det frå opplæringsavdelinga si side presisert at sjølv om registrering av årsak til avbrote opplæring også omfattar tilfelle der eleven skiftar utdanningsprogram på same skule, eller bytar skule, så er det etablert system for å hente ut informasjon berre om dei elevane som reelt sett har slutta i vidaregåande opplæring. Opplæringsavdelinga nyttar omgrepet «kritiske sluttarar» for å omtale denne gruppa sluttarar. Når tal på sluttarar blir henta ut frå fylkeskommunen sitt skuleadministrative system, Extens, kjem alle sluttkategori med. For å få oversikt berre over dei kritiske sluttarane, nyttar fylkeskommunen IT-systemet Hjernen&Hjertet.²⁰ Det blir opplyst at IT-systemet hentar tala frå Vigo, men at tal sluttarar ikkje blir henta ut basert på registrert sluttårsak men ut frå dei som har fått statusen «sluttet» og som ikkje har fått ny status ved å ha begynt på ny utdanning eller ny skule. Tala blir sjekka for alle fylkeskommunar, slik at elevar som har begynt på ny skule ein annan plass i landet heller ikkje blir rekna med blant «kritiske sluttarar». Sjølv om også elevar som held fram i vidaregåande utdanning i eit anna utdanningsprogram og/eller ved ein annan skule blir registrert med årsak til avbrote opplæring i Extens, er dermed ikkje desse elevane del av statistikkane som blir utarbeidd når det gjeld elevar som har slutta i vidaregåande opplæring i løpet av skuleåret. Fråfallsprosent per skule er presentert i kvalitetsmelding om vidaregåande opplæring i Hordaland 2016/17 (vedlegg 1). Sluttprosenten som her er presentert omfattar ikkje elevar som har byta skule eller utdanningsprogram, men elevar i permisjon er inkludert i oversiktene som er presentert i den aktuelle tabellen fordi desse elevane blir vurdert å vere i ei gråson mellom slutta og ikkje slutta.

3.3.1.2 System for registrering av lærlingar som avbryt vidaregåande opplæring

Sluttårsak også for lærlingar blir registrert i Extens, og avslutningskodar som er fastsett av VIGO si kodeverksgruppe, og som går fram av registreringshandboka frå Utdanningsdirektoratet, blir nytta. Registrering blir gjort av Seksjon fagopplæring, etter at heving av lærekontrakt er godkjent. Også her kan berre éin sluttårsak registrerast. Frå Seksjon fagopplæring blir det kommentert at det er veldig vanlig at dei ikkje veit nøyaktig årsak til hevinga. I desse tilfella blir koden «Annen årsak/ikke oppgitt» nytta, og det vil dermed kome fram av statistikken at kode ikkje er oppgitt.

I eit skjema som seksjon fagopplæring skal fylle ut ved heving av lærekontrakt, og vidareformidle til OT, skal mellom anna informasjon om årsak til heving av kontrakt gå fram. Både lærlingen og bedrifta sine synspunkt på grunn for heving skal gå fram av skjemaet, i tillegg til ei skildring av tiltak som har vore prøvd og lærlingen sine planar vidare.²¹

Ein OT-rådgjevar kommenterer i intervju at informasjon om sluttårsak på skjema som OT får tilsendt, ikkje alltid stemmer. Det kan til dømes bli opplyst i skjemaet at lærlingen og lærebedrifta har vore samde om heving av lærekontrakt, medan det kjem fram i samtale mellom OT og ungdomen som har heva lærekontrakten at dette ikkje er tilfelle.

²⁰ Hjernen&Hjertet er eit IT-system utarbeidd av Rambøll. Systemet kan mellom anna vise ulike kvalitetssikra data frå ulike datakjelder samla på ei plattform (jf. hjernenoghjertet.no).

²¹ Hordaland fylkeskommune – Informasjon til OT om heving av lærekontrakt. Skjema.

Det blir opplyst frå seksjon fagopplæring at når seksjonen får inn melding om heving av lærekontrakt får dei som regel beskjed om at lærlingen og bedrifta er samde om å heve kontrakten. Seksjonen har ei prosedyre²² for heving av lærekontrakt som skildrar at seksjonen alltid skal ta kontakt med lærlingen for å kartlegge om lærlingen blir pressa av bedrifta til å heve kontrakten. I slike tilfelle blir hevingsprosessen stoppa, og seksjonen tek kontakt med bedrifta og seier at dei må søke om ein-sidig heving av kontrakten. Då er det krav til eit anna dokumentasjonsgrunnlag med grundigare grunngeving mv. Seksjon fagopplæring får inn ein del saker med lærlingar som blir pressa til å heve kontrakten, og det er difor dei har utvikla denne rutinen med alltid å kontakte lærlingane for å sjekke om det er korrekt at det er semje om heving. Det er om lag to år sidan denne rutinen blei etablert.

3.3.2 Vurdering

Nasjonale kodar for registrering av sluttårsak blir nytta både når det gjeld elevar som sluttar i vidaregåande skule, og lærlingar som avbryt læretida gjennom heving av kontrakt. Samtidig går det fram at dei statistikkane ein får basert på registrert sluttårsak, er påverka av ein del bruk av skjønn ved val av kode, og at den som registrerer sluttårsak ikkje alltid veit kva som er den viktigaste årsaken blant fleire nemnde. Kva kode som blir registrert er også påverka av kva årsak den enkelte elev eller lærling sjølv ønskjer å opplyse om, og det er ikkje alle som ønskjer vere opne om årsaken til at vidaregåande opplæring blir avbrote. Revisjonen registrerer at dette kan vere ei feilkjelde når det gjeld dei statistikkar og oversikter det er mogleg å hente ut med bakgrunn i dei registreringar av årsaker som blir gjort. Undersøkinga viser at dette er noko ein er merksam på både på skulane og i opplæringsavdelinga sentralt. Samtidig vil revisjonen presisere viktigheita av at dette er eit tema det jamleg blir retta merksemd mot, slik at ein – i den grad det er mogleg – arbeider for å minimere denne feilkjelda. Særlig meiner revisjonen det bør vere mogleg å formidle informasjon om sluttårsak til den som skal registrere dette, på ein slik måte at vedkomande veit kva årsak som blir rekna som den viktigaste blant fleire.

Det er etter revisjonen si vurdering positivt og viktig at fylkeskommunen har etablert system for å hente ut informasjon spesifikt om kategorien «kritiske sluttarar». Dette gjer at ein i statistikkar og årsaksanalyser kan skilje mellom dei som reelt sett sluttar i vidaregåande opplæring og dei som berre avbryt opplæringa for å byte utdanningsprogram eller skule.

3.4 Analyser og vurderingar av årsaker til fråfall blant elevar²³

3.4.1 Datagrunnlag

Gjennom fylkeskommunen si kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring for skuleåret 2016/17 er gjennomføring og fråfall i vidaregåande opplæring i Hordaland presentert.²⁴ Temaet blir drøfta både gjennom presentasjon og analyse av prosentdel elevar som fullførte og bestod fag siste skuleår samanlikna med tidlegare år, og gjennom ei analyse av prosentdel elevar som har fullført og bestått vidaregåande opplæring i løpet av fem år. Vidare er det, i drøfting av utfordringar knytt til elevar som avbryt opplæringa, skilt mellom ulike typar sluttarar; skulesluttarar og overgangssluttarar. Overgangssluttarane er dei som avbryt mellom to skuleår, eller som ikkje går vidare i lære. Dette i motsetning til skulesluttarane, som avbryt opplæringa i løpet av skuleåret.

Når det gjeld gjennomføring og fråfall i læretida er dette nærare drøfta i kapittel 3.5 i rapporten.

3.4.1.1 Gjennomføring og fullføring

Når det gjeld gjennomføring siste skuleår, er det i kvalitetsmelding for skuleåret 2016/17 vist til dels store forskjellar mellom dei ulike utdaningsprogramma. Av kvalitetsmeldinga går det fram at Restaurant- og matfag har lågast gjennomføring (41,5 %), medan Studieførebuande har høgast gjennomføring (86,6

²² Hordaland fylkeskommune – Prosedyre: Heving av lærekontrakt, 1.1.2010, revidert 19.5.2016.

²³ I dette kapitlet vil vi svare på to problemstillingar samla: «I kva grad blir det gjennomført analyser av årsaker til fråfall blant elevar i vidaregåande skule, og kva blir vurdert å vere dei viktigaste årsakene?» og «I kva grad blir det gjort vurderingar av om det er variasjonar i årsakene til fråfall, til dømes knytt til geografi, avstand mellom heim og skule, studieprogram, skulestorleik, lærartettleik ved skulane, enkeltskular mv., og kva samanhengar er det eventuelt mogleg å sjå?»

²⁴ Hordaland fylkeskommune – Kvalitetsmelding Vidaregåande opplæring 2016/17, oppdatert versjon 20.11.2017.

%). Det blir gjort samanlikningar med gjennomføringa nasjonalt og i to utvalde fylke; Rogaland og Akershus. Hordaland ligg i snitt under dei to andre fylka når det gjeld gjennomføring både totalt, innanfor yrkesfag og innanfor studieførebuande utdanningsprogram. Det blir samtidig peika på at Hordaland har ein høgre prosentdel elevar som etter fem år framleis er i opplæring, enn dei to fylka ein samanliknar med. Etter ti år er gjennomføringsstatus ein annan, men totalt 80,8 % for Hordaland medan den er 80,2 % i Akershus og 81,3 % i Rogaland.

Det blir vist til at når det gjeld dei yrkesfaglege utdanningsprogramma kan mellom anna fagtradisjonar og tilgang til læreplassar påverke gjennomføringa. Det er vidare vist til at endringar i reglar om registrering til ein viss grad påverkar gjennomføringa samanlikna med tidlegare år. Årsaker til forskjellar mellom Hordaland og det nasjonale snittet er ikkje ytterlegare drøfta i kvalitetsmeldinga.

Det går fram av kvalitetsmeldinga at grunnskulekarakter er den største forklaringsfaktoren for fullføring. Samla sett er det ein fullføringsprosent på over 95 % for elevar med 50 eller fleire grunnskulepoeng, uavhengig av studieretning. Det blir også peika på at det er svært ulik fordeling av elevar med høg eller låg kompetanse mellom dei ulike utdanningsretningane, og vist til forskjellar når det gjeld kor mange elevar som sluttar i løpet av skuleåret, basert på grunnskulepoeng. Det blir peikt på at den ulike fordelinga av elevar med høg eller låg kompetanse mellom utdanningsretningane, er hovudårsaka til at det er relativt stor skilnad mellom studieførebuande og yrkesfaglege utdanningar mellom anna når det gjeld sluttarar og gjennomføring. Det er likevel enkelte unntak. Til dømes har elektrofag betydeleg betre gjennomføring enn ein kunne forventa basert på grunnskulepoenga. Det blir i den samanheng vist til Utdanningsspeilet 2016, der det blir peikt på at elevar med svake resultat frå grunnskulen tilsynelatande har best moglegheiter for å lukkast i utdanningsprogram med velfungerande lærlingordning, som Bygg- og anleggsteknikk (BA), Elektrofag (EL) og Teknikk og industriell produksjon (TIP).

I intervju blir det kommentert at opplæringsavdelinga samanliknar status for gjennomføring og fråfall i Hordaland med andre fylke. Det blir også peika på at ein i opplæringsavdelinga er medveten om nokre viktige årsakar til dei forskjellane ein ser, sjølv om dette ikkje er noko som er lagt fram skriftleg. Det blir peika på at forskjellar mellom Hordaland og andre fylke, til dømes når det gjeld skulestruktur, geografi, storleik, arbeid som har blitt satsa på over tid mv, medfører at det ikkje alltid er mogleg å kopiere dei arbeidsmåttane som ein ser fungerer godt i andre fylke. Det blir likevel presisert at opplæringsavdelinga held seg oppdatert på ulike forklaringsfaktorar for dei fylkeskommunane som gjer det bra på dette området. Mellom anna har leiinga i opplæringsavdelinga hatt felles samlingar med leiargruppa innanfor opplæring i Rogaland fylkeskommune dei siste 4-5 åra, og hatt erfaringsdeling. Det blir kommentert i intervju at dette har vore nyttig, og det blir peikt på at Rogaland er eit av fylka i landet som har gjort det veldig bra i arbeidet med Ny giv-prosjektet.²⁵

3.4.1.2 Skulesluttarar

Kvalitetsmeldinga for skuleåret 2016/17 har eit eige kapittel som omhandlar skulesluttarar, altså elevane som sluttar i løpet av skuleåret. Det går fram at *personlege årsaker*, *stort fråvær* og *annan årsak* står for om lag 75 prosent av sluttårsakene skuleåret 2016/17. Sluttårsaken «stort fråvær» sto skuleåret 2016/17 for om lag 22 prosent, medan høvesvis 23 og 27 prosent oppga dette som sluttårsak i 2015/16 og 2014/15. I tabellen nedanfor er fordelinga av sluttårsaker gjengitt for dei siste tre skuleåra som det per mai 2018 låg føre tal for.

²⁵ Ny Giv-prosjektet var eit nasjonalt samarbeid for å få fleire til å gjennomføre vidaregåande opplæring, som varte frå 2010-2013. Prosjektet er nærare omtala i kapittel 5.2 i rapporten.

Tabell 6: Tal kritiske sluttarar siste tre skuleår.²⁶

Sluttårsak	2014/15	2015/16	2016/17
Annan årsak/ikkje oppgitt	100	120	156
Personlege årsaker	160	161	211
Høgt fråvær	170	127	154
Feilval	77	66	154
Skule/motivasjon	53	29	43
Begynt på annan skule	25	17	27
Flytta	26	17	11
Ikkje møtt	1	2	6
Bytta kurs på same skule	2	2	5
Slutta, skal begynne i lære	4	2	8
Fagvanskar	2	0	1
Lang reiseveg	1	0	1
Total	621	543	696

Kjelde: Kvalitetsmelding 2016/17.

Det blir peika på i kvalitetsmeldinga at det har vore få endringar i årsakene til at elevar sluttar dei siste åra, men at det totale talet på kritiske sluttarar likevel har auka. Den største delen av sluttarar er på Vg1, medan det er om lag like stor prosentdel elevar som sluttar på Vg2 som på Vg3.

Som det går fram av tabellen over, er høgt fråvær blant dei hyppigast registrerte årsakene til at elevar sluttar på skulen. I kvalitetsmeldinga for skuleåret 2016/17 blir fråvær drøfta og fråvær og fråfall blir også sett i samanheng. Det går fram av kvalitetsmeldinga at fråværet har gått betydeleg ned etter innføring av fråværgrensa frå 1. august 2016. Det blir også vist til at det ved skulane har vore retta mykje merksemd mot oppfølging av elevane sitt fråvær, mellom anna gjennom varsling og fokus på å vere tett på elevane. Rutinar for oppfølging av elevar med høgt fråvær er nærare skildra i kapittel 5 i denne rapporten.

Kvalitetsmeldinga peiker også på at det ikkje er mogleg å seie om den nye fråværsregelen har ført til fleire sluttarar, og at den prosentvise fordelinga av sluttarar på grunn av høgt fråvær har gått ned dei siste tre åra (sjå Tabell 6 over).²⁷

²⁶ Revisjonen får opplyst at tabellen berre omfattar elevar som faktisk har slutta. Elevar som har bytta skule, utdanningsprogram etc. er med andre ord ikkje inkludert i tala. Årsakar som «Begynt på annan skule» og «Byta kurs på same skule» er likevel oppgitt som sluttårsak for ein del av elevane. Dei aktuelle elevane er ikkje registrert som elevar verken i Hordaland eller i eit anna fylke, og er dermed likevel rekna som reelle sluttarar. Årsaken som er registrert kan til dømes skuldast feilregistrering eller planar som likevel ikkje blei realiserte.

²⁷ Også i intervju blir det stadfesta at ein ikkje opplever at ny fråværsregel har ført til fleire sluttarar, sjølv om det også blir presisert at det har gått for kort tid frå innføringa av fråværgrensa til å kunne sjå sikre samanhengar. Frå fleire skular blir det samtidig kommentert at ein opplever at fråværgrensa verkar ulikt på ulike grupper elevar når det gjeld fråfall; den har hatt positivt verknad for enkelte elevgrupper, medan den har hatt negative konsekvensar for andre. Fråværgrensa på 10 prosent har bidratt til å disiplinere elevar som periodevis har skulka timar. Desse møter no i større grad opp til undervisninga. Samtidig har den nye fråværsregelen hatt liten effekt på dei elevane som har dei mest komplekse helseproblemstillingane, sidan desse som regel har dokumentasjon på fråværet sitt gjennom legeerklæring. Dei elevane som fråværsregelen kan ha hatt ein negativ effekt på er elevar med manglande motivasjon eller psykiske

Det går vidare fram av kvalitetsmeldinga at på bakgrunn av at ein stor del av sluttarane er registrert under kategorien «annan fråfallsårsak» bad opplæringsdirektøren i fylkeskommunen skulane rapportere særleg på desse talla skuleåret 2016/17. Nokre skular som har brukt denne kodinga opplyser at i denne kategorien ligg elevar som har slutta grunna samansette årsaker, og at det ikkje har vore mogleg å velje ei årsak aleine. Andre skular beskriv at det er helseårsaker og personlege utfordringar som ligg bak. Ei anna forklaring som blir oppgjeve er at skulen ikkje har lukkast å oppnå kontakt med eleven. Det kan vere at eleven reelt sett aldri blei elev ved skulen eller at eleven ikkje har respondert når skulen tok kontakt, og at det ikkje har vore mogleg å gjennomføre avklaringsamtale²⁸. Det blir samtidig presisert at ein ikkje må leggje for mykje vekt på sluttårsaken som er registrert, då det ofte er samansette årsaker og det ikkje er lett å vurdere kva ein skal velje å registrere som årsak blant feilval, låg motivasjon, fråvær og personlege årsaker. Desse ulike årsakene heng ofte saman. Det blir presisert at det er viktig å ikkje sjå seg blind på dei ulike sluttkategoriene, sidan sluttårsakene i praksis ofte er samansette.

3.4.1.3 Overgangssluttarar

Når det gjeld overgangssluttarar, blir det i kvalitetsmeldinga for skuleåret 2016/17 vist til ein NIFU-rapport²⁹ som viser at det er fleire overgangssluttarar enn skulesluttarar. Det går vidare fram av kvalitetsmeldinga at det i Hordaland som i andre delar av landet er ein høgre prosentdel elevar på yrkesfaglege enn på studieførebuande utdanningsprogram som var ute av vidaregåande opplæring eitt år etter at dei var registrert på VG1. Det føreligg ikkje egne tal for overgangssluttarar, og dei tala ein har tilgang til omfattar også elevane som har slutta i vidaregåande opplæring i løpet av skuleåret. Det blir vist til at prosentdelen elevar i Hordaland som ikkje gjer overgang frå VG2 yrkesfag er høgre enn både i Akershus og Rogaland, samtidig som det dei siste åra har vore ei positiv utvikling i Hordaland. Overgangen frå VG2 yrkesfag blir skildra som det mest kritiske punktet i opplæringsløpet. Kvalitetsmeldinga viser forskjellar mellom ulike yrkesfaglege utdanningsprogram når det gjeld prosentdel elevar som året etter VG2 ikkje er i opplæring, men årsakar til dei forskjellane som blir presentert er ikkje nærare drøfta ut over dei årsakssamanhengar som er presentert når det gjeld gjennomføring og fullføring generelt. Eit vedlegg til kvalitetsmeldinga viser også til dels store forskjellar mellom skulane i fylket når det gjeld prosentdel elevar på yrkesfag som ikkje er i opplæring året etter at dei er registrert som elevar på VG2. Moglege årsaker til desse forskjellane mellom konkrete skular er ikkje drøfta i kvalitetsmeldinga.

3.4.1.4 Skulebidragsindikatorar

Kvalitetsmeldinga for skuleåret 2016/17 drøftar ikkje eksplisitt forskjellar i prosentdel *skulesluttarar* mellom ulike skular, ut over eit vedlegg som viser prosentdel skulesluttarar per skule skuleåret 2016/17. Kvalitetsmeldinga inneheld likevel eit avsnitt som omhandlar skulebidragsindikatorar.³⁰ Det går fram at skulebidragsindikatoren er eit uttrykk for skulen sitt bidrag til resultat og gjennomføring, når andre faktorar som grunnskulekarakter, foreldra si utdanning, arbeidsmarknadsstatus og løn, kjønn, innvandrarstatus og borteboarstatus er tatt omsyn til. Ein får med andre ord fram indikatorar på skulen sitt bidrag, uavhengig av elevane si bakgrunn. NIFU-rapporten frå mai 2017 viser at det er stor skilnad mellom dei ulike skulane i Hordaland, når det gjeld i kva grad dei bidrar til auka gjennomføring og fullføring, og at det er særskilt store variasjonar ved dei yrkesfaglege skulane. Indikatorane er skildra gjennom prosentvis avvik frå landsnittet. Det blir vist til at NIFU sin rapport også bryt ned tala på trinn og overgangar, slik at kvar skule kan sjå kor skulebidraget avviker frå nasjonalt snitt, og kan setje inn målretta tiltak. I tal som er gjengitt i kvalitetsmeldinga går det fram at ein del skular skil seg ut med anten høgt eller lågt skulebidrag, men det går samtidig fram at ein skule til dømes kan ha positivt bidrag på forventa gjennomføring³¹, samtidig som bidraget på forventa fullføring³² er negativt. Skular med både studiespesialiserande og yrkesfaglege

eller sosiale utfordringar. Dette er elevar som gjerne raskt opparbeider seg eit høgt fråvær, og etter at ny fråværsregel blei innført ser skulane ein tendens til at desse elevane gir opp og avsluttar utdanningsløpet på eit tidlegare tidspunkt enn tidlegare.

²⁸ Sjå kapittel 5 for nærare skildring av rutinar knytt til avklaringsamtale.

²⁹ NIFU: Å redusere bortvalg – bare skolens ansvar? En undersøkelse av bortvalg ved de videregående skolene i Akershus fylkeskommune skoleåret 2010-2011. Rapport 6/2012.

³⁰ NIFU har på oppdrag frå Utdanningsdirektoratet utarbeidd ein rapport om skulebidragsindikatorar i vidaregåande opplæring (mai 2017). Indikatoren ser på forventa fullføring, gjennomføring og justerte karakterar.

³¹ Med gjennomføring meiner NIFO «andel elever som gjennomfører uten å avbryte skolegangen i løpet av skoleårene og overgangen mellom skoleårene. Dette inkluderer de som fullfører og består, de som har progresjon med stryk, og de som foretar omvalg/gjenvalg.» (NIFU: Skulebidragsindikatorer i vidaregåande skole. Indikatorer for skolars bidrag til fullføring, gjennomføring og gjennomsnittskarakterer for skoleåret 2014-2015 og kullet som begynte i vidaregåande skole høsten 2012. Rapport 2017:7. Side 14.)

³² Med fullføring meiner NIFU «andel elever som gjennomfører med fullført og bestått i alle fag gjennom skoleårene, og som har progresjon fra Vg1 til Vg2 og fra Vg2 til Vg3 eller lære.» (NIFU: Skulebidragsindikatorer i vidaregåande skole.

utdanningsprogram kan også ha ulike skulebidrag på desse. I kvalitetsmeldinga blir det vist til at tala er presentert for alle rektorar og ass. rektorar i fylket tidleg på hausten 2017, og at det blir arbeidd med korleis rapporten om skulebidrag kan supplere kunnskapsgrunnlaget ein allereie har. Årsakar til forskjellane som kjem fram er ikkje drøfta i kvalitetsmeldinga eller andre skriftlege kjelder revisjonen har motteke.

Når revisjonen ser skulebidragsindikatorar som er gjeve att i kvalitetsmeldinga i forhold til prosentdel skulesluttarar per skule, registrerer revisjonen at det berre delvis er samanfall mellom skular med høg prosentdel sluttarar og skular med negativt avvik når det gjeld skulebidrag. Fleire av skulane som ligg i øvre sjikt når det gjeld prosentdel sluttarar skuleåret 2016/17 har positivt, eller berre marginalt negativt skulebidrag på fleire parameter. Samtidig viser tala at ein av skulane med høgast prosentdel sluttarar også er blant dei med størst (meir enn 10 %) negativt avvik på skulebidrag. Tilsvarande varierer det i kva grad skular med låg prosentdel sluttarar har positivt eller negativt avvik frå landssnittet når det gjeld skulebidrag. I fleire tilfelle har skular med låg prosentdel sluttarar også positivt skulebidrag, men dette er ikkje alltid tilfelle.³³

3.4.1.5 Andre analyser og vurderingar på fylkesnivå

Revisjonen får opplyst at Hordaland fylkeskommune støtter seg til eit mangfald av nasjonal litteratur på forskning og analyser av årsaker til fråfall i vidaregåande opplæring. Det er også, i til dømes kvalitetsmeldinga, referert til både nasjonal og internasjonal forskning på området. Det er ikkje gjort egne skriftlege analyser av årsaker til dei forskjellane ein kan sjå mellom dei ulike skulane i Hordaland når det gjeld prosentdel sluttarar og gjennomføring, og det føreligg ikkje analyser av kva særtrekk ved den enkelte skule det er som påverkar fråfall og gjennomføring ved skulen. Den enkelte skule har likevel ansvar for å analysere sine resultat og eventuelle utfordringar, og setje i verk relevante tiltak. Frå opplæringsavdelinga blir det vist til at overordna mål om auka læringsutbytte og fullføring står fast i styringsdokumentet³⁴, og at skulane har fått styrka sin handlefridom når det gjeld val av tiltaksområde; «Skulane har ansvar for å vurdere eigen organisasjon og egne resultat i lys av sentrale og lokale styringsdokument. På grunnlag av vurderinga skal skulen utarbeide kunnskapsbaserte mål og tiltak. Skulane definerer tiltaksområde for det pedagogiske utviklingsarbeidet i perioden 2016 – 2018 og grunngir vala ut frå lokal kontekst, styringssignal og relevant kunnskap.»³⁵ I intervju blir det framheva at det gjennom styringsdialogen med den enkelte skule blir stilt krav til skulane, og skulane sitt arbeid med definerte problemstillingar og eventuelle avdekka utfordringar blir følgt opp. Det blir også kommentert at opplæringsavdelinga har auka fokuset på arbeidet med å analysere og sjå data frå dei ulike skulane i samanheng. Dette blir m.a. gjort som del av førebuinga til skulebesøk, og er del av grunnlaget for dialogen med skulane. Analyse av skulane sine resultat og tett dialog med skulane er Opplæringsavdelinga sin hovudstrategi for oppfølging av skulane i deira arbeid med førebygging og reduksjon av fråfall.

3.4.1.6 Skulane sitt arbeid med analyse og vurdering av årsaker til fråfall

Det går fram av undersøkinga at det varierer i kva grad og korleis skulane arbeider med å gjere analyser og vurderingar av fråfallsårsaker. I intervju ved fleire av skulane blir det peika på at det ikkje blir gjort egne analyser av årsaker til fråfall ved skulen, men at dette er eit tema som fortløpande blir diskutert, til dømes i ressursteam møte³⁶. Generelt blir det ved skulane gitt uttrykk for at ein opplever å ha god kjennskap til årsaker til fråfall ved skulen. Ved ein skule blir det opplyst at det er gjennomført ei kartlegging og analyse av fråfall ved skulen i samband med utarbeiding av utviklingsplan, medan ein annan skule

Indikatorer for skolars bidrag til fullføring, gjennomføring og gjennomsnittskarakterer for skuleåret 2014-2015 og kullet som begynte i videregående skole høsten 2012. Rapport 2017:7. Side 14.)

³³ I høyringsuttalen frå fylkesrådmannen (sjå vedlegg 1 til rapporten) blir det stilt spørsmål ved at revisjonen ser skulebidragsindikatoren i forhold til dei faktiske resultatane på skulane skuleåret 2016/17. Det blir vist til at «*Dårlige faktiske resultater på en skole (feks mange flere sluttet enn fylkessnittet) kan gi positiv/gode resultater på skulebidragsindikatoren - dette fordi den skolen som har mange sluttet - gitt det elevgrunnlaget det faktisk har - muligens burde, statistisk sett, hatt flere sluttet. Og motsatt: Skoler med få sluttet (i forhold til snittet) vil, dersom de har et elevgrunnlag som tilsier at de burde hatt ennå færre sluttet, få lav score på skulebidragsindikatoren.*» Revisjonen vil presisere at det nettopp er det at det ikkje er eit lineært forhold mellom skulebidraget og faktisk prosentdel sluttarar, revisjonen ønskjer å tydeleggjere i rapporten. Vidare er skulebidragsindikatoren basert på resultat skuleåret 2014/15, og revisjonen er eining i at ei samanlikning med seinare resultat ved skulane difor har avgrensa verdi. Det revisjonen likevel vil framheve, er det at variasjonane i skulebidrag er store, og at skulebidraget i nokre tilfelle kan vere positivt, og i andre tilfelle negativt, ved skular der fråfallet er høgt. Revisjonen meiner difor det er viktig å analysere årsakene til dei store forskjellane i skulebidrag, jf. revisjonen si vurdering i kapittel 3.4.2.

³⁴ Styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet.

³⁵ Hordaland fylkeskommune, opplæringsavdelinga: «Forvaltningsrevisjon – fråfall i vidaregåande opplæring.» Brev til revisjonen i samband med oversending av dokumentasjon knytt til forvaltningsrevisjonen. 13.12.2017.

³⁶ Ordninga med ressursteam er nærare skildra i kapittel 5.3 i rapporten.

opplyser at fråfallsstatistikk jamleg blir presentert mellom anna på planleggingsdagar som grunnlag for refleksjon blant lærarane og den øvrige staben ved skulen. Ved nokre av skulane er det så få elevar som sluttar i løpet av kvart skuleår, at skulen forholder seg meir til enkeltsaker og forklaringar på at desse elevane slutta, enn til statistikkar. Generelt blir det i intervju peika på at årsakene til at elevar vel å slutte på skulen i løpet av skuleåret ofte er samansette, sjølv om det berre er éin årsak som blir registrert i det skuleadministrative systemet Extens.

Fleire av skulane oppgir at psykiske vanskar er den vanlegaste årsaka som i første omgang fører til høgt fråvær, og seinare eventuelt fråfall. I tillegg blir andre helseutfordringar trekt fram som ein vanleg årsak til fråfall, samt manglande motivasjon. Nokre skular meiner at reiseveg mellom heim og skule kan ha noko å seie for fråfall, men ofte er dette i kombinasjon med andre årsaker. Dersom ein elev har lang reiseveg til skulen, kombinert med at eleven ikkje er motivert, kan dette medverke til at eleven ender med å slutte på skulen. Nokre skular trekk fram høgt fråvær og skulebytte som vanlege fråfallsårsaker, og ein skule trekk fram at det kan vere større risiko for at hybelbuarar sluttar på skulen enn at elevar som bur på internat sluttar. Dette på grunn av at elevar som bur på internat får ei tettare oppfølging, medan elevar som bur på hybel blir meir overlata til seg sjølv. Feilval eller at eleven ikkje har kome inn på sitt førsteval blir også trekt fram som vanlege årsaker til fråfall ved nokre av skulane.

Vidare opplyser nokre skular at det kan variere mellom studieprogram og årstrinn kor det er høgast fråfall. Fleire skular trekk fram at det ofte er høgare fråfall på vg1 enn på vg2 og vg3. Det blir peikt på at dette kan ha samanheng med at mange elevar vel å bytte studieprogram etter første året, samt at elevane på vg2 har tatt nokre aktive val i si studieretning og er blitt tryggare i studiesituasjonen. Mange elevar på vg1 kan i tillegg oppleve at overgangen frå ungdomsskulen til vidaregåande kan vere utfordrande, og at det på vidaregåande skule blir stilt høgare krav og forventningar til dei. Nokre skular trekk fram studieretningane TIP, helse og oppvekst, design og handtverk og/eller elektrofag som studieretningar som ofte kan ha høgare fråfall samanlikna med andre studieretningar, og det blir vist til nokre antatte årsaker til dette. Det blir peikt på at det er meir fråfall på yrkesfaglege studieretningar enn på studieførebuande. Andre skular opplyser at dei ikkje opplever at det er forskjell mellom studieprogram og årstrinn når det gjeld kva elevar som avsluttar utdanningsløpet, og at det kan variere frå år til år kva studieretning som har høgast fråfall.

Ved nokre skular blir det i intervju trekt fram at elevgrunnlaget er ein viktig årsak å ta omsyn til når ein ser på fråfallet. Elevgrunnlag blir peikt på som ein viktig årsak ved enkelte skular med høg prosentdel skulesluttarar, og det blir også vist til at nærområdet skulen ligg i er ein faktor som påverkar elevgrunnlaget. Det blir kommentert at skular som ligg i det som har blitt eller blir sett på som belasta område, kan ha utfordringar knytt til elevgrunnlaget. I tillegg blir det peika på at enkeltskular over tid har vore kjent for å ha mange elevar med ulike problem, og at dette kan ha utvikla seg til «ein negativ sirkel» ved at skulen på grunn av eit til dels negativt rykte ikkje har vore elevane sitt førsteval, og ikkje har klart å tiltrekke seg dei flinkaste elevane. Dei vidaregåande skulane som har ei låg poenggrense for å kome inn får gjerne inn elevar som har eit lågt karaktergrunnlag frå ungdomsskulen, samt elevar som ikkje har kome inn på sitt fyrsteval. Dette kan medføre at elevane ikkje er motivert til å gå på den skulen dei kom inn på, og at det er en lågare terskel for at desse elevane sluttar på skulen i løpet av – eller etter – VG1. I tillegg er nokre skular i fylket meir belasta enn andre med at dei får inn elevar som har hatt utfordringar allereie på ungdomsskulen. Det blir peikt på at skulen i løpet av tida eleven går i vidaregåande opplæring kanskje klarar å løfte resultatene til desse elevane noko, men at mange av dei likevel ikkje klarer å nå opp til gjennomsnittet. Ein del av desse elevane har også eit fråvær som er høgare enn det 10-prosentregelen tillater, og sluttar difor på skulen uavhengig av at resultatene deira har blitt heva.

Det blir også kommentert i intervju at det i Bergen kan vere større forskjellar mellom skulane, og større «opphoping» av elevar med lågt karaktergrunnlag ved enkeltskular, enn ved skular som ligg i distriktet. Dette skuldast at ungdom i Bergen i større grad har høve til å søkje seg til ulike skular, utan at dette har mykje å seie for reisevegen. I distriktet vil bustad i større grad påverke kva vidaregåande skule ungdom søker seg inn på.

Revisjonen har gjennomgått døme på tilstandsrapportar for skuleåret 2016/17 frå dei vidaregåande skulane i Hordaland. Skulane oppgir prosentdel fullføring og bestått, prosentdel stryk og ikkje vurdert. Vidare gjer skulane ei vurdering av i kva grad ny fråværsregel påverkar fullføringsprosenten. Det blir også rapportert på kor mange elevar som har slutta og der konkret sluttårsak ikkje er registrert, samt kva som er årsaka

til dette. Skulane rapporterer også mellom anna på kva system dei har for å sikre overgangen frå ungdomsskule til vidaregåande skule, og kva utfordringar skulen ser når det gjeld sluttarar.

3.4.1.7 Årsaker til at elevar har vurdert å avbryte eller ta pause frå vidaregåande skule

Av spørjeundersøkinga til elevane ved eit utval vidaregåande skular i Hordaland går det fram at om lag 88 prosent av elevane som svarte på undersøkinga, kom inn på den skulen dei hadde som førsteval då dei søkte vidaregåande opplæring, medan ni prosent svare at dei ikkje kom inn på sitt førsteval.³⁷ Vidare går det fram at om lag 20 prosent av dei spurde elevane³⁸ svarer at dei i løpet av tida i vidaregåande opplæring har vurdert å avbryte opplæringsløpet, medan om lag 13 prosent³⁹ svarer at dei har vurdert å ta ein pause frå opplæringsløpet.⁴⁰

Ein litt større prosentdel av elevane som svarte at dei *ikkje* kom inn på sitt førsteval, enn av dei som kom inn på førstevalet, svarer at dei har vurdert å avbryte skulegangen (26 % av elevane som ikkje kom inn på førstevalet har vurdert å avbryte skulegangen, mot 19 % av dei som opplyser at dei kom inn på førstevalet). Spørjeundersøkinga viser at dei viktigaste årsakene til at elevane vurderte å avbryte eller ta pause frå opplæringsløpet var at dei var skulelei/hadde manglande motivasjon (om lag 58 prosent) eller personlege årsaker (om lag 45 prosent).⁴¹ Ein del elevar svarar at dei vurderte å avbryte eller ta opphald i skulegangen fordi dei ville begynne i arbeid (23 prosent), hadde fagvanskar (ca. 21 prosent) eller ville bytte skule (18 prosent). I kategorien «anna» (om lag 10 prosent) har elevane kommentert at dei vurderte å avbryte eller ta pause frå opplæringsløpet på grunn av kronisk sjukdom, manglande tilhøyre i klassen, dårleg klassemiljø, misnøye med skulen og lærarar, svangerskap og utfordringar knytt til norsk språk blant minoritetsspråklege elevar. Sjå figur nedanfor for spesifisering av kvifor elevane har vurdert å avbryte eller ta eit opphald i skulegangen⁴².

³⁷ N=697. 2,7 prosent svarte «veit ikkje/hugsar ikkje»

³⁸ N=705

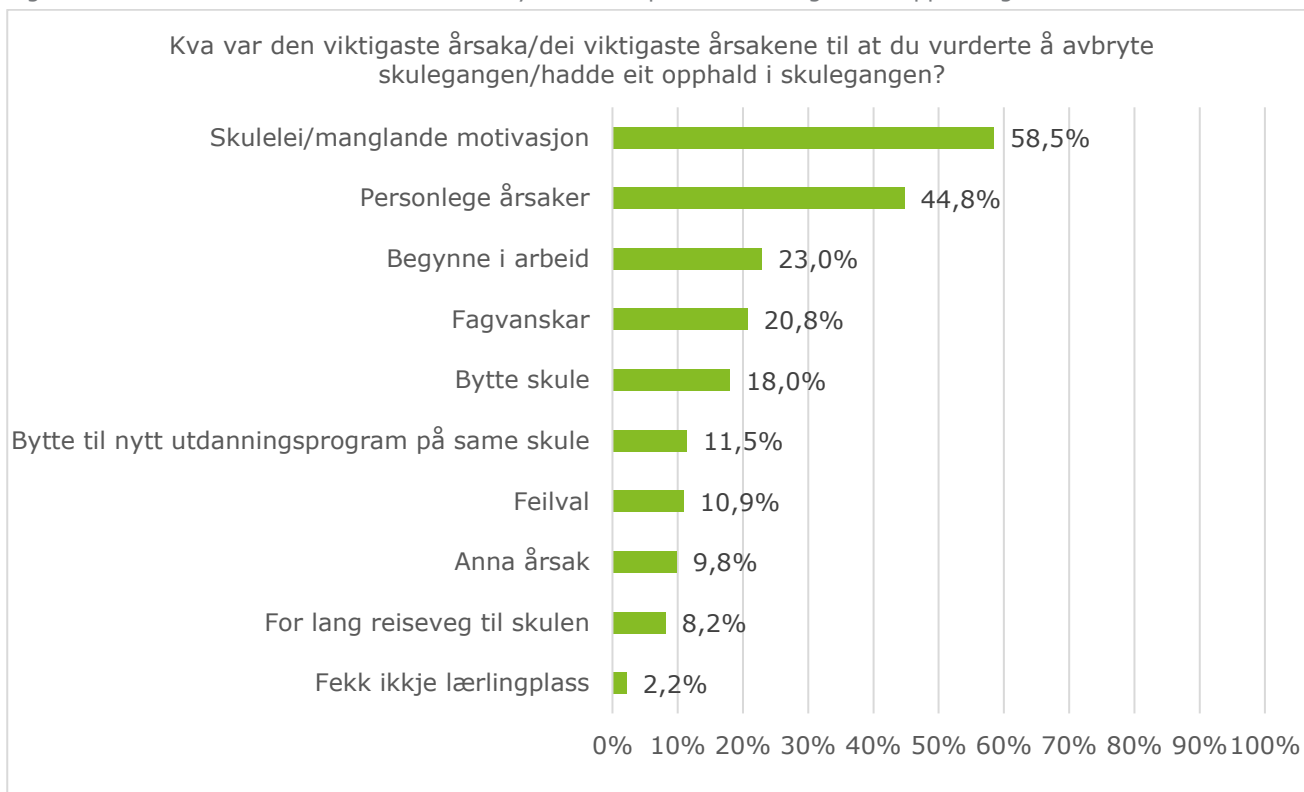
³⁹ N=693

⁴⁰ Det er viktig å vere merksam på at svarprosenten på nokre av skulane var svært låg. Dette medfører at svara ikkje kan seiast å vere representative for alle elevane ved dei aktuelle skulane. Ved låg svarprosent vil det alltid kunne vere ein risiko for systematisk fråfall blant dei som har svart, ved at dei elevane som har vald å svare på undersøkinga er i ein annan situasjon og/eller svarer systematisk annleis enn dei som ikkje har svart på undersøkinga ville ha gjort. Sidan svarprosenten er svært ulikt for kvar av skulane, blir det ikkje gjort analyser av svara per skule. Sjå kapittel 1.4.3 for omtale av spørjeundersøkinga og svarprosent per skule.

⁴¹ Det var mogleg å velje fleire svaralternativ på spørsmålet, dersom det var fleire årsaker til at ein vurderte dette.

⁴² På dette spørsmålet i spørjeundersøkinga hadde elevane moglegheit til å krysse av på meir enn eitt svaralternativ. Igjen er det også viktig å vere merksam på at dette er elevar som likevel har vald å halde fram med vidaregåande opplæring.

Figur 5: Årsaker til at elevar vurderer å avbryte eller ta pause i vidaregåande opplæring⁴³.

3.4.2 Vurdering

Revisjonen registrerer at det er gjort ein del analyser av fråfallsårsaker på overordna nivå i fylkeskommunen. Vidare er det gjennom det fylkeskommunale styringsdokumentet for pedagogisk utviklingsarbeid og styringsdialogen med skulane også stilt krav om at skulane skal arbeide aktivt med å analysere eigne utfordringar på dette området, og vurdere aktuelle tiltak. Når det gjeld analyse av årsaker til at elevar sluttar på skulen i løpet av skuleåret blir det gjort registreringar av sluttårsak, men det er likevel betydelege svakheiter knytt til datagrunnlaget, jf. kapittel 3.3.1. der det går fram at det til tider kan vere tilfeldig kva årsak som blir registrert i systemet når det i realiteten er komplekse årsaker til at ein elev avbryt opplæringa. Dei årsakene som oftast blir registrert er personlege årsaker, høgt fråvær, feilval og «anna årsak».

Det er i relativt liten grad gjort skriftlege analyser av årsaker til forskjellane i fråfallet mellom skulane i fylket. Samtidig blir det peikt på store forskjellar mellom utdanningsprogram, og det at ulike skular tilbyr ulike utdanningsprogram er såleis ein medverkande årsak til at det er forskjellar i fråfall også mellom skular. Det blir også vist til samanhengar mellom elevane sine grunnskulepoeng og prosentdel fullføringsgrad og sluttarar, og det kjem fram at dette er ein av årsakene til at det er store forskjellar mellom dei ulike utdanningsprogramma. Ved skular med låg poenggrense for å kome inn blir det vist til at elevane i snitt har dårlegare resultat frå ungdomsskulen, kombinert med at dei gjerne ikkje har komen inn på sitt førsteval og dermed manglar motivasjon for å halde fram på skulen. Dette blir peikt på som ein viktig årsak til at nokre skular har ein betydeleg høgare prosentdel fråfall enn andre skular. Når det gjeld faktorar som til dømes reiseveg, skular med mange bortebruarar mv. er det ikkje gjort systematiske

⁴³ N=183.

analysar av desse faktorane i høve til fråfall, og ved skulane blir det heller ikkje opplevd at desse forholda er dei primære årsakene til at elevar sluttar på skulen.

Når det gjeld yrkesfag er også tilgangen til læreplassar eit sentralt moment, og studieretningar med dårleg tilgang til læreplassar har til dels stort fråfall, særleg i overgangen mellom VG2 og læretida.

Som det blir peikt på over, blir elevgrunnlag, som mellom anna kjem til uttrykk gjennom låge grunnskulekarakterar, vist til som ein viktig årsak til forskjellane mellom utdanningsprogram når det gjeld gjennomføring og fråfall. I den samanheng meiner revisjonen at skulebidragsindikatoren som er presentert den seinare tida er interessant, då den indikerer kva som er skulen sitt bidrag til mellom anna gjennomføring – gitt at mellom anna grunnskulekarakterar er like ved alle skulane. Revisjonen meiner det er viktig at fylkeskommunen arbeider vidare med å vurdere kva som ligg bak dei store forskjellane som kjem fram i skulebidragsindikatoren. Etter revisjonen si vurdering bør det i den samanheng også gjerast nærare analysar av kva karakteristika ved dei ulike skulane det er som kan påverke fråfallet ved skulen, for å få eit tydeleg bilete av kva utfordringar den enkelte skule eventuelt står ovanfor. Slike analyser kan vere eit viktig grunnlag for enno meir målretta tiltak på den enkelte skule.

3.5 Analyser og vurderingar av årsaker til fråfall blant lærlingar⁴⁴

3.5.1 Datagrunnlag

Som det går fram over, er overgangen frå VG2 til læretid i bedrift ein kritisk overgang med tanke på auka gjennomføring i vidaregåande opplæring. Fråfallet i denne overgangen blir mellom anna påverka av tilgangen på læreplassar.

Blant dei som får læreplass, blir det i kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring i Hordaland (2016/17) vist til at det er store forskjellar i fullføringsprosenten mellom dei ulike yrkesfaglege utdanningsprogramma. Samla var det 82,2 % av lærlingane som starta på læretida i 2011, som etter fem år hadde oppnådd fag- eller sveinebrev. Blant lærlingane på utdanningsprogrammet medier og kommunikasjon⁴⁵, var det nærare 100% av dei som starta i lære i 2011 som hadde fullført fagbrevet fem år seinare. På andre enden av skalaen ligg lærlingane innan Design og handtverk, der 67,2 % av dei som starta i lære i 2011 hadde oppnådd fag- eller sveinebrev fem år seinare. Blant dei som starta i lære i 2011 er det på Design og handtverk, Naturbruk og Bygg- og anleggsgfag det er størst prosentdel lærlingar som fem år seinare er ute av lære utan å ha fullført. På alle desse tre utdanningsprogramma ligg denne prosentdelen på mellom 15 og 20 %.

I kvalitetsmeldinga er også nokre årsakar til desse forskjellane drøfta. Det blir mellom anna peikt på at på dei fagområda som ligg rundt 90 % fullføring, er det som oftast for mange søkjarar i forhold til det som arbeidslivet etterspør, slik at det er stor konkurranse om lærlingplassane. På andre fagområde får dei fleste elevane tilbod om læreplass, uavhengig av resultat frå skulen. Det blir vidare peikt på strukturelle utfordringar i form av at det er enkelte bransjar der ein ikkje får tilstrekkeleg med kompetent arbeidskraft, medan det på andre område er populære fag blant elevane, men der det er lite behov for arbeidskraft og dermed også få læreplassar. Samtidig ser ein at det på enkelte område vil vere behov for arbeidskraft framover, men utan at arbeidslivet har klart å tilpasse seg denne utviklinga ved å sikre tilstrekkeleg med læreplassar. Det blir arbeidd med tiltak nasjonalt for å redusere desse utfordringane.

Ut over det som er nemnd over føreligg det ikkje skriftlege analyser av årsaker til fråfall blant lærlingane i Hordaland, og variasjonar mellom fagretningene. Frå Seksjon fagopplæring blir det i intervju vist til at ein registrerer at det innanfor enkelte bransjar er større fråfall blant lærlingane enn i andre bransjar. Frisørfaget er eit døme på dette⁴⁶. Det blir vist til at dei fleste lærebedriftene innan dette faget er små, med få tilsette. I slike tilfelle vil det ofte vere viktig at lærlingen kjem godt overeins med arbeidsgjevar og kollegaene. I motsett tilfelle kan det vere krevjande å halde fram, og det blir peikt på at arbeidsmiljøet i ein del tilfelle

⁴⁴ Også i dette kapittelet vil vi, i tillegg til å svare på om det blir gjort analysar av årsaker til fråfall blant lærlingar, seie noko om eventuelle systematiske forskjellar i årsaker til fråfall.

⁴⁵ Utdanningsprogrammet medier og kommunikasjon er frå hausten 2016 gjort om frå eit yrkesfagleg til eit studieførebuande utdanningsprogram. Det yrkesfaglege tilbodet er flytta til design og handtverk. Dei som starta på det yrkesfaglege medier og kommunikasjon før endringa, hadde likevel høve til å fullføre den utdanninga dei hadde starta på. (Kjelde: www.udir.no)

⁴⁶ Frisørfaget kjem inn under utdanningsprogram for design og handverk.

blir opplevd som utfordrande blant frisørlærlingane. I tillegg er dette ein kvinnedominert bransje, og det er ein del fråfall knytt til svangerskapspermisjonar. I nokre tilfelle går lærlingen ut i permisjon, men held ikkje fram med læretida etter permisjonen. Det er mangel på lærlingar innan frisørfaget, og i prinsippet får dermed alle som ønskjer det læreplass.

Også innanfor bygg- og anleggsgfag har ein registrert liknande situasjonar, og ein erfarer at dette er ein bransje ungdomane vel bort når dei søker vidaregåande opplæring.

Motteke statistikk frå fylkeskommunen viser registrerte sluttårsaker blant lærlingar i 2017. Slik oversikt er gjeve att i Tabell 7 under. Den årsaken som er oppgitt oftast er «overført ny kontrakt», som altså ikkje dreier seg om reelt fråfall. Deretter er personlege årsaker og feilval dei hyppigaste årsakene, saman med «annan årsak», som altså blir nytta når årsak i realiteten ikkje er opplyst om.

Tabell 7 Årsak til heving av lærekontraktar i 2017

Hevingar i 2017	Kode	Tal
Annan årsak	AF	62
Fått arbeid	AR	14
Brot på reglane i arbeidslivet	BR	29
Endra kontraktstype	EK	1
Flytta	FL	21
Feilval	FV	58
Økonomiske årsaker	OK	10
Overført ny kontrakt	ON	97
Personlige årsaker	PS	79
SUM		<u>371</u>

I intervju med representantar for opplæringskontor, blir det frå eit av kontora peikt på ulike årsaker som går igjen, når lærlingar vel å slutte. Mellom anna er det ein del lærlingar som opplever overgangen frå skule til læretid som vanskeleg, og som ikkje meistrar dei krava som blir stilt på arbeidsplassen. Det blir vist til at det er eit potensial for betring når det gjeld skulane sitt arbeid med å førebu dei komande lærlingane på læretida og kva denne inneber. Feilval er også ein årsak det blir vist til, og det blir kommentert at ein del lærlingar ikkje forstår kva yrket inneber før dei har starta læretida på ein arbeidsplass. Nokre blir skuffa og opplever at arbeidet ikkje er slik dei forventa.

Også flytting og helseutfordringar blir nemnd som årsakar til at lærlingar vel å avbryte opplæringa, og ved eit av opplæringskontora blir det vist til at kjemien mellom lærling og tilsette i lærebedrifta ikkje alltid er god, og at opplæringskontoret då gjer sitt beste for å finne ei ny lærebedrift for å hindre fråfall.

Elev- og lærlingombodet⁴⁷ blir kontakta i ein del saker der lærlingar vurderer å avbryte læretida. Det blir peika på at dei vanlegaste årsakene til at lærlingane ønskjer å avslutte lærekontrakten er mistriksel, at dei ikkje får den opplæringa dei har rett på eller at dei opplever at dei ikkje passar inn på arbeidsplassen. Elev- og lærlingombodet opplyser at ein del lærlingar spør om dei kan bytte lærebedrift. Dette kan la seg gjere i dei tilfella det finst fleire lærebedrifter innanfor lærlingen sitt fagområde i opplæringskontoret som lærlingen er tilknytt. Dersom lærlingen ikkje har kontrakt med eit opplæringskontor, som kan bistå med å

⁴⁷ Av mandatet til elev- og lærlingombodet i Hordaland går mellom anna følgjande fram: «Elev- og lærlingombodet er fylkeskommunen sitt ombod for elevar, lærlingar og lære kandidat* (heretter omtalt som lærlingar) i vidaregåande opplæring. Elev- og lærlingombodet er først og fremst eit lågterskeltilbod som elevar, lærlingar og føresette lett skal komme i kontakt med. Ombodet skal utføre arbeidet sitt på eit fritt og sjølvstendig grunnlag, og bidra til å styrke fylkeskommunen sitt arbeid med å sikre at elevar og lærlingar får ivareteke rettane sine.» Hordaland har sidan januar 2017 hatt eit elev- og lærlingombod.

finne ei ny lærebedrift blant sine medlemsbedrifter, er det opp til lærlingen sjølv å skaffe ny lærebedrift. Det kan vere krevjande. På nokre fagområde er det også ei særleg utfordring, fordi det finst få læreplassar, som til dømes på elektrofag. I dei tilfella lærlingen ikkje får ny læreplass er det mange som berre sluttar, og ofte blir lærekontrakten heva og lærlingen «forsvinn» utan av elev- og lærlingombodet er informert.

3.5.2 Vurdering

Undersøkinga viser at det største fråfallet er i overgangen mellom VG2 og læretid, og at det altså er mange ungdomar som ikkje kjem så langt at dei begynner i lære. Også blant dei som har fått læreplass er det imidlertid ein del fråfall, og det blir peikt på til dels store forskjellar mellom fagområda/bransjane. Det blir til dels peikt på same årsak som for kritiske sluttarar i vidaregåande skule, nemlig låg inntaksgrense og elevar med lågt tal grunnskulepoeng. Fag med få søkjarar og mange ledige læreplassar blir opplyst å ha høgge fråfall, noko som kan skuldast låg motivasjon og lærlingar med svake resultat frå skulen i og med at det ikkje er nokon form for utveljing i overgangen frå skule til læreplass. Det blir også vist til at det på små arbeidsplassar kan vere krevjande dersom kjemien mellom lærling og dei tilsette på arbeidsplassen ikkje er god. Dersom det ikkje lar seg gjere å finne ny læreplass, førekjem det at lærlingen sluttar grunna mistrivsel. Det blir også vist til at lærlingar ikkje alltid er tilstrekkeleg førebudd på overgangen frå skule til arbeidsliv, og at enkelte sluttar fordi dei ikkje har forstått kva jobben går ut på før dei kom ut i lære, eller dei opplever det som for krevjande å måtte følgje reglane på ein arbeidsplass. Her kan det gjerast ein jobb med å førebu lærlingane betre medan dei framleis er elevar i vidaregåande opplæring, og det er difor positivt at dette er eit av områda fylkeskommunen har satsa på den seinare tida, gjennom tilsetting av yrkesfaglege koordinatorar ved vidaregåande skular. Dette tiltaket er nærare skildra i kapittel 4.3.

Som det går fram over blir det gjort ein del analyser også av årsaker til at lærlingar vel å avbryte læretida. Samtidig blir dette gjort på relativt overordna nivå, og det føreligg ikkje meir djuptgåande analysar av årsaker til fråfall blant lærlingar, som blir lagt – eller kan leggjast – til grunn for å vurdere konkrete tiltak anten i oppfølginga av lærebedrifter eller i skulane sitt arbeid med å førebu elevane målretta på forhold som ein ser kan bli krevjande og medføre risiko for fråfall på seinare tidspunkt. Det er revisjonen si vurdering at det kan vere føremålstenleg å gjere nærare undersøkingar av årsaker til at lærekontraktar blir heva, for å få eit betre grunnlag for å vurdere målretta førebyggjande tiltak.

4. Tiltak for å førebygge og redusere fråfall

4.1 Problemstilling

I dette kapittelet vil følgjande hovudproblemstilling med underproblemstillingar bli svart på:

I kva grad er det sett i verk føremålstenlege tiltak for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring? Under dette:

- I kva grad er det sett i verk tiltak for å førebygge og redusere fråfall, og i kva grad er eventuelle tiltak basert på systematiske analyser av årsaker til fråfall?
- I kva grad blir iverksette tiltak systematisk evaluert, for å vurdere om dei fungerer etter føremålet?
- I kva grad blir erfaringsdeling og «beste praksis» systematisk nytta i arbeidet med etablering av tiltak for å redusere fråfall i vidaregåande opplæring⁴⁸?

4.2 Revisjonskriterium

Retten til vidaregåande opplæring, og fylkeskommunen sitt overordna ansvar, er skildra i kapittel 3.2 og vedlegg 2 til rapporten.

Det har over fleire år blitt arbeidd med problemstillingane knytt til fråfall frå nasjonale mynde si side, og det har vore fleire nasjonale satsingar og prosjekt i denne samanheng. Nokre av desse er nærare skildra i kapittel 5.2, samt i vedlegg 2 til rapporten.

4.2.1 Forsking på fråfall og tiltak for å redusere fråfall

Det har blitt forska mykje på fråfall i vidaregåande opplæring, og tiltak for å redusere fråfallet, både nasjonalt og internasjonalt. Kunnskapssenter for utdanning utarbeidde i 2015 ei kunnskapsoversikt på oppdrag for Kunnskapsdepartementet, der dei systematisk gjennomgår forskning på fråfall og tiltak for å auke gjennomføringa ved å redusere fråfallet.⁴⁹⁵⁰ I samandraget i rapporten blir det mellom anna peika på at det er mykje å lære av tiltak som blir prøvd andre stader. Når det gjeld evaluering av tiltak som har blitt sett i verk i Norge, peiker Kunnskapssenteret for utdanning samtidig på at det i liten grad føreligg evalueringar av tiltak som kan vise dokumentert effekt. Ofte har ei pakke med ulike tiltak blitt sett i verk samtidig, og det er i etterkant vanskeleg å vite kva tiltak som har hatt størst effekt. Samtidig blir det peika på at mange grunngir behovet for samansette tiltakspakkar med at også årsakene til fråfall er samansette.

Vidare går følgjande fram i omtalen av effektstudiar når det gjeld tiltak for å redusere fråfall:

Forskerne ønsker derfor ikke å anbefale en bestemt tiltakskategori fremfor andre, men sier at den viktigste konklusjonen i forskningslitteraturen er at man må sette inn tiltak mot frafall, tilpasse tiltakene til lokale forhold og gjennomføre dem på en skikkelig måte. Noen tiltakskategorier peker seg likevel ut som mer effektive enn andre, blant annet veiledning og tidlig identifikasjon av problemer samt at man griper inn raskt når problemer oppstår.⁵¹

Det går fram at det finst studiar som viser at konsekvent registrering av skulk, og tett oppfølging av elevar som skulkar, er eit enkelttiltak som kan ha effekt. Vidare blir det i forskning vist til viktigheita av å sjå faglege og sosiale aktivitetar i skulen i samanheng, og enkelte viser til viktigheita av å etablere relasjonar prega av tillit. Vidare blir det visst til tiltak som dreier seg om å førebu elevane på neste utdanningsnivå

⁴⁸ I samband med denne problemstillinga vil både erfaringsdeling og bruk av «beste praksis» innan fylkeskommunen og bruk av innspel/ «beste praksis» frå andre fylkeskommunar bli undersøkt.

⁴⁹Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., Eikeland, O. J., Hauge, T. E., Homme, A. D., & -Manger, T. (2015). Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

⁵⁰ Kunnskapsoversikta inngår som del av kunnskapssenteret sitt «Program for bedre gjennomføring i Videregående opplæring, og var meint som eit første steg i identifiseringa av moglege effektive tiltak.

⁵¹ Ibid. Side 3.

gjennom kurs eller liknande, til dømes kan det dreie seg om å førebu elevar i vidaregåande skule på yrkeslivet. I rapporten blir det også vist til viktigeheita av at tiltak som blir sett i gang på skulen må vere konsistente og at ein må sikre at arbeidsoppgåvene til ulike involverte partar er koordinert. Forskarane finn nokre mønster i analysen av føreliggande studiar:

Følgende fem forutsetningar, som handler om implementeringskvalitet, må være til stede for at tiltak skal ha effekt på frafall: For det første sørger de som lykkes med tiltak for at det etableres og opprettholdes sterke og tillitsskapende relasjonar mellom aktører i og utenfor skolen. For det andre passer de på at det er kontakt mellom nivåene, for eksempel mellom ungdomstrinn og vidaregåande eller skole og kommune. For det tredje har tiltak som lykkes bred oppslutning blant alle deltakende aktører. Slik oppslutning kommer ikke av seg selv, men må integreres som en del av tiltaket. For det fjerde lykkes man om man griper inn tidlig og ikke lar problemene bli for store før man handler. For det femte preges vellykkete tiltak av stor systematikk – både i planleggings- igangsettings- og gjennomføringsfasen.⁵²

Kunnskapsenteret for utdanning kjem med følgjande tre tilrådingar i rapporten⁵³:

- «Skoleeiere og skoleledere har særlig oppmerksomhet på implementeringskvalitet, og tilpasser implementering av tiltak til lokale forhold blant annet ved at involverte parter får opplæring, veiledning og oppfølging.» Det blir vist til viktigeheita av å analysere problema før val av tiltak, og at ein planlegg godt basert på slike analyser. Ved igangsetting er det viktig at ressursane er sett av og tilgjengeleggjort, og i gjennomføringsperioden er det sentralt med tett oppfølging, ikkje minst frå leiarnivå. Vidare blir viktigeheita av evaluering av tiltak vektlagt. Under dette ikkje berre resultatet, men også prosessen.
- «Skoleeiere og skoleledere benytter anerkjente forskningsdesign ved implementering av tiltak, særlig randomiserte kontrollerte forsøk.» Gode og tydelege forskningsdesign blir skildra som ein føresetnad for å kunne dokumentere effekten av tiltak.
- «Skoleeiere og skoleledere tar hensyn til innsikter i de beskrevne tiltakskategoriene adferd/oppmøte, veiledning og forberedende kurs til vidare opplæring.» Her blir tre aktuelle tiltakskategoriar skildra, som forskinga viser har effekt mot fråfall. Dette er også tiltakskategoriar som ifølgje Kunnskapsenter for utdanning har likhetstrekk med aktivitetar i norske nasjonale satsingar som t.d. Ny GIV. Fadderordningar for elevar blir nemnd som døme, saman med bruk av ressursar utanfor skulen som støtte og rettleiing til elevar og familiane deira. Når det gjeld førebuing til vidaregåande utdanning blir også utviklinga av rådgjevingstenesta nemnd, og innføring av fag for å bidra til at elevar skal kunne føreta meir bevisste val. Det blir vidare vist til behov for å førebu elevane enno betre på yrkeslivet.

Mange av dei same elementa blir vist til i ein rapport frå Høgskulen i Sørøst-Norge.⁵⁴ I rapporten blir det igjen vist til viktigeheita av implementeringa for at tiltak skal kunne ha effekt. Årsakene til fråfall er samansette og komplekse, og det er dermed også mange og ulike tiltak som kan virke. Det blir vist til at norsk forskning knytt til praksisar og tiltak kan delast i fire grupper: 1. Rådgjeving og karriererettleiing, 2. Praksis i yrkesutdanningar, 3. Alternative opplæringsløp og 4. Reformar og intervensjonspakkar.

4.2.2 Fylkeskommunale styringsdokument

«Auka fullføring» inngår som ein del av det overordna målet for vidaregåande opplæring i Hordaland for åra 2016-2018. I styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved dei vidaregåande skulane i Hordaland for 2016-2018, er det overordna målet definert som «auka læringsutbyte og fullføring.»⁵⁵ Når det gjeld gjennomføring, er det vist til forskning kring temaet både nasjonalt og internasjonalt, og mellom anna viktigeheita av deltaking, observasjon og analyse av praksis i utviklingsarbeidet blir presisert. Plattform for pedagogisk utviklingsarbeid inngår som ein del av styringsdokumentet, og som eit av punkta som listar opp oppgåver som skuleleiarar i Hordaland fylkeskommune skal arbeide systematisk med, står det:

⁵² Ibid. Side 5.

⁵³ Ibid. Side 60-63.

⁵⁴ Karlsson, Bengt og V. Krane (2016). Hvordan redusere frafall blant elever i vidaregåande opplæring. – En oppsummering av forskningsbaserte kunnskaper og praksiser. Høgskolen i Sørøst-Norge, Fakultet for helsevitenskap. Forskningsrapport nr. 4, 2006.

⁵⁵ Hordaland fylkeskommune: Styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved dei vidaregåande skulane. 2016-2018. Oktober 2015.

«Identifisere elevar som står i fare for å ikkje fullføre og legge til rette for tett oppfølging og læring med fokus på meistring og motivasjon.»

Sjå vedlegg 2 for utfyllande revisjonskriterium.

4.3 Tiltak for å førebygge og redusere fråfall

4.3.1 Datagrunnlag

I kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring i Hordaland 2016/17 blir det peika på at det er to pilarar som er viktige i arbeidet fylkeskommunen gjer med auka fullføring. For det første dreier det seg om korleis ein kan førebygge at elevar sluttar, og for det andre korleis ein kan tilbakeføre dei elevane som har slutta i vidaregåande opplæring. Det går også fram at skulane sin handlefridom når det gjeld val av tiltaksområde har blitt styrka, sjølv om alle skal jobbe mot same mål. Skulane skal gjere eigne analyser, og skal grunngi sine val basert på mellom anna lokal kontekst.

Det blir opplyst frå opplæringsavdelinga at fylkeskommunen i mindre grad har lagt føringar for kva type tiltak skulane skal ta i bruk i arbeidet med førebygging og reduksjon av fråfall (mindre detaljstyring), og rettar større merksemd mot resultatene ved skulane og tett oppfølging av skulane basert på desse.

4.3.1.1 Fylkeskommunale satsingar og tiltak

Til tross for at skulane sin handlefridom når det gjeld val av tiltaksområde har blitt styrka, har fylkeskommunen likevel initiert nokre satsingar og tiltak i arbeidet med førebygging av fråfall. Nokre sentralt initierte tiltak er nærare skildra nedanfor.

Auka gjennomføring – fleire ut i lære

Hordaland fylkeskommune arbeider med fleire tiltak som skal bidra til auka gjennomføring innanfor yrkesfaga, mellom anna gjennom å få fleire elevar ut i lære. Både for 2016, 2017 og 2018 er det utarbeidd tiltaksplanar for fag- og yrkesopplæringa, som omtalar tiltak som skal bidra til å nå mål i strategiplanen for fag- og yrkesopplæringa i Hordaland for perioden 2016-19.

I sak til fylkestinget i juni 2016 blir det peika på utfordringar i yrkesopplæringa i fylket, og det blir stadfesta at det er behov for endringar for å sikre betre samanheng i det totale utdanningsløpet som omfattar både skule og læretid.⁵⁶ BI har vore engasjert til å gjere eit forprosjekt der utfordringar har blitt analysert. I rapport frå oktober 2017 foreslår BI pilotprosjekt for å prøve ut tiltak som kan motverke enkelte av utfordringane som blir påpeikt.⁵⁷ Etter det revisjonen er kjent med, er pilotprosjektet så langt ikkje sett i verk.

Fylkestinget vedtok i 2016 at fylkeskommunen i åra 2017 og 2018 skal styrke arbeidet rundt samarbeid mellom skule og arbeidsliv, og det blei løyva 4,5 millionar kroner til denne satsinga⁵⁸. På kort sikt inneber satsinga ei forsøksordning med fem yrkesfaglege koordinatorar knytt til fem vidaregåande skular (ein per skule). Skulane er valt ut basert på kor mange elevar ved skulen som kjem seg vidare i opplæringsløpet. Dei utvalde skulane har totalt i overkant av 800 elevar på vg2, noko som utgjer over 43 prosent av talet elevar frå vg2 som anten har søkt læreplass eller påbygg. Skulane som har yrkesfagleg koordinator er:

- Slåtthaug vidaregåande skule
- Sotra vidaregåande skule
- Stord vidaregåande skule
- Voss vidaregåande skule
- Årstad vidaregåande skule

Blant overnemnde skular varierer prosentdelen kritiske sluttarar mellom 2,5 % (Stord vidaregåande skule) og 11,1 % (Årstad vidaregåande skule) ifølgje kvalitetsmelding for skuleåret 2016-17.

⁵⁶ Hordaland fylkeskommune: Auka gjennomføring i yrkesfaga. Strategiar på kort og lang sikt, ei heilskapleg tilnærming. Saksframlegg til Fylkestinget, 14. juni 2016.

⁵⁷ BI – Norwegian Business School: Gjennomgang av fag- og yrkesopplæringa i Hordaland. Forprosjekt for Hordaland fylkeskommune. September 2016 – september 2017. Rapport 2. oktober 2017.

⁵⁸ Hordaland fylkeskommune – prosjektplan – Prosjektet «Auka gjennomføring – fleire ut i lære», 03.05.2017.

I følgje prosjektplanen for prosjektet skal dei yrkesfaglege koordinatorene

- systematisere og utvikle samarbeidet mellom lærebedrifter og skulen
- drive oppsøkjande informasjonsverksemd mot elevar og bedrifter
- knyte kontakt med aktuelle bedrifter i regionen
- arbeide for å få fleire lærebedrifter og læreplassar i regionen
- i samarbeid med skulen legge til rette for å få elevar utplassert i bedrift
- formidle elevar til læreplass
- støtte elevar i overgangen frå skule til læretid
- delta i prosjektgrupper leia av fagopplæringskontoret og få på plass varige strukturar og arbeidsmåtar som kan overførast til andre skular i fylket

Det går også fram av prosjektplanen at yrkesfagleg koordinator i utgangspunktet ikkje skal arbeide med rådgjeving, kartlegging og formidling av lærekandidatar på individnivå. Ved fleire av skulane der revisjonen har gjennomført intervju blir det også opplyst at yrkesfagleg koordinator hovudsakleg jobbar på systemnivå, men også følgjer opp enkeltelevar og har samtalar med desse. Når det gjeld systemarbeid blir det opplyst at yrkesfagleg koordinator mellom anna har arrangert yrkesfagdagar for elevar på vg1 og vg2 der næringslivet har blitt invitert til skulen, og yrkesfagleg koordinator fungerer som eit bindeledd mellom skulen og næringslivet. I tillegg jobbar yrkesfagleg koordinator mellom anna med å formalisere samarbeidet mellom skulen og bedrifter og utplassering i YFF (yrkesfagleg fordjuping).

I intervju med nokre av skulane som har yrkesfagleg koordinator går det fram at ordninga har bidrege positivt ovanfor elevar i overgangen frå vg2 til læreplass. Ein skule opplyser at yrkesfagleg koordinator har etablert eit system med m.a. ein formidlingsplan som gjer at skulen allereie på vg1 har ein dialog med og informerer elevane om kva som skal til for å bli lærling. Tiltaka som yrkesfaglege koordinatar er involvert i, varierer til dels frå skule til skule.

Ordninga har blitt førebels evaluert, med informasjon om status i arbeidet. I denne førebels evalueringa blei det lagt vekt på at det var behov for ein lengre prosjektperiode for å kunne gjennomføre planlagde aktivitetar, og måle resultat. Forsøksperioden er utvida til å gjelde ut 2019. Tiltaket skal evaluerast igjen før utløpet av prosjektperioden.

Læreplasskurs

Seksjon fagopplæring har dei siste åra arrangert læreplasskurs for elevar som ikkje har fått læreplass etter VG2. Kurset blir arrangert på hausten etter VG2, og skal gi støtte i overgangen frå skule til læreplass.

Complete – Nærværsteam og Drømmeskolen

Det går fram av Hordaland fylkeskommune si kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring 2016/2017⁵⁹ at *Complete* er eit forskingsprosjekt som Hordaland fylkeskommune deltek i, som tar sikte på å betre det psykososiale læringsmiljøet og bidra til auka gjennomføring i vidaregåande opplæring. Prosjektet inneber å implementere og evaluere effekten av to tiltak som skal legge til rette for gode psykososiale læringsmiljø og redusere fråfall. Desse to tiltaka er Drømmeskolen og Nærværsteam. Det er forskarar ved Universitetet i Bergen som har valt ut kva skular som skal vere med i prosjektet, basert på dei skulane som meldte seg frivillig til å delta.

Drømmeskolen er eit tiltak der skulen skal jobbe systematisk med det psykososiale miljøet, ut frå eit helsefremjande perspektiv, og tiltaket er retta mot alle vg1-elevar. Elevmentorar er dei viktigaste aktørane i Drømmeskolen, og dei skal ta imot nye elevar når dei begynner på skulen, lage inkluderande aktivitetar på skulen, halde temasamlingar, samt bidra til å skape samhald og gode relasjonar i nye klassar. Austrheim vidaregåande skule, Fusa vidaregåande skule, Garnes vidaregåande skule og Stord vidaregåande skule deltek i Drømmeskolen.

Nærværsteam er eit tiltak som er spesielt retta mot psykososial oppfølging av unge som står i fare for å falle ut av vidaregåande opplæring, og skal sikre overgangar inn i, og mellom, trinn i vidaregåande opplæring. Det er OT som har koordineringsansvar for Nærværsteamet. Nærværsteamet skal samle og koordinere arbeidet i elevtenesta ved skulen, jobbe med oppfølging av elevar som er i risikosone for å

⁵⁹ Hordaland fylkeskommune – Kvalitetsmelding vidaregåande opplæring 2016/17, oppdatert versjon 20.11.2017.

slutte, drive med informasjonsarbeid til elevar, lærarar og føresette, auke fokus på psykisk helse og drive med oppfølging av fråvær blant elevar. Austrheim vidaregåande skule og Arna vidaregåande har, i tillegg til Drømmeskolen, Nærversteam. To rådgjevarar frå Bodin vidaregåande skole i Nordland fylkeskommune er rettleiarar for tiltaket.

I intervju med ein av skulane blir det opplyst at Nærversteamet har faste medlemmar. Det er OT-rådgjevar som er koordinator for Nærversteamet, og i tillegg deltek rektor, elevinspektør, skulerådgjevar og helsesøster. I nokre saker kan det vere aktuelt å kople på lege, psykolog eller eleven si ansvarsgruppe i tillegg. Koordinator for Nærversteamet har ansvar for å lage agenda til møta, som er fast kvar veke, og følgje ein handlingsplan som Nærversteamet har utarbeidd, samt sørge for at teamet gjer det dei skal. Det blir vidare opplyst at Nærversteamet jobbar med systemsaker knytt til rutineutvikling (m.a. fråværsrutinar), haldningsendring blant lærarar og retningslinjer med viktige oppgåver for Nærversteamet. I tillegg har Nærversteamet ansvar for ei rekke tiltak knytt til det psykososiale miljøet ved skulen og førebygging av fråfall. Tiltak inkluderer mellom anna samtaler med VG2-elevar om klassemiljø, kartlegging av elevar gjennom VIP24-undervising og KIDSCREEN på vg2, depresjonsmeistringskurs for elevar, samt nærversteamet si deltaking i ulike møte og i samarbeidet med ungdomsskulane i nærområdet. Det blir vidare opplyst i intervju at når Nærversteamet får inn enkeltsaker, blir eleven kalla inn til samtale anten med ein eller fleire i teamet. Nærversteamet vil då m.a. gi informasjon til eleven om moglege tilbod og tiltak. Ein av skulane opplyser at dei har om lag 40-50 elevar innom Nærversteamet i løpet av skuleåret.

Det blir opplyst i intervju at det i liten grad har vore noko organisert samarbeid mellom dei to skulane som har Nærversteam, og at skulane som deltar i prosjektet sjølv kan velje korleis dei ønskjer å arbeide utifrå dei rammene som er gitt. Det er likevel lagt til rette for noko erfaringsdeling mellom skulane på samlingar der alle skular som er med i prosjektet på landsbasis, deltek. Dette inkluderer vidaregåande skular i Troms, Nordland, Sogn og Fjordane og Hordaland. Per mai 2018 var det arrangert to slike samlingar, og det skulle vere ei ny samling i juni 2018. Det har i tillegg vore ei samling i Bergen for Austrheim og Arna vidaregåande skular.

Psykologteam

I 2016 vedtok fylkestinget å etablere eit team med skulepsykologar for å styrke arbeidet med elevane si psykiske helse i vidaregåande opplæring⁶⁰. Teamet består av til saman seks årsverk, og skal vere eit lågterskeltilbod for elevane, samt bistå skulane i enkeltsaker og med elevane sitt psykososiale skulemiljø. Det går fram av vedtaket for forslaget at ordninga med psykologteam er eit forsøksprosjekt som skal vare fram til utgangen av 2018. Prosjektet skal evaluerast før det blir tatt stilling til vidareføring.⁶¹

Psykologteamet er organisert som ein del av OT/PPT, og dei seks psykologane er fordelt slik på regionane i fylket:

- 1 Voss og Hardanger
- 2 Bergen Vest, Nord, sentrum, Øyene i Vest og Nordhordland
- 2 Bergen Sør, Os, Fusa
- 1 Sunnhordaland (Stord, Fitjar, Kvinnherad, Bømlo, Sveio, Etne)

Psykologteamet blir opplyst å ha faste dagar på følgjande skular: Voss vgs., Voss Gymnas, Kvam vgs., Amalie Skram vgs, Askøy vgs, Knarvik vgs., Sandsli vgs., Slåtthaug vgs., Os vgs, Nordahl Grieg vgs., Stord vgs. og Fitjar vgs. Vidare blir det vist til at alle skular som ikkje har fast dag med psykologteamet likevel har ein kontaktperson frå teamet. Unntaket er skular som har prosjekt som drømmeskole og nærversteam. Årsaken er at desse skulane blir forska på og ikkje kan ta imot andre tiltak i forsøksperioden.⁶²

I intervju blir det opplyst frå fylkeskommunen at psykologteamet ikkje primært skal arbeide med behandling av enkeltelevar, men skal ha fokus på førebyggjande tiltak. Skulepsykologane skal i

⁶⁰ Hordaland fylkeskommune, opplæringsavdelinga – Saksframlegg i fylkestinget 08.03.2016 – Psykisk helse og tilsetjing av psykolog i dei vidaregåande skulane.

Saksprotokoll fylkestinget – 09.03.2016 - vedtak

⁶¹ Hordaland fylkeskommune, opplæringsavdelinga – Saksframlegg i fylkestinget 08.03.2016 – Psykisk helse og tilsetjing av psykolog i dei vidaregåande skulane.

Saksprotokoll fylkestinget – 09.03.2016 – vedtak.

⁶² Psykologteamet er ikkje i dei private skulane. Dei private skulane blir opplyst å ha ordinær PPT kontakt/psykolog.

utgangspunktet vere tilgjengelig for alle skulane i fylket, men det blir peikt på i intervju at dei skulane som har psykologane stasjonert hos seg nok drar større nytte av tilbodet enn dei skulane som ikkje har ein psykolog stasjonert på skulen.

OT sine tiltak

OT/PPT har ein skriftleg plan for førebyggjande arbeid mot fråfall i vidaregåande opplæring⁶³. Planen viser til lovgrunnlaget som ligg til grunn for OT/PPT sitt arbeid med førebyggjande arbeid, samt at OT/PPT arbeider med førebygging på tre nivå; (1) universell førebygging/innsats – førebyggjande arbeid overfor alle ungdomar, (2) selektiv førebygging/innsats – førebyggjande arbeid overfor ungdomar i trulege risikogrupper og (3) indisert førebygging/innsats- - førebyggjande arbeid for ungdom i høg risiko eller med kjende vanskar. Det går vidare fram av planen at OT sitt førebyggjande arbeid skal skje på tre område – (1) i overgangen frå grunnskule til vidaregåande opplæring, (2) i skulen/utdanningsløpet og (3) i overgangen til anna aktivitet, lære, arbeid og høgare utdanning. Det går også fram meir konkret kva oppgåver OT skal gjere på dei tre nemnde områda.

I OT/PPT sin verksemdsplan for 2017 gikk mellom anna ein tiltaksplan knytt opp til OT/PPT sine hovudmålsettingar for tenesta fram. Følgjande tiltak som er relatert til arbeidet med førebygging og reduksjon av fråfall er nemnd:

- OT skal utarbeide ein rutine saman med Fagopplæring for samarbeidet rundt lærlingar og lære kandidatlar som sluttar.
- OT skal i samarbeid med Fagopplæring og NAV finne enkle måtar å knytte opp arbeidspraksis til læreplanverk
- OT/PPT skal ha større nærvær på skular med stort fråfall der OT er ein del av ressursteamet.
- OT skal delta i forskingsprosjekt og gjennomføre tiltaka draumeskulen og nærværsteam. OT har ein koordinerande rolle i nærværsteam.
- OT skal utarbeide og gjennomføre gruppetiltak for ungdom i målgruppa, som til dømes #Gameplan. Nettverket for gruppetiltak får i oppdrag å finne gode målereiskap og komme med innspel i forhold til spesielle målgrupper og kor ein gjennomfører tiltaket
- Ta opp i ressursteam ved skulane at OT ønskjer å kome på avklaringsmøte på eit tidlegare tidspunkt for å vere med å finne løysingar på skulen
- Ta opp i ressursteam når ein oppdagar at elevlar sluttar ved skulen utan at skulen har involvert OT
- Bruke statistikk for å identifisere kommunar der det er behov for økt samarbeid mellom skulane og OT/PPT

Alle skular har ein fast OT-rådgjevar, som mellom anna er del av ressursteamet på skulen. Det blir kommentert at ein dei siste åra har jobba for at OT skal vere meir til stades på dei vidaregåande skulane, for slik å kunne bidra meir inn i det fråfallsførebyggjande arbeidet. Frå OT si side blir det uttrykt eit ønskje om å vere meir involvert i det fråfallsførebyggjande arbeidet på skulane, og at dette er noko ein vil drøfte med den enkelte skule. Det blir opplyst at OT/PPT sit i fleire ressursteam også på private vidaregåande skular, men at dette vanlegvis er ein representant frå PPT sidan det er PPT som i hovudsak arbeider i skule.

Det blir opplyst at det i OT er etablert ei arbeidsgruppe, leia av OT-leiar, som rettar merksemda mot førebygging av fråfall blant lærlingar. Det har vore dialog med Seksjon fagopplæring for å vurdere korleis ein kan samarbeide om å førebygge fråfall i denne gruppa, og på intervjutidspunktet var det også planlagt dialog med elev- og lærlingombodet.

Samarbeidsavtale med NAV

Det er etablert ein samarbeidsavtale mellom Hordaland fylkeskommune og NAV. Det blir peika på at samarbeidsavtalen bidrar til å avklare ansvarsområda til OT, NAV, seksjon fagopplæring og skulane. I samband med avtalen er det etablert eit leiarforum, og i intervju blir det kommentert at dette er eit samarbeid som fungerer godt. Samarbeidsavtalen skildrar konkrete oppgåver dei ulike partane har ansvar

⁶³ Hordaland fylkeskommune – OT/PPT sin plan for førebyggjande arbeid mot fråfall i vidaregåande opplæring, september 2014.

for, og føremålet med avtalen er å bidra til auka fullføring i vidaregåande opplæring basert på heilskapleg samarbeid.

4.3.1.2 Tiltak på skulenivå

Det går fram av undersøkinga at dei vidaregåande skulane i fylket har stor handlingsfridom når det gjeld kva tiltak dei ønskjer å ta i bruk for å førebygge og redusere fråfall. Sidan det varierer kor stor fråfallsprosent dei ulike skulane i fylket har, er det også stor variasjon mellom skulane i kva type tiltak som blir tatt i bruk og omfanget av merksemda som blir retta mot slike tiltak ved den enkelte skule. Det går fram av undersøkinga at alle skulane som revisjonen har intervjuet har etablert rutinar eller praksis for å avdekke elevar som står i fare for å falle frå, samt etablert tiltak for å følgje opp desse elevane. Slike rutinar og tiltak er nærare skildra i kapittel 5 i rapporten.

Generelt blir det frå skulane vist til viktigheita av å arbeide med det psykososiale skulemiljøet. Det blir peika på at tydelig klasseleiing er sentralt med tanke på at skuledagen skal vere føreseieleg og strukturert for elevane. Vidare blir det trekt fram at det er viktig med arrangement for å styrke det psykososiale skulemiljøet, t.d. overnattingsturar, gratis frukost eller sosiale arrangement mv. Fleire skular viser til bruk av studiesenter eller andre tilrettelegte tilbod over kortare eller lengre tid for elevar som har ulike typar utfordringar. Gjennom slik tilrettelegging i eitt eller fleire fag blir det vist til at ein kan klare å auke eleven sin mestringsfølelse og dermed også motivasjon for å halde fram med skulegangen.

Ved ein av skulane blir det vist til at skulen over fleire år har gjennomført eit VIP-program om psykisk helse.⁶⁴ Dette blir gjennomført på alle Vg1-klasser om hausten, og inkluderer aktivitetar med undervisning og gruppearbeid relatert til psykisk helse. Frå skuleåret 2017/18 hadde skulen utvida VIP-programmet med eit skulestartprogram, VIP Makkerskap, der alle elevar på alle trinn blir sett saman i makkerpar innanfor klassen. Ved skulen blir det vist til samansette årsaker til fråfall, men der personlege årsaker og helserelaterte årsaker er ein viktig årsak. I tillegg er feilval ein årsak som går igjen. Det blir opplyst at skulen fekk informasjon om skulestartprogrammet på ei kursrekke som mobbeombodet gjennomførte, og sette i gong programmet på eige initiativ etter dette. Rektor kjenner ikkje til andre skular i fylkeskommunen som følgjer dette programmet. Programmet blei evaluert av lærarane og kontaktlærarane ved skulen i april 2018. Resultatet av evalueringa var positivt, og skulen vidarefører programmet inneverande skuleår.

Eit anna døme på eit tiltak for å førebygge fråfall ved ein av skulane der revisjonen har gjennomført intervju, er *nettverksgruppe*. Dette er eit tiltak som er starta opp gjennom skulen sitt arbeid i Nærværsteamet. Nettverksgruppe er eit tiltak for elevar som har særskilt komplekse utfordringar, t.d. knytt til fråvær, konsentrasjon, helseproblem, motivasjon, familieforhold eller liknande. Dette er eit frivillig tiltak der eleven får tilbod om ei nettverksgruppe som består av personar som eleven har tilknytning til. Dette kan til dømes vere ein psykolog, mor, far eller eit anna familiemedlem, ein lærar eller rådgjevar frå skulen, og/eller ein representant frå OT/PPT. Nettverksgruppa består av 3-4 personar som skal fungere som ein «heiagjeng» for eleven. Nettverksgruppa møtast ein gong i månaden, og det er ein fast plan for møtet. Eleven deltek også på møtet, og det blir snakka om konkrete tiltak i forhold til korleis skulegangen til eleven kan fungere best mogleg. Om lag 9-10 elevar kvart skuleår får tilbod om nettverksgruppe ved skulen, og tiltaket varer som regel gjennom eit heilt skuleår. Skulen har god erfaring med tiltaket og opplever at det bidrar til å førebygge fråfall på skulen.

Det blir opplyst i intervju at nettverksgruppe er eit fråfallsførebyggjande tiltak som OT tilbyr skulane. Det er fleire skular i fylket som har prøvd ut dette tiltaket.

Ein annan skule nyttar eit program for systematisk elevutvikling, PedSys.⁶⁵ I dette programmet blir det opplyst at det finst fleire verktøy for å kunne følgje opp elevane, mellom anna gjennom kartlegging av elevane sine individuelle vanskar og utfordringar i klassemiljø. Skulen nyttar også opplegg for

⁶⁴ VIP står for *Veiledning og Informasjon om Psykisk helse i skolen* og blir omtala som eit helsefremmande og førebyggjande tiltak. VIP-programmet er eigd av Vestre Viken og finansiert av Helsedirektoratet som ein del av satsninga Psykisk helse i skolen, saman med andre program som dekker heile skuleløpet. Kjelde: <https://vestreviken.no/skoleprogrammet-vip/om-skoleprogrammet-vip>

⁶⁵ Firmaet PedSys AS utarbeider system som skal støtte skulen som organisasjon i å utvikle menneskelege ressursar. Hovudarbeidsområdet blir opplyst å vere verdibasert skuleutvikling ved bruk av metodiske verktøy og digitale læremidlar tilpassa alle nivå i organisasjonen. Kjelde: <http://www.pedsys.no/>

gjennomføring av trivselsundersøking som ligg i programmet, og utarbeider sosiogram som blir nytta som grunnlag for arbeidet med klassemiljøet.

Ved ein av skulane blir det vist til elevgrunnlag som ein viktig forklaringsfaktor for skulen sin høge fråfallsprosent. Skulen har hatt mange elevar som ikkje har hatt skulen som sitt førsteval når dei har søkt vidaregåande opplæring. Det har blitt opplevd som ei utfordring at skulen har hatt mange elevar med svakt karaktergrunnlag frå ungdomsskulen. Skulen har dei siste åra arbeidd aktivt med omdømebygging, og har formidla positive historier om skulen mellom anna gjennom vanlege media og sosiale media. I tillegg har skulen fått nokre nye studieretningar. Det blir opplyst at skulen i auka grad er føresteualet til elevane, sjølv om det er vanskeleg å seie sikkert kva som er årsaka til dette. Skulen har også gjennomført større omorganiseringar, og etablert ei elevteneste der mellom anna alle rådgjevarar er samla. Eit av fleire føremål med denne endringa i organiseringa var å styrke arbeidet med å førebygge og redusere fråfall ved skulen. Skulen har også tett kontakt med NAV og OT, samt tilbod om studiesenter der elevar med utfordringar kan få eit særskild tilbod. Fleire skular i fylket viser til at dei har studiesenter der dei har moglegheit til å tilby elevar eit meir tilrettelagt tilbod over ein periode.

Skular med internat viser til at det er etablert tiltak knytt til internatet, i form av tilsette som følgjer opp elevane der, vekketeeneste og opplæring i kosthald. Ved ein skule der det er internat, blir det vist til at elevane har tilbod om tre måltid om dagen på skulen. Vidare blir det peika på at det i tillegg til personell som følgjer opp elevane som bur på internat, er tilsett ein hybelkoodinator. Skulane opplever ikkje særleg høgt fråfall blant elevar på internat, men peiker på viktigheita av dei førebyggjande tiltaka som omfattar tett oppfølging av denne elevgruppa.

Alle skulane viser til ulike tiltak som er knytt til identifikasjon og oppfølging av elevar i risiko for fråfall som viktig for å førebygge og redusere fråfallet ved skulen. Enkelte skular viser også til at skulen har miljøarbeidarar som er sentrale i oppfølgingsarbeidet. Desse tiltaka er nærare skildra i kapittel 5 i rapporten, som omhandlar oppfølging av elevar i faresonen for fråfall.

Frå OT blir det i intervju kommentert at OT har sett ei positiv utvikling på skulane dei siste åra, ved at skulane i stor grad legg til rette for elevar for å hindre fråfall. Vidare blir det peika på at skulane har blitt gode på å utarbeide tiltak som er spissa mot den elevmassen skulen har. Mot slutten av kvart skuleår gjer OT ei vurdering av sin ressursbruk inn mot dei ulike skulane, og om det eventuelt er skular der det bør setjast inn større OT-ressurs neste skuleår. Denne vurderinga blir mellom anna gjort på grunnlag av innspel frå skulane, talet sluttarar på den enkelte skule, og erfaringar OT har gjort seg med det førebyggjande arbeidet på skulane.

4.3.2 Vurdering

Felles fylkeskommunale tiltak er forankra i analyser av utfordringar relatert til fråfall og behov i elevgruppa. Eit døme på dette er etablering av psykologteam. I tillegg tar Hordaland fylkeskommunen del i nasjonale tiltak som er del av forskingsprosjekt, som Complete, og det er sett i gang ei større satsing på auka gjennomføring innanfor yrkesfaga. Revisjonen meiner dette viser at fylkeskommunen arbeider aktivt med å vurdere relevante tiltak basert på analyser av utfordringar og behov. Samtidig er det gjennom styringssystemet for dei vidaregåande skulane tydeleggjort at kvar skule må vurdere relevante tiltak basert på dei konkrete utfordringane kvar skule står ovanfor. Vektlegginga av lokal kontekst og analysar på den enkelte skule som utgangspunkt for tilpassa tiltak, er i samsvar med forskning på effektar av tiltak for å hindre fråfall.

Undersøkinga viser vidare at det varierer korleis skulane arbeider med tiltak, noko som til dels er naturleg basert på at utfordringane med fråfall varierer mellom skulane. Revisjonen vil likevel igjen vise til skuleinnsatsindikatoren, og vil poengtere viktigheita av at det blir gjort nærare analyser av kva innsats den enkelte skule gjer, og korleis innsatsen kan betrast ytterlegare for å bidra til auka gjennomføring og redusert fråfall i vidaregåande opplæring i Hordaland. For å sikre at tiltak er målretta og tilpassa konteksten, meiner revisjonen det er viktig at tiltak som blir sett i verk, også ved den enkelte skule, er tydeleg forankra i analyser av kva utfordringar skulen står overfor. Når det gjeld den enkelte skule sine utfordringar relatert til fråfall, kan ikkje revisjonen sjå at slike analyser blir systematisk gjennomført per i dag. I dei neste delkapitla vil evaluering av iverksette tiltak og erfaringsdeling bli nærare omtala.

4.4 Evaluering og vurdering av tiltak

4.4.1 Datagrunnlag

Dei overordna tiltaka som er initiert av fylkeskommunen blir ifølgje det revisjonen får opplyst systematisk evaluert (sjå skildring av tiltak og informasjon om evaluering i kapittel 4.3.1.). Til dømes er Complete del av eit nasjonalt forskingsprosjekt, og både når det gjeld psykologtenesta og tiltak knytt til auka gjennomføring innan yrkesfag er det i samband med igangsetting av tiltaka også planlagt evaluering.

Ved ein skule som har etablert tiltaket Nettverksgruppe som del av arbeidet med Complete og Ressursteam, ligg det også i rutine at den enkelte elev som får oppretta Nettverksgruppe skal bidra til å evaluere korleis dette tiltaket har fungert og kva som eventuelt kunne vore gjort annleis. OT har også som del av sitt årshjul at dei skal vurdere tiltak og behov for ytterlegare OT-ressurs på enkeltskular.

Det går fram av undersøkinga at dei fleste skulane der revisjonen har gjennomført intervju, likevel ikkje gjennomfører systematiske og dokumenterte evalueringar av dei tiltaka dei sjølv set i verk for å førebygge og redusere fråfall. Samtidig opplyser fleire av skulane at tiltaka som blir tatt i bruk blir drøfta fortløpande i leiarmøte eller ressursteam, og at eventuelle justeringar blir gjort undervegs. Ved ein av skulane blir det også vist til at konkrete tiltak blir evaluert, og at vidareføring blir vurdert på grunnlag av evalueringa. Ein skule peiker i intervju på at det hadde vore nyttig å gjere systematiske analysar av skulen sitt arbeid med fråfall, men at skulen ikkje har tilstrekkelege ressursar til å gjere eit slikt arbeid.

4.4.2 Vurdering

Det er positivt at dei større tiltaka som er initiert av fylkeskommunen har tilhøyrande planar om evaluering. Systematisk evaluering av iverksette tiltak er viktig for å vurdere om tiltaka fungerer etter føremålet og bidrar til å nå dei mål dei er meint å nå. Dersom måloppnåinga ikkje er tilfredsstillande, er det viktig at det blir vurdert kva justeringar som eventuelt kan gjerast for å auke denne. Sjølv om sentralt initierte tiltak blir evaluert, kjem det fram av undersøkinga at tiltak som blir initiert på den enkelte skule i mindre grad blir systematisk evaluert. Revisjonen vil presisere viktigheita av at også den enkelte skule fastsett tydelege mål for tiltak som blir sett i verk, og at det blir gjennomført evalueringar for å vurdere om tiltaka fungerer, eller om det eventuelt er behov for å justere tiltaka eller finne alternative tiltak.

4.5 Erfaringsdeling og «beste praksis»

4.5.1 Datagrunnlag

I kvalitetsmelding for vidaregåande opplæring i Hordaland 2016/17 blir det vist til at mange skular og lærarar arbeider med spennande prosjekt og finn fram til gode arbeidsmåtar mv, og at det «ligg derfor eit stort potensiale i å legge enda betre til rette for utveksling av erfaringar og deling av idear.»⁶⁶ Vidare blir det peikt på at opplæringsavdelinga arbeider for å skape gode arenaer for systematisk deling og erfaringsutveksling.

I intervju blir det informert om at det er etablert nokre arenaar der dei vidaregåande skulane i fylket kan utveksle erfaringar knytt til arbeidet med fråfall. Det blir vist til at fylkeskommunen arrangerer rektorsamlingar, rådgjevarsamlingar og elevinspektørsamlingar, men fleire peiker på at det er lita tid til drøfting av fråfallsproblematikk på desse samlingane, og at samlingane ofte har eit stramt program. Nokre skular etterlyser meir moglegheit til diskusjonar og gruppearbeid på slike samlingar. Det blir vidare vist til i intervju at det blir arrangert ein skulemiljøkonferanse der elevar og tilsette frå skulane i fylket deltek. Men det blir trekt fram i intervju at det også på denne konferansen er det satt av for lite tid til å drøfte fråfallsproblematikk. Fleire av skulane opplyser at dei ønskjer at fylkeskommunen i større grad legg til rette for samhandling og dialog mellom skulane om korleis ein jobbar med førebygging og reduksjon av fråfall.

Samtidig er det også enkelte som peikar på rådgjevarsamlingar som ein god samarbeidsarena på tvers av skulane, og det blir vektlagt at også OT-rådgjevarar tar del her, i tillegg til at rådgjevarar frå grunnskular blir invitert. Det blir kommentert at dette såleis er ein god arena for samhandling og erfaringsdeling mellom

⁶⁶ Hordaland fylkeskommune: Kvalitetsmelding. Vidaregåande opplæring 2016/17. Side 9.

rådgjevarar på dei vidaregåande skulane og OT, og også med tanke på overgangen frå grunnskule til vidaregåande skule. Enkelte viser til at det i rådgjevarsamlingane både er sett av tid til gruppearbeid og erfaringsdeling til dømes i form av å presentere dei «gode historiene».

Det er også etablert ulike samarbeidsfora i dei ulike regionane, der andre aktørar som NAV og kommunane også er involvert. Nokre skular opplyser at dei sjølv har tatt initiativ til samarbeid med andre skular, gjerne innanfor sin region. Vidare blir det vist til at rektorar den seinare tida har blitt oppmoda om å delta som observatørar når opplæringsavdelinga gjennomfører skulebesøk ved andre skular, som ein del av den systematiske kvalitetsoppfølginga. Føremålet ved å leggje til rette for at rektorar kan delta som observatørar i samband med skulebesøk på andre skular, er å hauste erfaringar og praksis frå andre.

Det er oppretta ei nettside; Læring i Hordaland (www.Laringihordaland.no), som er ein delingsarena for pedagogisk utviklingsarbeid i vidaregåande opplæring i Hordaland. Nettstaden er eit samarbeid mellom dei vidaregåande skulene og opplæringsavdelinga.

Dei fleste OT-rådgjevarar er med i ressursteam på fleire vidaregåande skular. Dei er såleis i posisjon til å sjå det fråfallsførebyggjande arbeidet på tvers av skulane. I intervju blir det peika på at dei hentar erfaringar frå dei ulike skulane, og vidarebringer relevante erfaringar til ressursteama dei er del av også på andre skular.

Erfaringsdeling er også sentralt i forskingsprosjektet Complete. Både mellom deltakarskulane i Hordaland, og mellom deltakarskulane i ulike fylke nasjonalt. Som det blir peikt på i kapittel 3 i rapporten, har også Hordaland fylkeskommune hatt eit fast samarbeid med Rogaland fylkeskommune over tid, der det gjennom felles samlingar for leiargruppene er ein fast arena for erfaringsdeling. Vidare blir det uttrykt i intervju at Opplæringsavdelinga held seg orientert om sentrale tiltak og eventuelle effektar av desse i andre fylke, men at årsaksforklaringar og tiltak berre i nokon grad er overførbare frå eitt fylke til eit anna.

4.5.2 Vurdering

Det er gjennom ulike nettverk og andre samlingar etablert nokre arenaer for erfaringsdeling. Det er likevel stor forskjell når det gjeld i kva grad leiinga på skulane og andre sentrale aktørar opplever at det i tilstrekkeleg grad er lagt til rette for erfaringsdeling og deling av beste praksis knytt til fråfall spesielt. Samtidig går utviklinga i retning av meir deling, noko ordninga med at rektorar kan delta som observatørar i andre skular sine skulebesøk, er eit teikn på.

I prosjekt som Complete er erfaringsdeling ein integrert del av prosjektet, men når det gjeld mindre, og ofte meir lokale tiltak, vil revisjonen presisere viktigheita av at det i tilstrekkeleg grad blir lagt til rette for erfaringsdeling mellom skulane. Sjølv om skulane er ulike, og tiltak må tilpassas den konkrete konteksten, vil delar av tiltaka kunne vere overførbare. Det er difor viktig at fylkeskommunen fortløpande vurderer i kva grad og eventuelt korleis det er mogleg å leggje enno betre til rette for å dele erfaringar knytt til fråfall og hente inspirasjon frå både skulane i Hordaland og andre fylkeskommunar.

5. Oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall

5.1 Problemstilling

I kva grad er det etablert tilstrekkelege system for å følgje opp enkeltelevar eller lærlingar som er i faresonen for fråfall? Under dette:

- I kva grad er det gitt felles føringar for korleis skulane, lærebedriftene og/eller andre aktuelle aktørar, skal identifisere og følgje opp elevar eller lærlingar som er i faresonen for fråfall?
- I kva grad er det ei tydeleg ansvarsdeling når det gjeld oppfølging og tiltak ovanfor elevar i vidaregåande opplæring som blir vurdert å vere i faresonen for fråfall?
- I kva grad er det ei tydeleg ansvarsdeling når det gjeld oppfølging og tiltak ovanfor lærlingar som blir vurdert å vere i faresonen for fråfall?
- I kva grad blir retningslinjer for identifikasjon og oppfølging av elevar og lærlingar som er i faresonen for fråfall følgt opp i praksis?
- I kva grad er det etablert system for å evaluere om oppfølginga og dei ulike tilboda som oppfølgingstenesta (OT) tilbyr elevar/lærlingar i faresonen for fråfall, fungerer etter føremålet og bidrar til å redusere fråfallet?

5.2 Revisjonskriterium

Elevar i vidaregåande skular har ifølgje opplæringslova § 9-2 rett til naudsynt rådgjeving om utdanning, yrkestilbod og yrkesval, og om sosiale spørsmål. Retten til rådgjeving er nærare skildra i forskrift til opplæringslova (§§ 22-1 til 22-4). Rådgjevinga skal mellom anna medverke til å førebyggje fråfall (§ 22-1 tredje ledd). Retten til rådgjeving inneber at eleven «skal kunne få informasjon, rettleiing, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjerd i tilknytning til framtidige yrkes- og utdanningsval.»⁶⁷ Gjennom forskrift til opplæringslova er også føremålet med og innhaldet i høvesvis den sosialpedagogiske rådgjevinga og utdannings- og yrkesrådgjevinga nærare skildra (§§ 22-2 og 22-3). Det går mellom anna fram at personalet på skulen skal ha tett kontakt og samarbeid med hjelpeinstansar utanfor skulen, slik at det blir samheng i tiltaka rundt eleven. Vidare er det, i samband med utdannings- og yrkesrådgjevinga vist til at eleven gjennom rådgjevinga skal utvikle sine evner til å vurdere moglege konsekvensar av val, og førebyggje feilval.

Oppgåvene til oppfølgingstenesta er gitt i forskrift til opplæringslova. Av forskrifta går det fram at føremålet med oppfølgingstenesta er å sørge for at all ungdom som høyrer til målgruppa får tilbod om opplæring, arbeid, kompetansefremjande tiltak eventuelt ein kombinasjon av desse, og at tilboda primært skal ta sikte på å føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse innanfor vidaregåande opplæring.⁶⁸ Den primære målgruppa til oppfølgingstenesta er såleis ungdom som verken er i opplæring eller arbeid. Av § 13-4 i forskrift til opplæringslova går det likevel også fram at «Oppfølgingstenesta kan bistå i arbeidet med å redusere fråfallet frå vidaregåande opplæring gjennom samarbeid med grunnskole og vidaregåande opplæring».

Staten, fylkeskommunar og kommunar samarbeidde frå 2010 til 2013 om prosjektet "Ny Giv".⁶⁹ Samarbeidet mellom staten og fylkeskommunane, for å få fleire til å gjennomføre vidaregåande opplæring, blei vidareført i det nasjonale «Program for betre gjennomføring i vidaregåande opplæring». Programmet skulle vare ut 2016. Programmet har eit rammeverk som mellom anna skildrar førebyggjande tiltak for å

⁶⁷ Forskrift til opplæringslova § 22-1 andre ledd.

⁶⁸ Forskrift til opplæringslova, § 13-1

⁶⁹ Satsingane i Ny giv var på overgangen frå grunnskule til vidaregåande skule for svakt presterande elevar, styrka samarbeid mellom fylkeskommunen og NAV om oppfølging av ungdom som stod utanfor både vidaregåande opplæring og arbeidsliv, samt etablering av eit gjennomføringsbarometer.

auke gjennomføringa og redusere fråfall, og rettar merksemd mot det å identifisere elevar som treng ekstra oppfølging. Dette er gjengitt i figuren nedanfor.

Figur 6 Rammeverk for program for betre gjennomføring i vidaregåande opplæring

Kjelde: www.regjeringen.no

Sjå vedlegg 2 for utfyllande skildring av revisjonskriteria.

5.3 Rutinar for identifisering og oppfølging av elevar eller lærlingar i faresonen for fråfall

5.3.1 Datagrunnlag

5.3.1.1 Elevar ved vidaregåande skular

Hordaland fylkeskommune utarbeidde i 2014 eit rettleiingshefte om tidleg identifikasjon, kartlegging og tett oppfølging av elevane⁷⁰. Metodikken som ligg til grunn for rettleiingsheftet om arbeidet med auka læringsutbytte og fullføring er basert på erfaringar frå overgangsprosjektet Ny GIV som formelt blei avslutta i 2013. Rettleiaren gir føringar om at skulen i god tid innan skulestart skal ha ein plan for kartlegging og oppfølging av følgjande elevgrupper:

- Elevar med informasjonskjema⁷¹
- Elevar med låge inntakspoeng
- Elevar som har følgd Ny GIV-opplegg i grunnskulen
- Omvalselevar
- Elevar med anna morsmål enn norsk
- Elevar som har fått karakteren 1 eller ikkje vurdert (IV) ved lågare trinn i vidaregåande opplæring

⁷⁰ Hordaland fylkeskommune – Blikk for alle – fokus på den enkelte, august 2014.

⁷¹ Eit informasjonsskjema blir som hovudregel brukt i samband med overgang frå ungdomsskule til vidaregåande skule, men kan også nyttast mellom dei vidaregåande skulane. Skjemaet kan nyttast når eleven er samd i at fagleg/sosial relevant informasjon frå ungdomsskulen/vidaregåande skule blir overført til den nye skulen. Dette kan til dømes dreie seg om mobbing.

Det er stilt krav til at planen skal innehalde fordeling av roller og ansvar. Vidare skildrar rettleiaren korleis dei vidaregåande skulane skal arbeide systematisk med læringsmiljø i skulen, med fokus på at eleven får eit godt læringsutbytte og opplever meistring. Avklaringsamtale er nemnd som eit tiltak for å leggje til rette for ei tidleg og forpliktande oppfølging av ungdom som står i risiko for å falle ut av opplæring og arbeid. I rettleiaren er det vist til konkrete kjelder der skulane kan få informasjon om elevar i risikogrupper.

Andre felles rutinar som er utarbeidd, inkluderer retningslinjer for ressursteam og retningslinjer for avklaringsamtale og oppfølgingsavtale⁷². Sistnemnde er utarbeidd av OT/PPT, som er ein av fleire obligatoriske deltakarar i avklaringsamtalar. Av retningslina går det fram kva som er mål for samtalen, obligatoriske og valfrie deltakarar, aktivitetar før samtalen, under samtalen og etter samtalen. Ansvarsfordeling for dei ulike aktivitetane i desse fasane går også fram. Det føreligg også ein rutine for kartlegging av manglande innkalling til kartleggingssamtaler/oppfølgingsavtaler. Rutinen var gjeldande for skuleåret 2017/18, og hadde som føremål å kartlegge omfanget av manglande innkallingar til nemnde samtalar. Det var eit ønskje om å få talfesta kor ofte OT ikkje blir kalla inn til slike samtalar.

Av retningslinjer for ressursteam⁷³ går det fram at alle vidaregåande skular i fylket skal ha eit rettleiings- og drøftingsforum for pedagogiske problemstillingar i form av eit ressursteam. Teamet skal vere sett saman av rektor, rådgjevar, elevinspektør, lærar med spesialpedagogisk kompetanse, samt representant frå OT/PPT og skulehelsetenesta. Av retningslinjene går det fram at ei av ressursteamet sine oppgåver er å ta initiativ til førebyggjande arbeid, og arbeide med satsing mot fråfall og elevane sitt skulemiljø. Ressursteamet skal ifølgje retningslinjene «ha ei sentral rolle i skulen sitt arbeid med å auke gjennomføringa.» Ressursteamet skal også gje rettleiing for viktige overgangar for elevane.

Oppfølgingstenesta i Hordaland fylkeskommune har utarbeidd eit årshjul for ressursteam, basert på innspel som blei samla inn på ei ressursteamsamling hausten 2014⁷⁴. Årshjulet er meint som ei hugseliste for ulike tema som kan vere viktig å drøfte i ressursteam, med forslag til kva tid på året det kan vere mest føremålstenleg å drøfte desse. Nokre tema, som til dømes høgt fråvær og førebyggjande arbeid med omsyn til fråfall, er viktig å diskutere forløpande gjennom heile året, og desse er merka som «gjennomgåande tema» i årshjulet. Årshjulet legg føringar for viktigeita av å sikre god oppstart for elevar i risikogrupper ved skulestart, samt legg føring for at skulane bør gjøre fortløpande vurderingar av om det er behov for å sette inn tiltak, til dømes i form av 2-årig løp eller tiltak for elevar som er vanskeleg å formidle til læreplass.

Det er også utarbeidd ein plan for OT/PPT sitt førebyggjande arbeid mot fråfall i vidaregåande opplæring.⁷⁵ Planen gjeld for OT/PPT sitt arbeid ut mot alle dei vidaregåande skulane i fylket. I planen skil OT/PPT mellom førebygging på tre nivå; 1) universell førebygging, 2) selektiv førebygging og 3) indisert førebygging. Nummer to dreier seg om førebygging retta mot ungdommar i trulege risikogrupper, medan nummer tre dreier seg om førebygging retta mot ungdom i høg risiko eller med kjende vanskar. Tiltak knytt til alle nivåa går fram av planen.

Ved den enkelte skule er det utarbeidd rutinar for oppfølging av fråvær. Døme revisjonen har motteke, viser at kontaktlærar skal kalle inn eleven til samtale ved ugyldig fråvær på meir enn to dagar. Dersom fråværet fortsetter skal rådgjevar koplast inn. Eventuelt skal Nærværsteamet koplast inn dersom skulen har eit nærværsteam. Det er rutinar for å ha avklaringsmøte og utarbeide ein oppfølgingsplan knytt til fråvær. Ved ein skule går det fram av skulen sin rutine at kontaktlærar i løpet av dei første vekene av skuleåret skal kalle inn eleven til samtale allereie ved ein dags fråvær, for å sikre tidleg oppfølging. Elles går det fram av rutinen at det skal gjennomførast samtale mellom kontaktlærar og elev ved følgjande fråvær før 1. oktober (sjå tabell under).

⁷² Hordaland fylkeskommune: *Retningslinjer for avklaringsamtale og oppfølgingsavtale*. Godkjend dato: 26.10.2015. Utarbeidd av OT/PPT.

⁷³ Hordaland fylkeskommune: *Retningslinjer for ressursteam*. Godkjend dato: 04.09.2013. Utarbeidd av Opplæringsavdelinga.

⁷⁴ Hordaland fylkeskommune: *Forslag til årshjul for ressursteam*, 31. oktober 2014.

⁷⁵ Hordaland fylkeskommune: *OT/PPT sin plan for førebyggjande arbeid mot fråfall i vidaregåande opplæring*. September 2014.

Tabell 8 Samtalar knytt til fråvær – dømme frå ein skule.

Type fråvær	Omfang
Møtt for seint eller forlate skulen utan gyldig grunn	Fem eller fleire gongar
Fråvær enkelttimar	Fem eller fleire
Fråvær heile dagar	Tre eller fleire

Av rutinen går det også fram at avdelingsleiar skal ha månadleg oversikt over fråvær per basisgruppe, med informasjon om korleis fråværet er følgt opp. I tillegg til kontaktlærar, er faglærar, avdelingsleiar og rådgjevar sitt ansvar definert i rutinen. Det er etablert detaljerte rutinar for første, andre og tredje ansvarssamtale knytt til fråvær. Det går fram at fjerde samtale vil vere ein avklaringsamtale der også OT-kontakt deltar. Ved ein annan skule inneber rutinar for fråværsoppfølging at ulike andre partar skal involverast allereie ved andre ansvarssamtale; då skal kontaktlærar, elev, føresette, rådgjevar og avdelingsleiar delta. Ved denne skulen er tredje samtale ein avklaringsamtale med OT.

I intervju blir det peika på at fylkeskommunen frå hausten 2018 skulle innføre Ny skolearena. Dette blir opplyst å vere eit IT-system med eit nytt grensesnitt som er lettare å bruke og gir betre oversikt. Det skal til dømes vere lettare for rådgjevarar/avdelingsleiarar å få oversikt over fråvær til enkeltelevar og det skal vere lettare å få oversikt over eleven sin historikk. Det blir peika på at dette systemet vil legge betre til rette for at skulane kan ta grep på eit tidleg stadium, og rådgjevarar kan bli «igangsettarar» og initiativtakarar i skulen sitt fråværsarbeid. Per i dag er dei vanlegvis avhengige av at kontaktlærar/faglærar fangar opp behov for oppfølging av enkeltelevar.

Også andre rutinar, relatert til det å fange opp og følgje opp elevar med risiko for fråfall, er utarbeidd ved dei ulike skulane. Skular med nærværsteam har til dømes rutinar knytt til nærværsteamet sitt arbeid. Vidare har revisjonen motteke dømme på ei kontaktlærarhandbok, som har som føremål å sikre god oversikt over kontaktlærarane sine oppgåver og ansvar. Det blir vist til at både startsamtalet, utviklingssamtalar og den jamlege dialogen er viktig for å ha kjennskap til korleis det går med eleven og fange opp eventuelle utfordringar. I handboka ligg det mellom anna detaljert rutine for startsamtalet, med skjema for kartlegging av ei rekkje ulike moment som kan vere relevante for å vurdere om eleven kan ha behov for ekstra oppfølging.

5.3.1.2 Lærlingar

I intervju blir det presisert at det viktigaste førebyggjande arbeidet når det gjeld å hindre fråfall blant lærlingar, blir gjort før overgangen frå skule til lære, ved å førebu elevane på denne overgangen. Ulike skular har til dels ulike system for dette arbeidet. I prosjektplanen for det pågåande prosjektet *Auka gjennomføring – fleire ut i lære*, er mellom anna mål knytt til tilsetjing av yrkesfaglege koordinatorar skildra. Det går fram at eit av leveransemåla er knytt til å formidle elevar til læreplass, og å sikre systematisk arbeid spesifikt for grupper av elevar som kan ha utfordringar i overgangen frå elev til lærling/lærekandidat. Vidare er eit leveransemål knytt til å støtte elevar i overgangen frå skule til læretid. Som nemnd tidlegare i rapporten (kapittel 4.3), er det også etablert ordningar med læreplasskurs for dei som står utan læreplass etter VG2.

For lærlingar med identifiserte utfordringar, og som kan vere i risiko for å ikkje fullføre læretida, forvaltar fylkeskommunen tilskotsordningar der bedrifter som tar inn desse ungdomane som lærlingar kan søkje om tilskot. Tilskotet kan nyttast til å gje lærlingen ekstra oppfølging, eller eventuelt dekkje kostnader til naudsynte hjelpemidlar. Det føreligg både statlege tilskotsordningar og eigne fylkeskommunale midlar som kan nyttast til dette føremålet. Det blir samtidig kommentert at bruken av dei fylkeskommunale midlane ikkje er så stor, slik at det er tilgjengelege midlar som ikkje blir nytta.

I ein samarbeidsavtale som er inngått mellom fylkeskommunen og NAV, inngår også skildring av ansvar og oppgåver knytt til ungdom som har vanskar med å få læreplass, eller lærlingar/lærekandidatar som står i fare for å avbryte læreløpet. Det går fram kva Seksjon fagopplæring har ansvar for, under dette formidling til høveleg læreplass og ansvar for å avklare eventuelle utfordringar og behov hos den enkelte. Vidare går

det fram at «for lærlingar/lære kandidat ar som står i fare for å avbryte eller avbryt kontrakten er det Fagopplæring som har ansvar for at det vert halde avklaringsamtale, og at OT eller NAV vert kopla inn der dette er føremålstenleg.»⁷⁶ Der fylkeskommunen sine verkemiddel ikkje er tilstrekkeleg, går det fram at NAV sine arbeidsretta tiltak kan nyttast, med mål om lærekontrakt. OT har ei rolle i den grad dei blir kopla inn. I slike tilfelle skal OT invitere ungdommen til ein kartleggingssamtale, og vurdere aktuelle tiltak saman med ungdommen.

I fylkeskommunen føreligg det ulike retningslinjer og malar for Fagopplæringskontoret sitt arbeid knytt til godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter. Fylkeskommunen har ein prosedyre for bedriftsbesøk⁷⁷, og eit dokument med tittelen «Talepunkt og sjekklister bedriftsbesøk»⁷⁸. Det føreligg ikkje prosedyrar for avklaringsamtalar for lærlingar.

Bedriftsbesøket er ein sentral del av Fagopplæringskontoret si oppfølging av lærlingar og bedrifter, og kan bidra både til å fange opp og følgje opp utfordringar i eit læreforhold. Prosedyren for bedriftsbesøk framstår som noko uferdig, då overskriftene *Føremål* og *Omfang* manglar innhald. Det blir vist til at det ligg risikovurderingar til grunn for bedriftsbesøk, og risikovurderingane legg mellom anna til grunn tidlegare erfaringar med bedrifta, tidlegare hevingar av lærekontraktar og om det har vore konflikter mellom bedrift og lærling tidlegare. Også mellom anna resultat i lærlingundersøkinga blir lagt til grunn. Slik skal fylkeskommunen fange opp behov for oppfølging og rettleiing, og dermed kome i posisjon til å fange opp og følgje opp situasjonar der det er risiko for fråfall blant lærling(ar) i bedrifta. I mars 2018 blei det vedtatt at Seksjon Fagopplæring skal følgje opp alle nye lærebedrifter seks månadar etter at dei har tatt opp lærlingar. I intervju blir det presisert at det i all hovudsak er opplæringskontora som følgjer opp bedrifter som er medlem av opplæringskontor, slik at Seksjon fagopplæring vanlegvis berre besøker bedrifter som ikkje er medlem av opplæringskontor. Det er opp til kvart opplæringskontor å etablere system og rutinar for arbeidet med å følgje opp sine medlemsbedrifter. Seksjon fagopplæring har tett dialog med opplæringskontora, og gjennomfører dialogmøte med om lag 40 av dei 50 opplæringskontora kvart år. Det er utarbeidd ein mal for agenda for møte med opplæringskontora.

Lærlingar skal følgjast opp ved å gjennomføre halvårssamtale med vurdering utan karakter. Instruktøren i bedrifta skal gjennomføre denne, eventuelt saman med opplæringskontoret. Eventuelt kan også fagleg leiar gje halvtårsvurderinga, dersom lærlingen har fleire instruktørar. Dette går fram av «talepunkt og sjekklister bedriftsbesøk». Vidare går det fram at bedrifta i samband med bedriftsbesøk må leggje fram dokumentasjon på mellom anna halvårssamtale og plan for intern opplæring. I dokumentet «talepunkt og sjekklister bedriftsbesøk» er det også lista opp ei rekkje moment som Seksjon fagopplæring skal ta opp med lærlingen i samband med bedriftsbesøket. Dette er i stor grad knytt til rettar og plikter. Vidare står det at lærlingen kan kontakte fagopplæringskontoret for en samtale dersom vedkomande opplever å ha hamna «på feil hylle». Spørsmål knytt til trivsel inngår ikkje eksplisitt i oversikta over tema. Det går heller ikkje fram korleis samtalen med lærlingen skal føregå. I Intervju blir det opplyst at det alltid er ein samtale med lærlingen i samband med bedriftsbesøk, og at denne blir gjennomført utan arbeidsgjevar til stades.

Fagopplæringskontoret har ein prosedyre for heving av lærekontrakt.⁷⁹ Her går det fram at ved mottak av søknad om heving av lærekontrakt ved semje, skal Fagopplæringskontoret kontakte lærlingen for å forsikre seg om at lærlingen si semje til heving er reell. Dersom det kjem fram at lærlingen har vore under press, skal Fagopplæringskontoret vere tilbakehalden med å gje samtykke. Bedrifta må i slike tilfelle søkje om ein sidedig heving. Slik skal Fagopplæringskontoret bidra til å hindre at lærlingar blir «pressa ut» av læreforholdet.

Sidan mykje av oppfølgingsansvaret ligg til bedrifta, og det er begrensa kor mange bedriftsbesøk Seksjon fagopplæring har kapasitet til å gjennomføre som del av sitt kvalitetssikring- og kontrollansvar, arrangerer Seksjon fagopplæring kurs for faglege leiarar i alle bedrifter før dei blir godkjent som lærebedrifter. Dette kurset er gjort obligatorisk i samband med godkjenning som lærebedrift, og det blir opplyst at Hordaland

⁷⁶ Hordaland fylkeskommune og NAV: Samarbeidsavtale mellom Hordaland fylkeskommune og NAV Hordaland om oppfølging av ungdom med lovfesta rett til vidaregåande opplæring. Ikkje datert. Det går fram at avtalen gjeld til 31.12.2019 med mindre ein av partane seier han opp. Side 5.

⁷⁷ Hordaland fylkeskommune: *Bedriftsbesøk*. Prosedyre. Utarbeidd av Fagopplæringskontoret. 5.1.2015.

⁷⁸ Hordaland fylkeskommune: *Talepunkt og sjekklister bedriftsbesøk*. Utan dato.

⁷⁹ Hordaland fylkeskommune: Heving av lærekontrakt. Prosedyre. Utarbeidd av Fagopplæringskontoret. Gejld frå 1.1.2010, sist revidert 19.5.2016.

fylkeskommune er den einaste fylkeskommunen i landet som har gjort denne opplæringa obligatorisk. Dette er eit tiltak som skal bidra til å førebygge fråfall, blir det kommentert. I kurset blir det tydeleggjort kva som er bedrifta si rolle og korleis dei kan handtere lærlingar som har utfordringar. Mellom anna blir det informert om OT/PPT og deira rolle.

I plan for OT/PPT sitt førebyggjande arbeid mot fråfall, går det fram nokre tiltak retta mot lærlingar. Mellom anna deltaking i avklaringsmøte i bedrift etter førespurnad frå fagopplæringskontoret, og rettleiing og informasjon retta både mot ungdom, fagopplæringskontor, bedrift og NAV når det måtte vere behov for det ved oppstart eller undervegs i eit læreforhold.

Hordaland fylkeskommune har utarbeidd ein handlingsplan mot trakassering/mobbing av lærlingar og lærekandidatar.⁸⁰ Eit føremål er å førebygge, fange opp og stoppe trakassering/mobbing. Her går det mellom anna fram reiskap for å førebygge/forhindre og fange opp trakassering/mobbing, og arenaer for å sette temaet på dagsordenen til bedrifter og opplæringskontor. Aktuelle roller og ansvar/oppgåver er skildra, under dette rollen til lærlingar/lærekandidatar, rollen til lærebedrifta, opplæringskontoret, fagopplæringskontoret, PPT, Elev- og lærlingombodet og Mobbeombodet. Vidare er det vist til andre aktørar som kan vere relevante, mellom anna fastlege og NAV. Når det gjeld fagopplæringskontoret går det mellom anna fram kva fagopplæringskontoret skal gjere dersom ei sak oppstår der ein lærling/lærekandidat blir utsett for trakassering/mobbing. Som vedlegg 1 til handlingsplanen følgjer ei prosedyre for Fagopplæringskontoret ved handtering av saker som gjeld trakassering/mobbing. Det går fram kven som er ansvarleg for alle oppgåver som inngår i prosedyren. Som vedlegg 2 til handlingsplanen følgjer eit dokument med tittelen «Tiltak 2017 fagopplæringskontoret». I dette vedlegget går det fram at det må arbeidast på tre nivå, høvesvis førebyggjande, gjennom handtering for å stanse eventuell mobbing som har oppstått, og ved oppfølging av både lærling og bedrift. I tilknytning til siste punkt inngår også evaluering av saka for å sikre læring.

5.3.2 Vurdering

Det er frå sentralt nivå i fylkeskommunen over fleire år retta merksemd mot viktigheita av å identifisere elevar som er i risiko for å ikkje fullføre vidaregåande opplæring. Det er etablert felles retningslinjer for arbeidet med å identifisere og følgje opp elevar i risiko for fråfall, og desse retningslinjene gjev til dels detaljerte føringar for arbeidet som skal gjerast ved skulane. Revisjonen registrerer også at dei enkelte skulane har etablert egne rutinar som er relevante for arbeidet med identifisering og oppfølging av elevar i risiko for fråfall. Rutinane er til dels svært detaljerte, med skildring av ansvar og oppgåver, og malar for ulike typar elevsamtalar, kartleggingar mv. Revisjonen meiner det samla sett er utarbeidd ei rekkje rutinar som bør leggje godt til rette for at skulane får oversikt over elevar i risiko for fråfall, og har moglegheit til å setje inn tidlege tiltak. Sidan mange, og til dels ulike, rutinar blir utarbeidd lokalt på skulane, vil revisjonen også peike på viktigheita av å kartleggje «beste praksis» når det gjeld utarbeiding og bruk av interne rutinar på skulane. Som det går fram av kapittel 4.5 i rapporten, er det fleire som i undersøkinga viser til at det er behov for større grad av erfaringsdeling og deling av «beste praksis» når det gjeld tiltak for å redusere fråfall. Også når det gjeld konkrete rutinar, og skulen sitt praktiske arbeid på dette området, meiner revisjonen at størst mogleg grad av deling av rutinar og malar vil kunne bidra til både læring og effektivitet i arbeidet på den enkelte skule.

Også når det gjeld lærlingar, er det etablert ein del skriftlege retningslinjer og prosedyrar, samt etablert nokre ordningar som skal bidra til å sikre at lærlingar som er i risiko for å avbryte læretida blir identifisert og følgt opp. Det er positivt at det finst ordningar der bedrifter kan få ekstra ressursar for å leggje til rette for lærlingar som treng ekstra oppfølging og/eller tilrettelegging. Det at bruken av dei fylkeskommunale midlane som er sett av til dette føremålet ikkje er stor, slik at tilgangen på midlar er større enn etterspurnaden, indikerer etter revisjonen si vurdering at det kan vere behov for å undersøke årsaka til dette nærmare. Til dømes om dette kjem av at behova ikkje er der, eller om det er behov for å synleggjere moglegheita til økonomisk støtte betre.

Lærlingane ei gruppe innanfor vidaregåande opplæring som fylkeskommunen i begrensa grad har kontakt med, og den daglege kontakten er mellom lærling og bedrift. Bedriftene og opplæringskontora har såleis

⁸⁰ Hordaland fylkeskommune: *Handlingsplan mot trakassering/mobbing av lærlingar og lærekandidatar*. Utan dato.

eit hovudansvar for å følgje opp lærlingane. Fylkeskommunen er difor i mange tilfelle avhengig av å bli kontakta, for å få kjennskap til eventuelle utfordringar. Bedriftsbesøka er ein arena for at Seksjon fagopplæring kan fange opp eventuelle utfordringar i eit læreforhold, og det er positivt at det føreligg rutinar og ei sjekklister for slike besøk. Samtidig meiner revisjonen at aspektet knytt til å fange opp eventuelle utfordringar med fordel kan tydeleggjerast i sjekklister som blir nytta i samband med desse besøka. Til dømes ved å ta inn spesifikke punkt knytt til trivsel i tema for samtale med lærlingen. Det er positivt at det er utarbeidd rutinar som tilseier at Seksjon fagopplæring alltid skal sjekke om semje i hevingssakar er reell, for å bidra til å redusere risikoen for at lærlingar blir pressa ut av eit læreforhold.

5.4 Ansvarsdeling knytt til oppfølging og tiltak for elevar i faresonen for fråfall

5.4.1 Datagrunnlag

Rutinar og retningslinjer som er nemnd i kapittel 5.3.1.1 omtalar ansvar for både identifisering og oppfølging av elevar i faresonen for fråfall. I *Blikk for alle – fokus på den enkelte* er leiaransvaret tydeleggjort. Det blir lagt vekt på at leiinga ved kvar skule har ei nøkkelrolle, og har ansvar for å sikre at skulen har eit godt system for tidleg identifisering og tett oppfølging av elevar som er vurdert å vere i risikogrupper for fråfall. I rettleiingsheftet går det fram at den enkelte skule må ha ein plan for kartlegging og oppfølging av elevar i risiko, og at ein slik plan må innehalde fordeling av roller og ansvar. Det føreligg også, gjennom dei retningslinjer og rutinar som er utarbeidd, felles føringar for kven som skal vere faste deltakarar i avklaringsamtalen og i ressursteam ved kvar skule, samt kva ansvar og oppgåver som ligg til dei ulike aktørane. Det føreligg også ein eigen rutine for registrering av avklaringsamtale etter at denne er gjennomført, der roller og ansvar for spesifikke oppgåver blir skildra.

Det går fram av intervju som revisjonen har gjennomført ved skulane, at skulane opplever at ansvarsdelinga knytt til oppfølging av elevar som er i faresonen for fråfall i all hovudsak er oppfatta som tydeleg, både når det gjeld ansvarsdelinga internt på skulen og når det gjeld ansvarsdelinga mellom skulen og OT. Skulane brukar i hovudsak ressursteamet som hovudsinstans kva gjeld vurdering av tiltak og fordeling av ansvar med omsyn til oppfølging av elevar der det er identifisert ein risiko for fråfall. På ein av skulane som har Nærværsteam blir det peikt på at både Nærværsteamet og ressursteamet arbeider med fråfallproblematikk, men at det i hovudsak er Nærværsteamet som tar seg av slike saker, medan ressursteamet i større grad arbeider med elevar med særskilte behov.

Ved skulane er det utarbeidd ulike rutinar og planar som skildrar spesifikke oppgåver og arbeidsfordeling knytt til desse. Til dømes har revisjonen motteke døme på ei kontaktlærarhandbok, som har som føremål å sikre god oversikt over kontaktlærarane sine oppgåver og ansvar. Det blir vist til at både startsamtalet, utviklingssamtalar og den jamlege dialogen er viktig for å ha kjennskap til korleis det går med eleven og fange opp eventuelle utfordringar. I handboka ligg det mellom anna detaljert rutine for startsamtalet, med skjema for kartlegging av ei rekkje ulike moment som kan vere relevante for å vurdere om eleven kan ha behov for ekstra oppfølging.

I eit døme på ein utviklingsplan for ein skule, er auka fullføring eit av hovudmåla. Det er angitt tiltak for å jobbe mot dette målet. I all hovudsak, men ikkje alltid, inneheld planen også ansvarlege for tiltaka. Til dømes «avdelingsleiar og fagansvarlege» eller «yrkesfagleg koordinator».

I enkelte intervju blir det vist til at elevinspektør ved skulen har hatt ei sentral rolle i å følgje opp elevar som er i risiko for fråfall. Det blir kommentert at det difor er uheldig at det er tatt ei avgjerd om at det ikkje lengre skal vere krav om å ha elevinspektør ved skulane. Samtidig er det enkelte som peiker på at dette er eit organisatorisk spørsmål, og at skular anten kan prioritere å oppretthalde ei ordning med elevinspektør, eller vurdere alternative vis å organisere arbeidet med oppfølging av elevar og førebygging av fråfall på.

Frå skular med nærværsteam har revisjonen motteke døme på detaljerte planar for nærværsteamet sitt arbeid, med aktivitetar, ansvarleg og tidspunkt for gjennomføring. Tilsvarande gjeld der Nettverksgrupper blir nytta som tiltak. Samhandling med kontaktlærar, i tilknytning til oppfølging i nærværsteam eller nettverksgruppe blir skildra i skriftlege rutinar. Til dømes er kontaktlærar sitt ansvar for å følgje opp fråvæ, og særskilt oppfølging knytt til elevar som har nettverksgruppe, tydeleggjort.

I intervju blir det generelt gitt uttrykk for at det er ei tydeleg fordeling av ansvar og roller når det gjeld oppfølging av skuleelevar som er i risiko for fråfall. Det blir vist til retningsliner for ressursteam og avklaringsamtale der ansvar og roller er definert.

5.4.2 Vurdering

Undersøkinga viser at det føreligg fleire retningsliner og rutinar som skildrar sentrale moment når det gjeld ansvarsdeling og roller knytt til det å identifisere og følgje opp elevar ved vidaregåande skular som er i risiko for fråfall. Det er ikkje avdekka særskilte utfordringar knytt til rolle- og ansvarsdelinga når det gjeld dette arbeidet.

5.5 Ansvarsdeling knytt til oppfølging og tiltak for lærlingar i faresonen for fråfall

5.5.1 Datagrunnlag

Når det gjeld identifisering og oppfølging av lærlingar som kan vere i faresonen for å slutte i vidaregåande opplæring, ligg ein god del av ansvaret på den enkelte bedrift, som har den daglege kontakten med lærlingen, og på eit eventuelt opplæringskontor. Samtidig har fylkeskommunen gjennom det lovfesta ansvaret for godkjenning, oppfølging og rettleiing ovanfor lærebedriftene, ansvar for å følgje med på at lærebedriftene oppfyller sine plikter, og dermed bidra til å sikre at lærlingar og lærekandidatar får den opplæringa dei har krav på. Dette kan også vere eit ledd i å fange opp eventuelle utfordringar i forholdet mellom lærling og bedrift. Mange lærlingar har ikkje fylkeskommunen kontakt med anna enn ved godkjenning av lærekontrakt og ved oppmelding til fagprøven.

Ansvarsfordelinga mellom fylkeskommunen, NAV og OT er skildra i samarbeidsavtale mellom fylkeskommunen og NAV, og oppgåver som ligg til desse aktørane er dermed tydeleggjort.

I intervju blir det peika på at Seksjon Fagopplæring gjennomfører bedriftsbesøk hos utvalde bedrifter som ikkje er medlem av opplæringskontor, og har møte med opplæringskontora, medan det er opplæringskontora som følgjer opp sine medlemsbedrifter. Samtidig blir det peika på at det blir arbeidd med å avklare kor direkte involvert fylkeskommunen skal vere, og at ein må finne ein balanse når det gjeld kor mykje av oppfølginga som skal overlatast til opplæringskontora. I intervju blir det også kommentert at det ikkje blir opplevd å vere ei tilstrekkeleg tydeleg ansvarsdeling når det gjeld oppfølging og tiltak for lærlingar som står i faresona for fråfall.

I intervju blir det også peika på at OT ikkje blir involvert på same vis i saker som gjeld lærlingar i risiko for fråfall, som i saker som gjeld elevar i risiko for fråfall. Det blir i intervju formidla eit inntrykk av at det er etablert betre system for å følgje opp elevar som er identifisert å vere i risiko for fråfall, enn lærlingar som er i denne situasjonen. Det blir vidare peikt på at det gjennom ressursteam og avklaringsamtalar finst gode system for å følgje opp elevar i risiko for fråfall, men at tilsvarande ordningar ikkje finst for lærlingar. Det blir peika på at det er mange bedrifter, og at det ikkje er mogleg å etablere tilsvarande system som for skulane i samarbeid med alle bedriftene. Ein baserer seg difor i stor grad på at den enkelte bedrift har gode system og rutinar for å følgje opp lærlingen og fange opp eventuelle utfordringar. Samtidig blir det i intervju også kommentert at det frå OT si side er ønskjeleg å bli kopla på før ein lærling avbryt opplæringa ved at lærekontrakten blir heva. I samarbeidsavtalen mellom fylkeskommunen og NAV går det også fram at det er Fagopplæring sitt ansvar for å sikre at det blir halde avklaringsamtale, og at mellom anna OT blir kopla inn der det er føremålstenleg, i tilfelle der lærlingar/lærekandidatar står i fare for å avbryte kontrakten. Likevel blei det på intervjutidspunktet opplyst at det ikkje var etablert rutinar for å kalle inn OT til avklaringsamtale med lærlingar. Det blei imidlertid peika på at slike rutinar skulle utarbeidast.

Elev- og lærlingombodet i fylkeskommunen skal ivareta både elevar og lærlingar i vidaregåande opplæring sine rettar og interesser. Stillinga blei oppretta frå januar 2017, og det føreligg eit mandat som blei vedteke av Fylkestinget 12. juni 2018, der rolla og oppgåvene til ombodet er skildra.⁸¹ Eit klart fleirtal av sakene

⁸¹ <https://www.hordaland.no/globalassets/for-hfk/utdanning2/elev-og-larlingombud/mandat-elev-og-larling.pdf>

elev- og lærlingombodet arbeidde med i 2017 var knytt til lærlingar. Samtidig blir det frå ombodet sjølv peikt på at det framleis er ein jobb å gjere med å informere elevar og lærlingar om at ombodet finst.

5.5.2 Vurdering

Fylkeskommunen sitt oppfølgingsansvar for lærlingar i faresonen for fråfall er ikkje like omfattande som for elevar. Dette fordi lærebedrifta og eit eventuelt opplæringskontor i utgangspunktet har ansvar for oppfølging av lærlingar. Dette er i utgangspunktet tydeleggjort gjennom lov og forskrift. Undersøkinga viser samtidig at det er område i forholdet mellom særleg fylkeskommunen og opplæringskontora, og ansvarsfordelinga mellom desse når det gjeld oppfølging av bedrifter som er medlem av opplæringskontor, som det kan vere behov for å arbeide vidare med å avklare og tydeleggjere. I dei tilfella der fylkeskommunen ved Seksjon fagopplæring blir gjort kjend med at det er utfordringar i eit læreforhold, meiner også revisjonen at det bør etablerast tydelegare rutinar for vidare framgangsmåte, til dømes knytt til avklaringsamtalar og involvering av OT. Ifølgje eksisterande samarbeidsavtale med NAV er dette eit ansvar som ligg til Seksjon fagopplæring, men utan at det per i dag er tydeleggjort gjennom rutinar korleis ansvaret skal utøvast, og kva vurderingar som eventuelt må gjerast. Revisjonen meiner at ei ytterlegare tydeleggjering på dette området kan bidra til betre oppfølging, og involvering av relevante aktørar, når fylkeskommunen blir gjort kjent med at det er ein lærling som står i fare for å avbryte vidaregåande opplæring.

5.6 Oppfølging av retningsliner for identifikasjon og oppfølging av elevar og lærlingar i faresonen for fråfall

5.6.1 Datagrunnlag

5.6.1.1 Elevar i vidaregåande skular

I intervju ved skulane blir det generelt vist til at ein er kjend med rettleingsheftet *Blikk for alle – fokus på den enkelte*, og at ein meiner skulane arbeider i samsvar med dei rutineane som går fram av handboka sjølv om handboka i seg sjølv ikkje alltid er i aktiv bruk. Det blir vist til at det var mykje merksemd rundt handboka og rutineane for kartlegging og oppfølging av elevar i risiko for fråfall i tida etter at handboka blei utarbeidd. Rutinar blei godt innarbeidd på skulane, og har blitt etablert som fast praksis sjølv om ein ikkje lengre aktivt sjekkar praksisen opp mot dei rutinar som går fram av handboka.

Alle dei vidaregåande skulane har eit ressursteam. I intervju blir det vist til at elevar som er vurdert å vere i risiko for å slutte, skal diskuterast i ressursteam før det blir aktuelt med ein eventuell avklaringsamtale. Frå OT blir det likevel kommentert at det i praksis varierer ein del frå skule til skule i kva grad ein elevsak blir drøfta i ressursteam før det blir aktuelt å ha avklaringsamtale.

Alle skulane der revisjonen har gjennomført intervju nyttar *avklaringsamtale* som ein del av arbeidet med å førebygge fråfall. I intervju blir det kommentert at avklaringsamtalen er eit viktig fråfallsførebyggjande tiltak i enkeltsaker. I avklaringsamtalen kan det vere viktig å rettleie i høve til ulike vegar til målet om sluttkompetanse, moglegheiter til alternativ opplæring, andre instansar som kan bidra mv. Det blir samtidig peika på at det er viktig å ha avklaringsamtalen før eit eventuelt fråvær har blitt så stort at det ikkje er mogleg å få karakter i faga.

Det går fram at det til tider har vore ei utfordring at OT-kontakt ikkje har blitt kalla inn til avklaringsamtale på skulane, sjølv om OT ifølgje sentrale retningsliner er ein av aktørane som alltid skal delta. Det er utarbeidd ein eigen rutine for kartlegging av manglande innkalling til avklaringsamtalar/oppfølgingsavtaler.⁸² Kartlegginga var avgrensa til skuleåret 2017/2018. Det går fram at bakgrunnen for rutinen er at ein ynskjer å få tal på kor ofte skulen ikkje kallar inn OT-rådgjevar når ein elev sluttar. Det går fram kva kontrollar som skal gjerast, og ulike rapportar som skal hentast ut av elektroniske system. Vidare går det fram at skulen skal kontaktast. Ansvarsfordeling og fristar går fram av rutinen. I intervju blir det også peika på at det har vist seg at enkelte skular i mindre grad enn andre kallar

⁸² Hordaland fylkeskommune: Rutine kartlegging av avklaringsamtale. Utarbeidd av Superbrukergruppa i OTTO. Godkjend dato: 29.11.2017.

OT inn til avklaringssamtale, og det var på intervjutidspunktet ein plan om på leiarnivå å ta dette opp med aktuelle rektorar.

Det blir opplyst frå OT at dersom ein elev ved ein privat vidaregåande skule avsluttar utdanningsløpet, blir OT innkalla til avklaringssamtale, på lik linje som praksisen ved dei offentlege vidaregåande skulane. Det kan skje at OT ikkje blir kalla inn til avklaringssamtale, men det blir presisert at det ikkje er noko mønster i at dette skjer oftare ved private vidaregåande skular enn ved dei offentlege. Dei private vidaregåande skulane er godt informert om at OT skal kontaktast i slike saker, blir det kommentert, og at det skal gjennomførast ein avklaringssamtale. Samtidig blir det peika på at det er OT si erfaring at det ofte er ressurssterke elevar som søker seg inn på private skular, og at hovudvekta av dei private skulane i Hordaland tilbyr fag som i mindre grad har utfordringar knytt til fråfall. Dei private skulane i Hordaland har difor mindre utfordringar knytt til fråfall samanlikna med mange av dei offentlege.

Gjennom undersøkinga kjem det vidare fram at den enkelte skule har etablert skulevise rutinar og prosedyrar som omhandlar identifisering og oppfølging av elevar som kan vere i faresonen for fråfall. Dette dreier seg mellom anna om rutinar for oppfølging av fråvær, rutinar for kontaktlærarrolla, rutinar for startsamtar og elevsamtalar mv. Det blir generelt vist til at det er sett i verk mange tiltak ved skulane som fangar opp elevar som treng ekstra støtte, og som kan vere i risiko for å avbryte vidaregåande opplæring. Ved fleire skular blir det peikt på at eleven sitt fråvær blir brukt som ein sentral indikator på om det er behov for ekstra oppfølging og tiltak – dersom ein elev begynner å få høgt fråvær skal kontaktlærar ha ein samtale med eleven, og kontaktlærar skal melde frå til rådgjevar, ressursteam eller nærværsteam, og ev. tiltak blir sett inn. I tillegg opplyser fleire skular at dei går gjennom inntakslistar for elevar som kjem frå ungdomsskulen, samt gjennomfører overføringssamtalar med elevar med særskilte utfordringar, for å avdekke elevar med behov for tilpassing og tilrettelegging på eit tidleg tidspunkt.

I intervju med tilsette i Opplæringsavdelinga blir det kommentert at erfaringa så langt er at ny fråværsregel som blei innført frå august 2016 har medført at skular har retta større merksemd enn før mot å følgje elevane tett opp og å ta tak i utfordringar tidleg, for å hindre at elevar kjem i ein situasjon der dei får «ikkje vurdert» grunna for høgt fråvær. Det blir peika på at fråværsregelen synast å ha medført auka medvit knytt til viktigheita av å vere tidleg ute med oppfølging frå skulen si side.

Det går vidare fram av undersøkinga at skulane har ei rekkje ulike tiltak for elevar som står i fare for å slutte i vidaregåande opplæring, avhengig av kva som er eleven sitt behov.

I spørjeundersøkinga som er gjennomført, har om lag 31 prosent av dei spurte elevane svart at dei fekk tilbod om rådgjeving og/eller anna oppfølging ved skulen då dei vurderte å avbryte eller ta pause frå skulegangen, medan om lag 43 prosent har svart at dei ikkje fekk eit slikt tilbod⁸³. Av dei elevane som svarte at dei fekk tilbod om rådgjeving/oppfølging frå skulen har om lag 55 prosent svart at kontaktlærar har gitt slik rådgjeving, medan om lag 26 prosent svarte at dei fekk slik rådgjeving frå karriererettleiar/utdannings- og yrkesrådgjevar. Om lag 17 prosent har svart at dei fekk rådgjeving frå hhv. helsesøster, oppfølgingstenesta eller ein annan lærar.

Om lag 21 % av elevane som svarer at dei har vurdert å avbryte eller ta ein pause i skulegangen, opplyser at skulen eller OT sette i verk tiltak for å hjelpe vedkomande elev med å fortsette skulegangen. Om lag 25 % hugsar ikkje eller veit ikkje om det blei sett i verk tiltak, medan resten svarer «nei». Av dei elevane som svarer at det blei sett i gang tiltak på skulen, opplyser om lag 54 % at tiltaket/tiltaka var medverkande til at vedkomande valde å halde fram på skulen. I fritekstsvaret har elevar utdjupa kva dei meiner skulen kunne ha gjort meir av i tida der eleven vurderte å avbryte eller ta pause frå skulegangen. Nokre elevar peiker på at skulane bør legge betre til rette for elevar som slit med psykiske vanskar, og at skulen kan bli betre på å arrangere hyppige møte med elevar som av helseårsaker har høgt fråvær, mellom anna for å oppdatere eleven om kva som har blitt gjennomgått i undervisninga mens han eller ho har vore vekke. Det blir trekt fram at skulane i større grad bør snakke med elevane om psykisk helse. Ein god del elevar etterlyser meir rådgjeving og tydeleggjøring av kva alternativ eleven har for tilpassing av undervisningsopplegget og vegen vidare. Det blir også trekt fram at lærar/rådgjevar bør informere elevane tidleg om konsekvensane av høgt fråvær.

⁸³ N=180. Om lag 26 prosent har svart «veit ikkje/hugsar ikkje».

5.6.1.2 Lærlingar

I 2017 gjennomførte Fylkesmannen tilsyn med Hordaland fylkeskommune sitt ansvar for godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter. Det går fram at fylkeskommunen sjølv rapporterte om potensial for betring i arbeidet med å kartlegge behov for oppfølging og rettleiing, og i tilsynet konkluderte mellom anna Fylkesmannen med at «Fylkeskommunen har ikkje ein innarbeidd rutine for arbeidet med oppfølging og rettleiing av lærebedriftene som er i samsvar med lovkrava.»⁸⁴ I etterkant av tilsynet har fylkeskommunen ved Fagopplæringskontoret sett i gang eit arbeid med ytterlegare systematisering av arbeidet med oppfølging og rettleiing av lærebedrifter, samt utarbeiding av eit forsvarleg system for oppfølging av fagopplæring i bedrift. I ei sak til Fylkestinget våren 2018 blir det peikt på at «Kvalitet i arbeidet både med oppfølging direkte i læreforholdet og den administrative jobben som blir gjort, kan påverka gjennomføringa.»

I intervju blir det vist til at dei i mars 2018 blei vedteke at Seksjon fagopplæring skal følgje opp alle nye lærebedrifter seks månadar etter at dei har tatt opp lærlingar, men at det gjenstår å sjå om ein klarer å nå denne målsettinga. Det blir peikt på at ei potensiell utfordring for å nå målet er at seksjonen ikkje har tilstrekkeleg bemanning og kapasitet til å klare det.

I intervju blir det også vist til fylkeskommunen ved Seksjon fagopplæring i praksis blir involvert i ein del enkeltsaker som gjeld lærlingar, ved at anten bedrifta eller lærlingen sjølv kontaktar Seksjon fagopplæring og varslar om utfordringar som kan føre til at lærekontrakten blir heva. Det blir opplyst at Seksjon fagopplæring i slike tilfelle prøver å følgje opp lærlingen tett for å unngå heving av kontrakt. Det blir vist til døme på saker der seksjonen har hatt jamlege møte (til dømes ein gong i månaden) gjennom eit heilt år med lærling og bedrift. Nokre gonger er resultatet at lærlingen fullfører læretida etter slik oppfølging, andre gonger ender det likevel med heving av lærekontrakten.

Dersom ein lærling tar kontakt og varslar om utfordringar, blir det i nokre tilfelle gjennomført bedriftsbesøk. Det blir opplyst at mange lærlingar seier at dei ikkje ønskjer at bedrifta skal vite om at dei har kontakta Seksjon fagopplæring, og i slike tilfelle gjennomfører seksjonen eit ordinært bedriftsbesøk på generelt grunnlag. På dette viset kan seksjonen kome i posisjon til å bistå i relasjonen mellom lærlingen og bedrifta.

Elev- og lærlingombodet opplyser at ho blir kontakta i ein del saker der lærlingar opplever eit dilemma i form av at det å seie ifrå om dårlege forhold i bedrifta kan medføre ein risiko for at dei mistar læreplassen sin. Ombodet blir som oftast kontakta av lærlingen sjølv eller foreldra, men det førekjem også at bedrifter tar kontakt og seier at dei ønskjer bistand i dialogen med lærlingen. Elev- og lærlingombodet peiker på at det finst gode system for å følgje opp korleis elevlar har det på skulen, og det er mange aktørar elevane kan få bistand frå, anten det er skulehelsetenesta, rådgjevarar, OT/PPT eller andre. Det føreligg i mykje mindre grad system for å undersøkje korleis lærlingane har det, og lærlingane står mykje meir åleine. Ein har lærlingundersøkinga, men denne er det ikkje alle som svarer på. Det blir også peika på at opplæringskontora er styrt og finansiert av sine medlemsbedrifter, noko som i enkelte tilfelle kan medføre at opplæringskontora har større lojalitet til medlemsbedriftene enn til lærlingane. Ikkje alle lærlingar opplever det som ein fordel å ha lærekontrakt med eit opplæringskontor. Det blir samtidig presisert at det er stor forskjell mellom opplæringskontora, og at nokre av opplæringskontora følgjer sine medlemsbedrifter tett opp. Elev- og lærlingombodet peiker på at det er ei utfordring at fylkeskommunen i hovudsak er avhengig av at lærlingen melder frå for at dei skal bli kjend med utfordringar i eit læreforhold. Ho saknar ei ordning der fylkeskommunen i større grad har kontakt med og følgjer opp alle lærlingar i løpet av læretida.

I intervju blir det peika på at OT ikkje blir involvert på same vis i saker som gjeld lærlingar i risiko for fråfall, som i saker som gjeld elevlar i risiko for fråfall. Når det gjeld lærlingar, er hovudregelen at OT skal informerast når ein lærekontrakt blir heva, slik at OT kan ta kontakt med vedkomande for eventuell vidare oppfølging. Imidlertid blir det opplyst at OT erfarer at det er ein del tilfelle der dei ikkje får melding frå Seksjon fagopplæring om heving av lærekontraktar. Desse tilfella blir oppdaga gjennom at NAV kontaktar OT. Dette medfører ofte at det tar lengre tid enn ønskjeleg før OT får oppretta kontakt med ungdomen.

⁸⁴ Fylkesmannen i Hordaland: *Fylkeskommunens ansvar for godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter*. Hordaland fylkeskommune. Tilsynsrapport. 15. desember 2017.

5.6.2 Vurdering

Undersøkinga viser at arbeidet som i praksis blir gjort ved skulane for å identifisere og følgje opp elevar i risiko for fråfall, i stor grad samsvarer med retningsliner og rutinar som føreligg. Det går fram at det førekjem at OT ikkje blir kalla inn til avklaringsamtale for elevar, og at dette er eit tema som blir følgt tett opp for å få god oversikt over problemstillinga slik at tiltak kan bli sett i verk. Etter revisjonen si vurderingar gir ikkje undersøkinga indikasjonar på at det er særskilte manglar i det arbeidet som blir gjort ved skulane. Samtidig registrerer revisjonen at elevane som har svart på spørjeundersøkinga kjem med ein del innspel til tiltak og ytterlegare oppfølging for å førebygge fråfall. Innspela samsvarer til dels godt både med skildringar av kva skulane vektlegg i si oppfølging, og større tiltak/prosjekt som er sett i gang dei seinare åra. Til dømes når det gjeld tett oppfølging ved fråvær, vektlegging av psykisk helse og bruk av rådgjevarar og andre tilsette på skulane til å følgje opp og ha samtalar med elevar. Revisjonen meiner det er viktig at arbeidsmåtar og tiltak blir følgt kontinuerleg opp og evaluert, slik at det jamleg blir vurdert om dei fungerer etter føremålet eller det er behov for endringar i anten arbeidsmåtar eller tiltak. Det er viktig at også innspel frå elevar blir inkludert i slike evalueringar.

Når det gjeld lærlingane, blir det i større grad vist til utfordringar med å fange opp tilfelle der ein lærling er i risiko for å avbryte utdanninga. Som nemnd i kapittel 5.5 meiner revisjonen det er viktig at det blir gjort ytterlegare avklaringsamtalar når det gjeld kva oppfølging Seksjon fagopplæring skal gjennomføre, og kva som skal vere overlate til opplæringskontora. Vidare ligg det til Seksjon fagopplæring å kalle inn til avklaringsamtale, utan at det er tydeleggjort nærare rutinar knytt til dette. Det kjem fram at OT i praksis ikkje blir involvert i saker før etter heving av lærekontrakt, sjølv om overordna styringsdokument og avtalar opnar for tidlegare involvering. Revisjonen meiner det er viktig at fylkeskommunen vurderer korleis og på kva vis det er mogleg at ulike aktørar kjem tidlegare inn i saker der det er risiko for at ein lærekontrakt kan bli heva. Gjennom involvering av relevante aktørar kan ein kanskje unngå heving av kontrakt i nokre tilfelle. Det er ikkje tilfredsstillande at Seksjon fagopplæring ikkje alltid følgjer eigen rutine om å varsle OT i alle hevingsaker, og revisjonen meiner det er viktig at det blir sett inn tiltak for å sikre at føreliggjande rutine blir følgt. Dette er viktig for å unngå at det tar lang tid før ungdomen kjem i kontakt med OT, i tilfelle der lærekontrakten har blitt heva.

5.7 System for evaluering av OT si oppfølging og tilbod til elevar/lærlingar i faresonen for fråfall

5.7.1 Datagrunnlag

OT si rolle er primært retta mot ungdom med opplæringsrett som verken er i opplæring eller arbeid, og OT har ei rekke tiltak og prosedyrar som er retta mot denne brukargruppa. Desse tiltaka og prosedyrane er ikkje omtala her, sidan forvaltningsrevisjonen rettar merksemda mot dei elevar og lærlingar som er i *faresonen* for fråfall, altså som framleis er i vidaregåande opplæring anten som elev eller som lærling.

Samtidig har OT også oppgåver retta mot førebygging av fråfall, altså retta mot ungdom som er i vidaregåande opplæring, men der det kan vere risiko for fråfall. Viktige tiltak relatert til dette arbeidet, er nemnd i kapittel 4.3.1 i rapporten, og OT har ei sentral rolle i større tiltak som til dømes forskingsprosjektet Complete. Evaluering av desse tiltaka er omtala i kapittel 4.4. Vidare har OT har også ei viktig rolle i mellom anna ressursteam og avklaringsamtalar på skulane. Som det går fram tidlegare i rapporten førekjem det at det ikkje blir kalla inn til avklaringsamtalar i samsvar med føreliggjande retningsliner, og OT gjennomførte sist skuleår ei nærare kartlegging av manglande innkalling til avklaringsamtalar. Det blir vidare opplyst at OT informerte om rutinar for avklaringsamtale på ei rektorsamling våren 2018, og at OT har oppretta ein arbeidsgruppe som skal kome med innspel til revisjon av avklaringsamtalen.

Det blir peika på at OT har gjort ei vurdering av korleis dei arbeider inn mot skulane, med tanke på at det ikkje alltid er skulen sin kontaktperson som deltar i avklaringsamtalar ved den enkelte skule. Særlig i Bergen kan det variere kven som deltar i slike samtalar, då ulike OT-rådgjevarar har ansvar for ulike bydelar i Bergen. Frå enkelte skular har det blitt gitt uttrykk for at dei skulle ønskje dei berre hadde ein rådgjevar frå OT å forholde seg til. OT sin praksis er imidlertid at kva OT-rådgjevar som deltar i avklaringsamtalar, er avhengig av eleven si bustadadresse. Alle OT-rådgjevarar har ansvar for definerte geografiske område, og det er dette ansvarsområdet som er førande for kven som deltar i avklaringsamtalar. Dette for å sikre kontinuitet i OT si oppfølging dersom eleven sluttar på skulen, og skal

følgjast opp av OT i etterkant. Då vil OT-rådgjevar allereie ha etablert kontakt med eleven, og eleven slipp å byte kontaktperson i OT. OT har vurdert at det er betre at kvar elev berre treng å forholde seg til ein OT-rådgjevar, sjølv om det for enkelte skular betyr at skulen må samarbeide med fleire OT-rådgjevarar i individsaker.

5.7.2 Vurdering

I denne undersøkinga har det ikkje vore retta merksemd mot OT-tiltaka som er retta mot ungdom som ikkje verken er i utdanning eller arbeid. OT er imidlertid involvert også i førebyggjande tiltak, og som det går fram tidlegare i rapporten er det etablert system for evaluering av dei større tiltaka/prosjekta som pågår og som også involverer OT. Dette gjeld til dømes forskingsprosjektet Complete og etablering av psykologteam. Det er vidare revisjonen si vurdering at undersøkinga viser at OT har fokus på evaluering av eiga verksemd og eiga rolle i samarbeidet med andre partar som også er involvert i arbeidet med å førebygge fråfall i vidaregåande opplæring. Det er samtidig viktig at OT arbeider saman med både skulane og fylkeskommunen sentralt om å fortløpande vurdere om arbeidsmåtar og tiltak fungerer, om dei er tilstrekkeleg tilpassa lokale utfordringar og kontekst, og bidra til deling mellom skulane.

6. Konklusjon og tilrådingar

Undersøkinga viser at Hordaland fylkeskommune dei siste åra har delteke i og sett i gang ei rekkje tiltak for å førebygge og redusere fråfall i vidaregåande opplæring. Det er retta betydeleg merksemd mot temaa gjennomføring og fråfall, noko som mellom anna er synleggjort gjennom det overordna felles målet om auka fullføring. Samla sett er det også tendensar til at fleire gjennomfører vidaregåande opplæring, både i Hordaland og nasjonalt. Likevel har det både vore ei auke i talet kritiske sluttarar i vidaregåande skule dei siste åra, og det har vore ei auke i talet heva lærekontraktar.

Sett i forhold til det som kom fram i ein forvaltningsrevisjon om fråfall i Hordaland fylkeskommune som blei gjennomført i 2009, føreligg det no tydelegare og meir einsarta system for registrering av fråfall. Fylkeskommunen har mellom anna betre informasjon om kritiske sluttarar, sjølv om det framleis blir vist til at registrert sluttårsak ikkje alltid gir eit rett bilete av faktisk sluttårsak. Hovudårsakane til fråfall som det blir vist til, til dømes samanhengen med grunnskulepoeng, er i stor grad dei same som for nesten ti år sidan. Dette samsvarer også med nasjonal og internasjonal forskning på området. Dei seinare åra har fylkeskommunen retta merksemd mot det som blir vurdert å vere risikogrupper når det gjeld fråfall, og det er etablert rutinar for å identifisere og følgje opp elevar som er i ei risikogruppe for fråfall. Når det gjeld forskjellar mellom skulane, og lokale tiltak på den enkelte skule, har det blitt etablert meir systematiske rutinar for styringsdialog enn det ein såg i 2009, og det er lagt opp til at skuleeigar i større grad skal følgje opp den enkelte skule sitt arbeid med både analyser av utfordringar og iverksetting av tiltak. Samla sett blir det dermed arbeidd meir systematisk og med betre informasjonsgrunnlag enn det som var tilfelle i 2009.

Samtidig registrerer revisjonen at enkelte av dei same utfordringane framleis er gjeldande. Til dømes kjem Seksjon fagopplæring framleis seint inn i saker der det er risiko for heving av ein lærekontrakt, og også i dag er det ofte tilfeldig om Seksjon fagopplæring blir kjent med saker der det er utfordringar i læreforholdet. Utfordringane på dette området synast i stor grad å likne på dei ein såg i 2009, sjølv om det dei seinare åra er etablert nokre rutinar og ordningar som kan bidra til betring. Mellom anna er det positivt at det blir gjort nærare undersøkingar ved søknad om heving av lærekontrakt, og etablering av ordninga med elev- og lærlingombod er positivt særlig for lærlingane som ofte manglar eit apparat med ulike ressursar rundt seg.

Revisjonen merkar seg også at det framleis i liten grad blir gjennomført systematiske analyser av årsaker til fråfall på den enkelte skule, og det føreligg i liten grad dokumenterte analyser av kva karakteristika ved enkeltskular ein meiner bidrar til at skulen har anten høgt eller lågt fråfall. Etter revisjonen si vurdering bør det gjerast meir systematiske analyser av desse forholda. I den samheng bør fylkeskommunen og den enkelte skule også gjere nærare analyser knytt til skulebidragsindikatoren, for både å få fram kva skulen er god på og kva område det er viktig å arbeide vidare med framover. Tiltak på den enkelte skule bør etter revisjonen si vurdering i større grad baserast på systematiske analyser av skulen sine utfordringar, og det er viktig at tiltak som blir sett i verk blir systematisk evaluert. Dette er viktig for å sikre at tiltak er målretta og blir justert ved behov. Undersøkinga viser også at fleire saknar arenaer for deling av erfaringar og «beste praksis» knytt til arbeidet med å førebygge og redusere fråfall.

Samla sett er det revisjonen si vurdering at det har vore ei positiv utvikling i arbeidet med fråfall i fylkeskommunen. Samtidig er det framleis område som bør vidareutviklast og som det er behov for å arbeide vidare med.

Basert på det som kjem fram i undersøkinga vil revisjonen tilrå at Hordaland fylkeskommune sett i verk følgjande tiltak:

1. Sikrar at registrering av sluttårsak i størst mogleg grad er korrekt, slik at ein får så få feilkjelder som mogleg.
2. Sikrar at det blir gjennomført systematiske analyser av fråfallsårsaker, karakteristika som påverkar fråfallet, og skulebidragsindikatoren ved den enkelte skule, for å få eit betre grunnlag for iverksetting av målretta tiltak.

3. Gjer systematiske analyser av årsaker til heving av lærekontraktar per fagområde, for å få eit betre grunnlag for målretta tiltak.
4. Sikrar at fråfallsførebyggjande tiltak på den enkelte skule blir systematisk evaluert.
5. Vurderer å leggje ytterlegare til rette for erfaringsdeling og deling av beste praksis når det gjeld arbeid med fråfall.
6. Analyserer årsaken til at det er begrensa bruk av midlar til særleg oppfølging og/eller tilrettelegging for lærlingar, og vurderer eventuelle tiltak.
7. Arbeider for å avklare og tydeleggjere ansvarsfordelinga mellom fylkeskommunen og opplæringskontora når det gjeld oppfølging av lærebedrifter som er medlem av opplæringskontor.
8. Vurderer tiltak for å få betre oversikt over, og kome tidlegare inn i, saker der det er utfordringar i eit lærlingforhold som medfører risiko for heving av kontrakt.
9. Sikrar at OT, og eventuelle andre relevante aktørar, blir involvert i oppfølging av saker der det er risiko for heving av lærekontrakt

Vedlegg 1: Høyringsuttale

Revisjonen mottok 8. november 2018 følgjande høyringsuttale frå fylkeskommunen:⁸⁵

Vi har sett gjennom rapporten og har kun en ting å kommentere:

Vi er noe usikre på tolkningen av skolebidragsindikatoren på side 21-22.

Skolebidragsindikatorene beregnes ut fra resultat fra skoleåret 2014/15. Ut fra disse resultatene beregnes det forventede gjennomføring og fullføring, gitt at alle skolene hadde likt elevgrunnlag. I revisjonsrapporten blir skolebidragsindikatorene sett opp mot faktiske resultat for de ulike skolene for skoleåret 2016/17.

Det er ting å merke seg her. Det er problematisk å sammenlikne skolebidragsindikatorer opp mot faktiske resultater. "Dårlige" faktiske resultater på en skole (feks mange flere sluttet enn fylkessnittet) kan gi positiv/gode resultater på skolebidragsindikatoren - dette fordi den skolen som har mange sluttet - gitt det elevgrunnlaget det faktisk har - muligens burde, statistisk sett, hatt flere sluttet. Og motsatt: Skoler med få sluttet (i forhold til snittet) vil, dersom de har et elevgrunnlag som tilsier at de burde hatt ennå færre sluttet, få lav score på skolebidragsindikatoren.

Sammenlikning av resultat på skolebidragsindikatoren og faktiske resultat skoleåret 2016/17 er derfor problematisk.

Dette poenget kommer, etter vårt syn, ikke godt fram i den analysen som står på side 21-22.

⁸⁵ I kommentarane frå fylkeskommunen er det vist til side 21-22 i rapportutkastet. I ferdig rapport tilsvarer dette side 25-26.

Vedlegg 2: Revisjonskriterium

Ansvar for å ivareta retten til vidaregåande opplæring

Rett til vidaregåande opplæring følgjer av opplæringslova § 3-1. Der går det mellom anna fram at ungdom som har fullført grunnskulen, etter søknad har rett til tre års heiltids vidaregåande opplæring. Nærare krav til opplæringa går fram av opplæringslova med forskrifter. Elevar har ifølgje opplæringslova § 3-1 fjerde ledd rett til eit omval, og får då også rett til utvida tid slik at dei kan fullføre opplæringa. I nokre tilfelle vil elevar kunne ha rett til vidaregåande opplæring i inntil to år ekstra. I § 3-1 går det vidare fram at det er fylkeskommunen sitt ansvar å «tilby anna opplæring dersom ein elev, ein lærling, ein praksisbrevkandidat eller ein lærekandidat har særlege vanskar med å følgje den opplæringa som er vald.»

Fylkeskommunen har også eit ansvar for å sikre gode overgangar mellom grunnskule og vidaregåande skule, jf. Oppl. § 13-3c:

Fylkeskommunen skal etter oppdrag frå departementet rettleie om og medverke til kvalitetsutviklingstiltak som m.a. kan gi god samanheng mellom grunnskule og vidaregåande opplæring. (...).

Fylkeskommunen har ansvaret for at den individuelle retten til vidaregåande opplæring blir oppfylt, og har som skuleeigar ansvar for at opplæringslova med forskrifter blir følgt ved dei vidaregåande skulane.

Alle elevar skal møte opp og delta aktivt i opplæringa. Dette følgjer av opplæringslova § 3-4 og forskrift til opplæringslova § 3-3. I vidaregåande skule blei det frå 2016 innført ei fråværsgrense på 10 prosent udokumentert fråvær i kvart enkelt fag. Fråværsgrensa betyr at dersom ein elev har meir enn 10 prosent udokumentert fråvær i eit fag, vil han eller ho som hovudregel ikkje ha rett til å få halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i faget, og læraren kan heller ikkje sette slike karakterar.

Fylkeskommunen sitt ansvar for dei som er lærlingar, og som får opplæring i bedrift, er knytt opp mot fylkeskommunen sitt ansvar for godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter. Desse oppgåvene følgjer av opplæringslova kapittel 4, og er nærare skildra nedanfor.

Når læreforholdet tar til, skal det ifølgje opplæringslova § 4-5 opprettast skriftleg lærekontrakt mellom lærebedrifta og lærlingen. Lærekontrakten må godkjennast av fylkeskommunen. Reglar for endring og heving av lærekontrakten går fram av opplæringslova § 4-6. Lærekontrakten kan hevast av partane dersom dei er samde om det, og etter at lærebedrifta har orientert fylkeskommunen skriftleg. Vidare kan lærekontrakten hevast av både lærebedrifta og lærlingen etter samtykke frå fylkeskommunen, til dømes dersom den andre parten gjer seg skuldig i vesentlege brot på sine plikter i arbeidsforholdet, lærlingen har vist seg ikkje i stand til å halde fram i læreforholdet, eller lærlingen skriftleg melder frå om at det er ei urimeleg ulempe for vedkomande å halde fram ut læretida. Lærlingen skal kunne forklare seg munnleg for den som gjer vedtaket, før det blir gjort vedtak om heving etter krav frå lærebedrifta.

I nærare spesifiserte tilfelle har fylkeskommunen ansvar for å søkje å skaffe ny læreplass til ein lærling, for resten av kontrakttida. Av § 4-7 sjuande ledd går følgjande fram:

Dersom lærebedrifta stansar eller ikkje lenger fyller vilkåra for godkjenning etter § 4-3, eller dersom fylkeskommunen finn at opplæringa ikkje er tilfredsstillande, skal fylkeskommunen søkje å skaffe lærlingane, praksisbrevkandidatane eller lærekandidatane ny læreplass for resten av kontrakttida. Den nye lærebedrifta går inn i kontrakten i staden for den tidlegare lærebedrifta. Etter samtykke frå fylkeskommunen kan kontrakttida i den nye lærebedrifta gjerast inntil eitt år lengre dersom opplæringa har vore mangelfull.

Den enkelte lærebedrift er etter opplæringslova § 4-7 pliktig å etablere internkontroll som bidrar til å sikre at lærlingen får opplæring i samsvar med opplæringslova med forskrifter. Kvar lærebedrift skal årleg rapportere til fylkeskommunen om opplæringa i bedrifta.

Av opplæringslova § 3-3 femte ledd går det fram at bedriftsdelen av opplæringa må skje i skule, dersom fylkeskommunen ikkje kan formidle opplæring i bedrift til dei som ønskjer slik opplæring.

I følgje opplæringslova, skal fylkeskommunen som eit ledd i oppfølgingsansvaret av vidaregåande skular utarbeide ein årleg tilstandsrapport der læringsutbytte, fråfall og læringsmiljø blir tatt opp. Følgjande går fram av § 13-10, 2. ledd:

Som ein del av oppfølgingsansvaret skal det utarbeidast ein årleg rapport om tilstanden i grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa, knytt til læringsresultat, fråfall og læringsmiljø. Den årlege rapporten skal drøftast av skoleeigar, dvs. kommunestyret, fylkestinget og den øvste leiinga ved dei private grunnskolane.

Rett til naudsynt rådgjeving

Elevar i vidaregåande skular har ifølgje opplæringslova § 9-2 rett til naudsynt rådgjeving om utdanning, yrkestilbod og yrkesval, og om sosiale spørsmål: «[e]levane har rett til nødvendig rådgjeving om utdanning, yrkestilbod og yrkesval og om sosiale spørsmål.» Retten til rådgjeving er nærare skildra i forskrift til opplæringslova (§§ 22-1 til 22-4). Retten til rådgjeving inneber at eleven «skal kunne få informasjon, rettleiing, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjerd i tilknytning til framtidige yrkes- og utdanningsval.»⁸⁶ Vidare går det av § 22-1 tredje ledd fram at rådgjevinga mellom anna skal bidra til å førebygge fråfall:

Rådgjevinga skal medverke til å utjamne sosial ulikskap, førebygge fråfall og integrere etniske minoritetar. For at rådgjevinga skal bli best mogleg for eleven, skal skolen ha eit heilskapleg perspektiv på eleven og sjå den sosialpedagogiske rådgjevinga og utdannings- og yrkesrådgjevinga i samanheng.

Gjennom forskrift til opplæringslova er også føremålet med og innhaldet i høvesvis den sosialpedagogiske rådgjevinga og utdannings- og yrkesrådgjevinga nærare skildra (§§ 22-2 og 22-3). Det går mellom anna fram at personalet på skulen skal ha tett kontakt og samarbeid med hjelpeinstansar utanfor skulen, slik at det blir samanheng i tiltaka rundt eleven. Vidare er det, i samband med utdannings- og yrkesrådgjevinga vist til at eleven gjennom rådgjevinga skal utvikle sine evner til å vurdere moglege konsekvensar av val, og førebyggje feilval.

Oppfølgingstenesta

Oppgåvene til oppfølgingstenesta er gitt i forskrift til opplæringslova. Av forskrifta går det fram at føremålet med oppfølgingstenesta er å sørge for at all ungdom som høyrer til målgruppa får tilbod om opplæring, arbeid, kompetansefremjande tiltak eventuelt ein kombinasjon av desse, og at tilboda primært skal ta sikte på å føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse innanfor vidaregåande opplæring.⁸⁷ Den primære målgruppa til oppfølgingstenesta er såleis ungdom som verken er i opplæring eller arbeid. Av § 13-4 i forskrift til opplæringslova går det likevel også fram at «Oppfølgingstenesta kan bistå i arbeidet med å redusere fråfallet frå vidaregåande opplæring gjennom samarbeid med grunnskole og vidaregåande opplæring».

Registrering av årsak til avbrote vidaregåande opplæring

Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok gir ei oversikt over retningslinjer for dataregistrering i alle system som handterer elevar i vidaregåande opplæring, og skal leggje til rette for lik registrering av data. Handboka blei tatt i bruk hausten 2010, og inneheld mellom anna kodar for dato for avbrote utdanningsprogram og fag, og årsak til slikt avbrot. Avbrot skal også registrerast ved bytte av utdanningsprogram, og det finst ei rekkje førehandsdefinerte kodar ein kan velje mellom ved registrering av årsak. Rett kode skal registrerast i det skuleadministrative systemet Vigo. Kodane for avbrote utdanningsprogram går fram av tabellen under.

⁸⁶ Forskrift til opplæringslova § 22-1 andre ledd.

⁸⁷ Forskrift til opplæringslova, § 13-1

Tabell 9 Avbrotsårsakar skule – Vigo.

Kode	Skildring av kode
AR	Fått arbeid
AS	Begynt på annen skole
AP	Byttet til nytt programområde/utdanningsprogram på samme skole
FL	Flyttet
FR	Stort fravær
FV	Feilvalg
IM	Ikke møtt
LA	Sluttet på skolen i løpet av skoleåret for å begynne i lære
LV	Lang reisevei
MI	Militærtjeneste
OP	Manglende oppholdstillatelse
PM	Permisjon
PS	Personlige årsaker
SL	Skolelei/motivasjon
UH	Utenlandsopphold
UK	Uttekslingselev, kalenderår
US	Uttekslingselev, skoleår
VA	Fagvansker
AF	Annen frafallsårsak/ikke oppgitt

Kjelde: Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok

Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok inneheld også kodar for registrering av årsak til avslutting/heving av en lærekontrakt. Tabellen under viser kodene for registrering av årsak til avbrote lærekontrakt.

Tabell 10 Sluttårsak fagopplæring - Vigo

Kode	Skildring av kode
AB	Kontrakt avsluttet etter avlagt og bestått prøve
AF	Annen frafallsårsak/ikke oppgitt
AR	Fått arbeid
BR	Brudd på arbeidslivets regler
EK	Endret kontraktstype
FL	Flyttet
FV	Feilvalg
OK	Økonomiske årsaker
ON	Overført ny kontrakt
OP	Manglende oppholdstillatelse

PS	Personlige årsaker
S1	Kontrakt avsluttet etter stryk 1. gang
S2	Kontrakt avsluttet etter stryk 2. gang
UP	Læretid utløpt uten prøve

Kjelde: Utdanningsdirektoratet si registreringshandbok

Nasjonale satsingar og forskning på fråfall

I ei rekkje forskingsrapportar og satsingar på nasjonalt nivå, har det over lengre tid blitt presisert at fråfall er eit stort samfunnsproblem. Mellom anna går det fram av ein forskingsrapport frå 2015 at «Det er et uttalt politisk mål i Norge at flest mulig skal fullføre vidaregåande opplæring, og utdanning betraktes som stadig viktigere for å sikre arbeidsplasser i en kunnskapsbasert økonomi.»⁸⁸

I Utdanningsspeilet 2017⁸⁹ går det fram at «Det er et mål at alle elever og lærlinger som er i stand til det, skal gjennomføre vidaregåande opplæring». Vidare blir det peika på at det nasjonalt var 75 % av 2010-kullet som hadde fullført vidaregåande opplæring innan to år etter normert tid. Gjennomføringa nasjonalt er høgare på studieførebuande utdanningsprogram enn på yrkesfaglege utdanningsprogram, med høvesvis 86 og 64 % av elevane som begynte i vidaregåande opplæring i 2010. I Utdanningspeilet blir det også vist til dels store forskjellar mellom dei ulike yrkesfaglege utdanningsprogramma, med 70 % gjennomføring for elektrofag og 48 % gjennomføring for restaurant- og matfag.⁹⁰

Det har også blitt forska mykje på fråfall i vidaregåande opplæring, og tiltak for å redusere fråfallet, både nasjonalt og internasjonalt. Kunnskapssenter for utdanning utarbeidde i 2015 ei kunnskapsoversikt på oppdrag for Kunnskapsdepartementet, der dei systematisk gjennomgår forskning på fråfall og tiltak for å auke gjennomføringa ved å redusere fråfallet.⁹¹⁹² I samandraget i rapporten blir det mellom anna peika på at det er mykje å lære av tiltak som blir prøvd andre stader. Når det gjeld evaluering av tiltak som har blitt sett i verk i Norge, peiker Kunnskapssenteret for utdanning samtidig på at det i liten grad føreligg evalueringar av tiltak som kan vise dokumentert effekt. Ofte har ei pakke med ulike tiltak blitt sett i verk samtidig, og det er i etterkant vanskeleg å vite kva tiltak som har hatt størst effekt. Samtidig blir det peika på at mange grunngir behovet for samansette tiltakspakkar med at også årsakene til fråfall er samansette.

Vidare går følgjande fram i omtalen av effektstudiar når det gjeld tiltak for å redusere fråfall:

Forskerne ønsker derfor ikke å anbefale en bestemt tiltakskategori fremfor andre, men sier at den viktigste konklusjonen i forskningslitteraturen er at man må sette inn tiltak mot frafall, tilpasse tiltakene til lokale forhold og gjennomføre dem på en skikkelig måte. Noen tiltakskategorier peker seg likevel ut som mer effektive enn andre, blant annet veiledning og tidlig identifikasjon av problemer samt at man griper inn raskt når problemer oppstår.⁹³

Det går fram at det finst studiar som viser at konsekvent registrering av skulk, og tett oppfølging av elevar som skulkar, er eit enkelttiltak som kan ha effekt. Vidare blir det i forskning vist til viktigheita av å sjå faglege og sosiale aktivitetar i skulen i samanheng, og enkelte viser til viktigheita av å etablere relasjonar prega av tillit. Vidare blir det visst til tiltak som dreier seg om å førebu elevane på neste utdanningsnivå gjennom kurs eller liknande, til dømes kan det dreie seg om å førebu elevar i vidaregåande skule på yrkeslivet. I rapporten blir det også vist til viktigheita av at tiltak som blir sett i gang på skulen må vere

⁸⁸ Kunnskapssenter for utdanning: Frafall i vidaregåande opplæring. En systematisk kunnskapsoversikt. April 2015.

⁸⁹ Utdanningsdirektoratet (2018): Utdanningspeilet 2017. Tall og analyse av barnehager og grunnopplæringen i Norge. Kapittel 8.

⁹⁰ Gjennomføringsprosenten referer til kor stor del av dei som starta på utdanninga i 2010 som hadde fullført innan to år etter normert tid.

⁹¹ Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., Eikeland, O. J., Hauge, T. E., Homme, A. D., & -Manger, T. (2015). Frafall i vidaregåande opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

⁹² Kunnskapsoversikta inngår som del av kunnskapsgrunnlaget i «Program for bedre gjennomføring i Vidaregåande opplæring, og var meint som eit første steg i identifiseringa av moglege effektive tiltak.

⁹³ Ibid. Side 3.

konsistente og at ein må sikre at arbeidsoppgåvene til ulike involverte partar er koordinert. Forskarane finn nokre mønster i analysen av føreliggande studiar:

Følgende fem forutsetninger, som handler om implementeringskvalitet, må være til stede for at tiltak skal ha effekt på frafall: For det første sørger de som lykkes med tiltak for at det etableres og opprettholdes sterke og tillitsskapende relasjoner mellom aktører i og utenfor skolen. For det andre passer de på at det er kontakt mellom nivåene, for eksempel mellom ungdomstrinn og videregående eller skole og kommune. For det tredje har tiltak som lykkes bred oppslutning blant alle deltakende aktører. Slik oppslutning kommer ikke av seg selv, men må integreres som en del av tiltaket. For det fjerde lykkes man om man griper inn tidlig og ikke lar problemene bli for store før man handler. For det femte preges vellykkete tiltak av stor systematikk – både i planleggings- igangsettings- og gjennomføringsfasen.⁹⁴

Kunnskapssenteret for utdanning peiker på at fråfall er eit samansett problem der mange årsakar kan verke saman. I rapporten blir det også vist til at forskinga innanfor feltet peiker i ulike retningar når det gjeld årsakar til fråfall. Det blir likevel vist til at forskinga er relativt einige om enkelte av årsakene, og fire overordna kategoriar blir lista opp (referanse til Eifred Markussen, 2010):

1. Skuleprestasjonar før vidaregåande synast å innverke på om elevar fell frå eller fullfører vgs med bestått. Det er dermed ei kumulativ negativ utvikling som startar før eleven begynner i vidaregåande opplæring.
2. Elevane si bakgrunn ha bety noko, under dette ulike sosiale faktorar som etnisitet, klassebakgrunn og kjønn.
3. Identifikasjon og engasjement i høve til skulen spelar inn på risikoen for fråfall. Dette dreier seg gjerne om støtte og motivasjon frå foreldre og utdanningssystemet frå barnehage til vidaregåande opplæring.
4. Konteksten opplæringa føregår i blir drøfta som ein faktor som spelar inn, til dømes kva fylke ein bur i.

Kunnskapssenteret for utdanning kjem med følgjande tre tilrådingar i sin rapport⁹⁵:

- «Skoleeiere og skoleledere har særlig oppmerksomhet på implementeringskvalitet, og tilpasser implementering av tiltak til lokale forhold blant annet ved at involverte parter får opplæring, veiledning og oppfølging.» Det blir vist til viktigheita av å analysere problema før val av tiltak, og at ein planlegg godt basert på slike analyser. Ved igangsetting er det viktig at ressursane er sett av og tilgjengeleggjort, og i gjennomføringsperioden er det sentralt med tett oppfølging, ikkje minst frå leiarnivå. Vidare blir viktigheita av evaluering av tiltak vektlagt. Under dette ikkje berre resultatet, men også prosessen.
- «Skoleeiere og skoleledere benytter anerkjente forskningsdesign ved implementering av tiltak, særlig randomiserte kontrollerte forsøk.» Gode og tydelege forskningsdesign blir skildra som ein føresetnad for å kunne dokumentere effekten av tiltak.
- «Skoleeiere og skoleledere tar hensyn til innsikter i de beskrevne tiltakskategoriene adferd/oppmøte, veiledning og forberedende kurs til videre opplæring.» Her blir tre aktuelle tiltakskategoriar skildra, som forskinga viser har effekt mot fråfall. Dette er også tiltakskategoriar som ifølgje Kunnskapssenter for utdanning har likhetstrekk med aktivitetar i norske nasjonale satsingar som t.d. Ny GIV. Fadderordningar for elevar blir nemnd som døme, saman med bruk av ressursar utanfor skulen som støtte og rettleiing til elevar og familiane deira. Når det gjeld førebuing til vidaregåande utdanning blir også utviklinga av rådgjevingstenesta nemnd, og innføring av fag for å bidra til at elevar skal kunne føreta meir bevisste val. Det blir vidare vist til behov for å førebu elevane enno betre på yrkeslivet.

Mange av dei same elementa blir vist til i ein rapport frå Høgskulen i Sørøst-Norge.⁹⁶ I rapporten blir det igjen vist til viktigheita av implementeringa for at tiltak skal kunne ha effekt. Årsakene til fråfall er samansette og komplekse, og det er dermed også mange og ulike tiltak som kan virke. Det blir vist til at

⁹⁴ Ibid. Side 5.

⁹⁵ Ibid. Side 60-63.

⁹⁶ Karlsson, Bengt og V. Krane (2016). Hvordan redusere frafall blant elever i videregående opplæring. – En oppsummering av forskningsbaserte kunnskaper og praksiser. Høgskolen i Sørøst-Norge, Fakultet for helsevitenskap. Forskningsrapport nr. 4, 2006.

norsk forskning knytt til praksisar og tiltak kan delast i fire grupper: 1. Rådgjeving og karrierettleiing, 2. Praksis i yrkesutdanningar, 3. Alternative opplæringsløp og 4. Reformar og intervensjonspakkar.

Staten, fylkeskommunar og kommunar samarbeidde frå 2010 til 2013 om prosjektet "Ny Giv".⁹⁷ Samarbeidet mellom staten og fylkeskommunane, for å få fleire til å gjennomføre vidaregåande opplæring, blei vidareført i det nasjonale «Program for betre gjennomføring i vidaregåande opplæring». Programmet skulle vare ut 2016. Programmet har eit rammeverk som mellom anna skildrar førebyggjande tiltak for å auke gjennomføringa og redusere fråfall, og rettar merksemd mot det å identifisere elevar som treng ekstra oppfølging. Dette er gjengitt i figuren nedanfor.

Figur 7 Rammeverk for program for betre gjennomføring i vidaregåande opplæring

Kjelde: www.regjeringen.no

Fylkeskommunale styringsdokument

«Auka fullføring» inngår som ein del av det overordna målet for vidaregåande opplæring i Hordaland for åra 2016-2018. I styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved dei vidaregåande skulane i Hordaland for 2016-2018, er det overordna målet definert som «auka læringsutbytte og fullføring.»⁹⁸ Når det gjeld gjennomføring, er det vist til forskning kring temaet både nasjonalt og internasjonalt, og mellom anna viktigheita av deltaking, observasjon og analyse av praksis i utviklingsarbeidet blir presisert. Plattform for pedagogisk utviklingsarbeid inngår som ein del av styringsdokumentet, og som eit av punkta som listar opp oppgåver som skuleleiarar i Hordaland fylkeskommune skal arbeide systematisk med, står det: «Identifisere elevar som står i fare for å ikkje fullføre og legge til rette for tett oppfølging og læring med fokus på meistring og motivasjon.»

⁹⁷ Satsingane i Ny giv var på overgangen frå grunnskule til vidaregåande skule for svakt presterande elevar, styrka samarbeid mellom fylkeskommunen og NAV om oppfølging av ungdom som stod utanfor både vidaregåande opplæring og arbeidsliv, samt etablering av eit gjennomføringsbarometer.

⁹⁸ Hordaland fylkeskommune: Styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved dei vidaregåande skulane. 2016-2018. Oktober 2015.

Vedlegg 3: Sentrale dokument og litteratur

Lov og forskrift

- Kunnskapsdepartementet: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). LOV-1998-07-17-61
- Kunnskapsdepartementet: Forskrift til opplæringslova. FOR-2006-06-23-724

Rettleiarar, rapportar, artiklar mv.

- Utdanningsdirektoratet: Gjennomføring i vidaregåande opplæring. Rapport. Sist endra 29.8.2017.
- Utdanningsdirektoratet: Registreringshåndbok, <http://regbok.udir.no/>
- Statistisk sentralbyrå: Flere gjennomfører vidaregåande, <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/flere-gjennomfører-videregaende>. 29.05.2018.
- Kunnskapssenter for utdanning: Frafall i vidaregåande opplæring. En systematisk kunnskapsoversikt. April 2015.
- Utdanningsdirektoratet (2018): Utdanningsspeilet 2017. Tall og analyse av barnehager og grunnopplæring i Norge.
- NIFU: Å redusere bortvalg – bare skolens ansvar? En undersøkelse av bortvalg ved de vidaregåande skolene i Akershus fylkeskommune skoleåret 2010-2011. Rapport 6/2012.
- Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., Eikeland, O. J., Hauge, T. E., Homme, A. D., & -Manger, T. (2015): Frafall i vidaregåande opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no
- Karlsson, Bengt og V. Krane (2016): Hvordan redusere frafall blant elever i vidaregåande opplæring. – En oppsummering av forskningsbaserte kunnskaper og praksiser. Høgskolen i Sørøst-Norge, Fakultet for helsevitenskap. Forskningsrapport nr. 4, 2006.
- BI – Norwegian Business School: Gjennomgang av fag- og yrkesopplæringa i Hordaland. Forprosjekt for Hordaland fylkeskommune. September 2016 – september 2017. Rapport 2. oktober 2017.
- Fylkesmannen i Hordaland: Fylkeskommunens ansvar for godkjenning, oppfølging og rettleiing av lærebedrifter. Hordaland fylkeskommune. Tilsynsrapport. 15.12.2017.

Fylkeskommunale dokument

- Hordaland fylkeskommune: Blikk for alle – fokus på den enkelte. August 2014.
- Hordaland fylkeskommune: Kvalitetsmelding Vidaregåande opplæring 2016/17.
- Hordaland fylkeskommune: Kvalitetsmelding Vidaregåande opplæring 2016/17. Notat om oppdaterte tal i Kvalitetsmelding vidaregåande opplæring 2016/17.
- Hordaland fylkeskommune: Forvaltningsrevisjon – fråfall i vidaregåande opplæring. Brev til revisjonen med svar på dokumentførespurnad. 13.12.2017.
- Hordaland fylkeskommune: Informasjon til OT om heving av lærekontrakt. Skjema.
- Hordaland fylkeskommune: Prosedyre: Heving av lærekontrakt, 1.1.2010, revidert 19.5.2016.
- Hordaland fylkeskommune: Styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved dei vidaregåande skulane. 2016-2018. Oktober 2015.
- Hordaland fylkeskommune: Auka gjennomføring i yrkesfaga. Strategiar på kort og lang sikt, ei heilskapleg tilnærming. Saksframlegg til Fylkestinget. 14.06.2016.
- Hordaland fylkeskommune: Prosjektplan – prosjektet «Auka gjennomføring – fleire ut i lære». 03.05.2017.
- Hordaland fylkeskommune: Saksframlegg i fylkestinget 08.03.2016 – Psykisk helse og tilsetjing av psykolog i dei vidaregåande skulane. Saksprotokoll fylkestinget – 09.03.2016 – vedtak
- Hordaland fylkeskommune: OT/PPT sin plan for førebyggjande arbeid mot fråfall i vidaregåande opplæring, september 2014.
- Hordaland fylkeskommune: Retningslinjer for avklaringsamtale og oppfølgingsavtale. Godkjend dato: 26.10.2015. Utarbeidd av OT/PPT.
- Hordaland fylkeskommune: Retningslinjer for ressursteam. Utarbeidd av opplæringsavdelinga. 04.09.2013.

- Hordaland fylkeskommune: Forslag til årshjul for ressursteam. 31.10.2014.
- Hordaland fylkeskommune og NAV: Samarbeidsavtale mellom Hordaland fylkeskommune og NAV Hordaland om oppfølging av ungdom med lovfesta rett til vidaregåande opplæring.
- Hordaland fylkeskommune: Bedriftsbesøk. Prosedyre. Utarbeidd av Fagopplæringskontoret. 5.1.2015.
- Hordaland fylkeskommune: Talepunkt og sjekklister bedriftsbesøk.
- Hordaland fylkeskommune: Handlingsplan mot trakassering/mobbing av lærlingar og lærekandidatar.
- Hordaland fylkeskommune: Mandat for elev og lærlingombodet i Hordaland: <https://www.hordaland.no/globalassets/for-hfk/utdanning2/elev-og-larlingombud/mandat-elev-og-larling.pdf>. Vedtatt av fylkestinget i Hordaland 12.06.2018
- Hordaland fylkeskommune: Rutine kartlegging av avklaringsamtale. Utarbeidd av Superbrukergruppa i OTTO. 29.11.2017.

Nettstader

- www.hordaland.no/nn-NO/utdanning/otppt/
- www.regjeringen.no
- www.skoleporten.no
- www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag--og-yrkesopplaring/sokere-og-larekontrakt/sokere-sortert-etter-fylker/

Deloitte AS and Deloitte Advokatfirma AS are the Norwegian affiliates of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its network of member firms, and their related entities. DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") does not provide services to clients. Please see www.deloitte.no for a more detailed description of DTTL and its member firms.

Deloitte Norway conducts business through two legally separate and independent limited liability companies; Deloitte AS, providing audit, consulting, financial advisory and risk management services, and Deloitte Advokatfirma AS, providing tax and legal services.

Deloitte provides audit, consulting, financial advisory, risk management, tax and related services to public and private clients spanning multiple industries. Deloitte serves four out of five Fortune Global 500® companies through a globally connected network of member firms in more than 150 countries bringing world-class capabilities, insights, and high-quality service to address clients' most complex business challenges. To learn more about how Deloitte's approximately 245,000 professionals make an impact that matters, please connect with us on Facebook, LinkedIn, or Twitter.